

Latvijas Lauksaimniecības universitāte
Lauku inženieru fakultāte
Arhitektūras un būvniecības katedra
Latvia University of Agriculture
Faculty of Rural Engineering
Department of Architecture and Construction

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

EUROPAS SAVENĪBA

Mg. arch. **Kristīne Dreija**

LATVIJAS VĒSTURISKIE DĀRZI UN PARKI MŪSDIENU LAUKU AINAVĀ

HISTORIC GARDENS AND PARKS OF LATVIA IN PRESENT RURAL LANDSCAPE

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS

Arhitektūras doktora (Dr.arch.) zinātniskā grāda iegūšanai
ainavu arhitektūras apakšnozarē

SUMMARY
of Doctoral thesis for the scientific degree Dr.arch.
in landscape architecture

(paraksts)

Jelgava 2013

INFORMĀCIJA

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Lauku inženieru fakultātes, Arhitektūras un būvniecības katedrā

Doktora studiju programma – Ainavu arhitektūra

Promocijas darba zinātniskā vadītāja – arhitektūras un būvniecības katedras profesore, Dr.phil. **Māra Urtāne**

Promocijas darba zinātā aprobācija noslēguma posmā:

1. apspriests un aprobēts LLU LIF Arhitektūras un būvniecības katedras personāla pārstāvju sēdē 2012. gada 24. janvārī;
2. apspriests un aprobēts LLU LIF akadēmiskā personāla pārstāvju sēdē 2012. gada 19. jūnijā, un atzīts par sagatavotu iesniegšanai Promocijas padomei;
3. atzīts par pilnībā sagatavotu un pieņemtu 2012. gada 8. novembrī.

Oficiālie recenzenti:

1. Latvijas Lauksaimniecības universitātes docente, Dr.arch. Daiga Zigmunde

2. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas vadītājs, Dr.arch. Juris Dambis

3. Tartu universitātes profesors, Dr. phil. Simon Bell

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU, ainavu arhitektūras apakšnozares promocijas padomes atklātā sēdē 2013. gada 21. februārī Jelgavā, Lielā ielā 2, Jelgavas pils muzejā (183. telpā), plkst. 16:00

Ar promocijas darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un http://llufb.llu.lv/promoc_darbi.html

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei – Akadēmijas ielā 19, Jelgavā, LV – 3001, tālrunis 63028791; e-pasts: una.ile@llu.lv

Atsauksmes vēlams sūtīt skanētā veidā ar parakstu.

Padomes sekretāre – LLU docente, Dr.arch. Una Īle

ISBN 978-9984-861-30-2 (online)

The Ph.D. Thesis was elaborated at the Department of Architecture and Construction of the Faculty of Rural Engineering, Latvian University of Agriculture

Doctoral study program – Landscape Architecture

Scientific advisor of Ph.D. Thesis – Dr. Phil. **Māra Urtāne**, professor of Latvia University of Agriculture

Doctoral thesis known approbation at the final stage:

1. discussed and approved at the meeting of Department staff of Architecture and Construction on January 24, 2012;
2. discussed and approved at the meeting of academic staff of Faculty of Rural Engineering on June 19, and credit as ready for submitting at Promotion board;
3. accredited as complete ready and accepted on November 8, 2012.

Official reviewers:

1. Docent of the Latvia University of Agriculture, Dr.arch. Daiga Zigmunde

2. Latvian State Inspection of Heritage Protection, Dr. arch. Juris Dambis

3. Professor of the Estonian University of Life Sciences in Tartu, Dr. phil. Simon Bell

The defence og Ph.D. Thesis will take place at the open meeting of the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Sub-discipline of Landscape Architecture at 16:00, February 21, 2013, Silver hall, Jelgava palace, 2 Liela street, Jelgava.

The Ph.D. Thesis is available at Fundamental Library of Latvia University of Agriculture, Liela Street 2, Jelgava and http://llufb.llu.lv/promoc_darbi.html

Your are welcome to send your comments, signed and in the scanned form to the secretary of Promotion Council – Akademijas street 19, Jelgava, LV-3001, phone (+ 371) 63028791; e-mail: una.ile@llu.lv

Secretary of the Promotion Council – Dr.arch. Una Īle

SATURA RĀDĪTĀJS / CONTENT

DARBA VISPĀRĒJAIS RAKSTUROJUMS	4
DARBA MĒRKIS UN UZDEVUMI	9
PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀS METODES	9
PROMOCIJAS DARBA APROBĀCIJA	10
ZINĀTNISKĀ NOVITĀTE UN DARBA PRAKTISKĀ NOZĪME	12
DARBA STRUKTŪRA UN APJOMS	14
1. 18.-21. GS. DĀRZU UN PARKU AINAVAS UN AINAVU POLITIKAS RAKSTURĪGĀS IEZĪMES UN PIEEJAS TO IZPĒTĒ	15
2. ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PROBLEMĀTIKA VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU KONTEKSTĀ	18
3. VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PAŅĒMIENI LATVIJAS LAUKU AINAVĀ	23
SECINĀJUMI	27
GENERAL RESEARCH DESCRIPTION	29
RESEARCH AIM AND OBJECTIVES	35
RESEARCH METHODS	35
APPROBATION OF THE PH.D. THESIS	36
SCIENTIFIC NOVELTY AND PRACTICAL APPLICATION OF PH.D. THESIS	38
RESEARCH STRUCTURE AND VOLUME	40
1. CHARACTERISTIC FEATURES AND RESEARCH APPROACHES IN THE LANDSCAPE OF GARDENS AND PARKS IN THE 18 TH -21 ST CENTURY AND THE LANDSCAPE POLICY	41
2. THE PROBLEMATIC OF DEVELOPMENT PLANNING IN THE CONTEXT OF THE HISTORIC PARKS AND GARDENS	44
3. DEVELOPMENT PLANNING APPROACHES OF THE HISTORIC GARDENS AND PARKS IN LATVIAN RURAL LANDSCAPE	50
CONSLUSIONS	54
IZMANTOTIE AVOTI / LITERATURE SOURCES	56

DARBA VISPĀRĒJAIS RAKSTUROJUMS

Promocijas darba aktualitāte un problemātikas formulējums. Pēdējās desmitgadēs vēsturisko dārzu un parku nozīme, to vērtību apzināšana un attīstības plānošanas pieejas ir aktualizējušās līdz ar ilgtspējīgas attīstības jautājumiem. Vēsturisko dārzu un parku pētniecības tēma ir kompliecpakta, jo vēsturiskā ainava kā kultūras un dabas mantojums apvieno vēsturiskos, zinātniskos, estētiskos, ekoloģiskos un sociālekonomiskos aspektus, kas arī raksturo jomas multidisciplināro kontekstu [181]. Līdz ar to parādās arī vēsturisko dārzu un parku zinātniski pētnieciskā aktualitāte, kas kopš 20. gs. otras puses piesaista ar vien jaunas zinātnieku kopas, profesionāļus un praktizējošus speciālistus no daudzveidīgām fona disciplīnām [100, 197; 21].

Dārziem un parkiem, salīdzinot ar citām vizuālām mākslām, piemīt īpaša laika dimensija [186, 61], kas izpaužas caur dabas un kultūras mijiedarbību [5, 23]. Dārzu un parku ainavas veidošanas gaitā cilvēks izvēršas un izsaka viņa attiecības ar dabu [189, 300], kas uztur šī dinamisma kvalitāti. Arī Eiropas konvencijas ainavas definīcija ir skaidra un pilnīga: „*Ainava ir teritorija, kuru uztver cilvēks, kam ir dabas un/vai cilvēka darbības un mijiedarbības raksturs*” [274]. Pārtrūkstot cilvēka un dabas mijiedarbībai, dinamisms turpinās, tikai bez kontroles un pieradinātām funkcijām, kā rezultātā daba parāda savu patieso raksturu, pakāpeniski, bet neatlaidīgi mazinot dārzu un parku arhitektонiski mākslinieciskās un filozofiskās vērtības. Latvijas kontekstā, sarežģito vēsturisko notikumu ietekmē, šī problemātika ir sevišķi nozīmīga, ko pierāda Eiropas kultūras mantojumu dienās regulāri pieminētās problemātikas saistībā ar vēsturisko ansambļu kvalitāti un attīstību, jau vairākus gadus pēc kārtas [229, 230, 131, 132, 62]. Latvijas vēsturisko dārzu un parku ainaviskās kvalitātes lielā mērā ir ietekmējuši politiskie faktori, tai skaitā 20. gs. Pasaules kari. Šajā periodā vēsturiskie dārzi un parki kā muižu ansambļu sastāvdaļa tiek sadalīti starp neskaitāmām saimniecībām, kā arī attīstīti atbilstoši ansambļu galveno ēku funkcionālo pārmaiņu un tā laika sociālās dzīves vajadzībām un prasībām [117, 245]. Kā rezultātā vēsturiskā ainava tiek vizuāli un funkcionāli sadrumstalota un papildināta ar jauniem būvapjomiem, kas tikai retos gadījumos ir saskaņā ar vēsturiskās ainavas kompozicionāliem principiemi. Tāpat politisko spēku maiņa līdz ar Latvijas Republikas pasludināšanu 1991. gadā ienes būtiskas pārmaiņas vēsturisko dārzu un parku attīstībā, kā rezultātā vēsturisko dārzu un parku teritorijas atkārtoti zaudē viengabalainību jeb integratīti, īpašumtiesību atgūšanas procesos. Šajā periodā līdz pat mūsdienām notiek muižu ansambļos esošo ēku funkcionālā transformācija, kas vairākumā gadījumu nav vēsturisko dārzu un parku ainavisko kvalitāšu paaugstinošas. Līdz ar to vienlaicīgi pazeminās Latvijas kopējās kultūrainavas kvalitāte uz kā fona izvirzās uz vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanu attiecīni problēmautājumi: Kā apzināt un novērtēt vēsturiskas ainavas vērtības un to nozīmību dažādos plānošanas līmenos? Kā apzināt sociālekonomisko lietderību? Kā sekmēt vietas

reģenerāciju? Kā plānot ilgtspējīgu attīstību kultūras un dabas mantojuma vērtībām vienlaicīgi nodrošinot mantojuma pēctecību nākošām paaudzēm?

Pārējējie priekšstati Latvijā par vēsturiskiem dārziem un parkiem, to attīstības plānošanu profesionālā vidē saistās ar kultūras un dabas mantojuma aizsardzības savstarpejām nesaskaņām, nozares ekspertu un valsts finansiālā atbalsta trūkumu. Tādēļ, īpašu šajos ekonomiski saspringtos laikos, ir būtiski domāt un plānot ilgtermiņā, kas arī ir galvenais pamatprincips vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanā. Vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojuma optimāla aizsardzība, pārvaldība un attīstības plānošana ir iespējama tikai ar kultūrvēsturiskās vides pilnīgu izpratni un ilgtspējīgas attīstības stratēģiju izstrādi. Tādējādi apzinot vēsturisko dārzu un parku lietderības koeficientu, kas savukārt atspoguļojas sociālo kvalitāšu nodrošinājumā un ekonomisko apstākļu pakāpeniskā izaugsmē, īpaši lauku apvidu attīstībā [199, 49–50]. Tādēļ Pasaulē, īpaši Eiropā notiek regulāras diskusijas par kultūras un dabas mantojuma daudzveidības saglabāšanu ikgadējās starptautiski zinātniskās konferencēs, kongresos un semināros, kā arī notiek nopietna specializēšanās vēsturiskās ainavas attīstības, tai skaitā konservācijas un pārvaldības jautājumos. Arī Latvijā periodiski ir atzīmējami gan individuālu personību, gan grupu ieguldījums šo problemātiku sistemātiskā aktualizēšanā vietējā, valsts un starptautiskā līmenī. Tomēr tam neseko secīgs turpinājums reālu risinājumu paņēmienos. Latvijā kultūras mantojuma speciālistu darbā ir arī paaudžu problēmas [291, 10], kas norāda uz jauno speciālistu neesamību un robu izglītības sistēmā. Tas arī daļēji izskaidro problemātiku aktualizēšanas mērenumu, jo nav pietiekoši ekspertu, kas popularizētu šo Latvijas dabas un kultūras unikālo mantojumu un vienlaicīgi norādot uz tā vērtībām un nozīmību gan vietas, gan sabiedrības ilgtspējīgas attīstības un labklājības veicināšanā.

Promocijas darba izstrādē aptvertās pētījumu jomas un iepriekš veiktie pētījumi. Promocijas darba tēma aptver vairākus pētnieciskos virzienus, kurus nosaka vēsturiskas ainavas kvalitātes – dabas un kultūras mantojuma un ainavu politikas pamatnostādņu – aizsardzības, pārvaldības un plānošanas izpētes nepieciešamība promocijas darbā uzstādītā mērķa un uzdevumu risināšanai. Tādēļ šajā pētījumā vēsturisko dārzu un parku dabas un kultūras mantojums aplūkots no estētiskiem, ekoloģiskiem, sociāliem un ekonomiskiem aspektiem, kas ķemti par pamatnosacījumu visa darba ietvaros, gan izpētē, gan iespējamo risinājumu izstrādē. Līdz ar to darba izstrādes pamatā izmantotas, galvenokārt, ainavu arhitektūras, dabas un kultūras mantojuma un ainavas attīstības plānošanas zinātniskās atziņas un teorijas, kā arī ainavu arhitektūrā lietotie aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības principi, tai skaitā normatīvie akti.

Iepriekšējie pētījumi pasaulei promocijas darba tēmas kontekstā saistās ar vairākiem pētniecības virzieniem, bet kā biežāk pēdējās dekādēs sastopamos var minēt sekojošus virzienus: dabas un kultūras mantojuma konteksta izpēti; aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības plānošanas un procesu izpēti;

vēsturisko dārzu un parku atjaunošanas un attīstības izpēti. Plašu kultūras un dabas mantojuma izpēti, zinātniskajā literatūrā veidojuši galvenokārt Eiropas zinātnieki, kuru pētniecības virziens saistīts ar kultūras un dabas mantojuma izpratni dažādos kontekstos [2, 292–300; 5, 21–34; 6, 427–446; 52, 63, 75, 55–74; 76, 69–83; 85, 109, 180]. Tomēr vēsturiskie dārzi un parki kā kultūras un dabas mantojuma būtiska sastāvdaļa ir pētīta salīdzinoši retāk [54, 64, 80, 87, 101, 134]. Latvijā kultūras mantojuma pētniecības virzieni aprakstīti RTU Pilsētplānošanas un attīstības fakultātē J. Dambja, I. Strautmaņa un J. Zilgalvja zinātniski pētnieciskās publikācijās [61, 201, 140–153; 226, 25–44; 227, 228, 14–25]. LLU Lauku inženieru fakultātē M. Urtānes un A. Ziemeļnieces vadībā pētītas kultūrvēsturiskās ainavas gan to vērtību, gan aizsardzības kontekstā [210, 221, 222, 223, 224]. Aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības plānošanas un procesu aprakstus Pasaules zinātniskajā literatūrā veidojuši galvenokārt angļu zinātnieki, kuru pētniecības virziens saistīts ar vēsturiskās ainavas izpēti [21, 22, 23, 33, 34, 87, 184, 185, 186]. LU būtisku pētījumu par kultūras mantojuma aizsardzību un attīstības plānošanu ir veikusi I. Stūre [202]. Latvijā aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības plānošanas un procesu izpēte vēl ir saistīta ar meža ainavām, aizsargājamām dabas teritorijām un kultūrainavām – identitātes meklējumos. Šādi pētījumi veikti LU ģeogrāfijas un Zemes zinātni katedrā O. Nikodemusa un A. Mellumas vadībā [152, 153, 154]. Lai arī dabas un kultūras mantojums un aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības aspekti ir pētīti caur vairākām citām fona disciplīnām, vēsturisko dārzu un parku attīstības jautājumi zinātniskā līmenī iepriekš ir maz pētīti. Piļu un muižu dārzu un parku pētniecībā un praktiskajos darbos Latvijā ieguldījuši I. M. Janelis [116, 117], I. Lancmanis [136, 137, 138, 49–61; 139, 11–47], O. Spārītis [194], D. Brūgīs [38, 39, 36, 77–102], V. Antipovs un A. Zvirgzds [4], kā arī K. Buivids [42] un R. Cinovskis u. c. [50].

Kā neatņemama promocijas darbā aplūkotās tematikas daļa ir vēsturisko dārzu un parku vērtības, kas apskatītas ainavas vēsturisko un esošo aspektu kontekstā – estētikas, ekologijas, sociālie un ekonomiskie aspekti. Vēsturisko dārzu un parku dabas mantojums balstās uz estētiskiem un ekoloģiskiem principiem un kvalitātēm, kā sakarības pēdējās dekādēs ir pētījuši vairāki zinātnieki [47, 1–9; 86, 54–64, 236]. Pavisam nedaudz ir aprakstītas ainavas vizuālās novērtēšanas metodes, kurus tiek pielietotas visā pasaulei. Tās galvenokārt ir balstītas uz ainavas estētisko kvalitāšu kritērijiem [121, 353–355; 123, 3–32; 29]. Kā norāda zinātnieks Deivids Džakues (*David Jacques*) patiesībā starp terminiem „vērtība” un „kvalitāte” nav atšķirības [115, 107–113], līdz ar to ainavas kvalitātes līmeni nosaka tajā esošās vērtības, kas savukārt caur cilvēka uztveri ir estētiski vizuālās kvalitātes mēraukla [160, 229–237]. Šīs metodes ietver arī kvalitātes standartus (angļu valodas terms – *standards of quality*), kas attiecināmi uz vēsturisko dārzu un parku izmantošanu [148, 557–579]. Vēsturisko dārzu un parku kvalitāti, īpaši pēdējos gados zinātniski pētnieciskā literatūrā, apspriež caur „autentiskuma” un

,integritātes” terminu izpratni. Šie termini kļūst arvien nozīmīgāks kritērijs un mērakla jebkuras kultūrvēsturiskas ainavas un tajā esošo elementu un struktūru saglabāšanas pārņemienos un vērtību apzināšanā [200, 21–36; 97, 319–356; 119, 1–16].

Tomēr tikai kopš 20. gs. otras puses tika attīstītas ekoloģiskās pieejas, integrējot tās ainavas pārvaldībā [5, 22]. Šeit minami tādi zinātniskie pētnieki kā ekologs Rīds Noss (*Reed Noss*), K. Davsons (*K. Dawson*), ainavu ekologi G. Benets (*G. Bennett*) un J.M. Kalemans (*J.M. Klemans*) [163, 355–364; 19, 82, 95, 81–96]. Autoru izvirzītie komponenti atspoguļo bioloģiskās daudzveidības veidotāju uzturēšanās un pārvietošanas vietas un līdz ar to īpašās vajadzības. Latvijas ainavas ekoloģiskie pētījumi, galvenokārt, ir saistīti ar meža ainavām un aizsargājamām dabas teritorijām, kur dominē Latvijas zinātnieku O. Nikodemusa un A. Mellumas pētījumi [152, 129]. Sadarbojoties Lielbritānijas Mežu komisijai, Latvijas Valsts meža dienestam un Latvijas Universitātei, 2001. gadā tika veikts pētījums „Ainavu ekoloģiskie plānojumi Latvijā”, kā ietvaros S. Bella (*Simon Bell*) un O. Nikodemusa vadībā tika izstrādātas „Ainavu ekoloģiskās plānošanas vadlīnijas”. Nozīmīgs ekoloģisko, estētisko un cilvēka uztveres pētījums tika veikts Daigas Zigmundes izstrādātajā promocijas darbā „Latvijas urbānās un lauku ainavas ekoloģiskā un estētiskā mijiedarbē” [225], izvērtējot Latviju 21.gs. sākumā jaunu apdzīvotu vietu veidošanos piepilsētu teritorijās, ainavas ekoloģiskajā un estētiskajā mijiedarbē.

Kā atsevišķs, bet visnozīmīgākais vēsturisku dārzu un parku komponents ir veģetācija. Pasaules mēroga pētījumi par mūsdienu seno veģetāciju, galvenokārt, ir saistīti ar meža rekreatīvām ainavām, atsevišķi nozīmīgām grupām pilsētainavā un ainavu ekoloģiskiem un bioloģiskās daudzveidības aspektiem [47, 1–9; 86, 54–64; 159, 229–237, 160, 239–250; 161, 119–131; 15]. Pēdējās desmitgadēs pasaules pētījumos arvien vairāk vēsturiskie dārzi un parki tiek atzīmēti kā klimatu pārmaiņu apdraudēti objekti, kuros visvairāk tiek ietekmēta tieši vēsturiskā veģetācija [106, 707–716; 44, 45, 27, 162, 3–15; 182, 119–124; 183, 395–401]. Daži vēsturisko dārzu un parku pētnieki Latvijā arī ir balstījušies uz floras un dendroloģijas izskaidrojumiem un tos ir veikuši zinātnieki un praktiķi [50, 117].

Sociālie un ekonomiskie aspekti dabas un kultūras mantojuma kontekstā pasaules zinātniskos pētījumos ir daudz aprakstīti [7, 65–66; 55, 56, 3, 7, 172, 131–175; 180, 207, 275–285], tomēr precīzi pētījumi par vēsturisko dārzu un parku attiecībām ar sociāliem un ekonomiskiem jautājumiem ir maz, tie, galvenokārt, norāda uz to popularitāti tūrisma industrijas sfērā kā vienu no nozīmīgākajiem apskates objektiem [85, 164]. Zinātniski pētnieciskā literatūrā izvirzītas vairākas metodes vēsturisko dārzu un parku sociālekonomiskās lietderības novērtēšanā. Angļu zinātniece tūrisma jomā Džoanna Konela (*Joanne Connell*) ir izstrādājusi vēsturisko dārzu un parku apmeklētāju novērtēšanas metodiku, kas balstās uz veiktām socioloģiskām aptaujām apmeklētāju, īpašnieku un/vai pārvaldītāju vidū [55, 56, 229–247; 63]. Līdzīgu pielietoto pieeju izpētē ir minami arī citi zinātnieki

kā Džesika Brovna (*Jessica Brown*) un Rojs Balantīns (*Roy Ballantyne*) [32]. Vēsturiskās ainavas ekonomiskās vērtības, kultūras un dabas mantojuma kontekstā ir pētījusi zinātniece Klāra Askvita (*Clare Askwith*) kā ietvaros definējusi vēsturisko dārzu un parku ekonomiskās vērtības piecās kategorijās [7]. Latvijā nozīmīgu un inovatīvu pētījumu par vēsturisko dārzu un parku sociāliem un ekonomiskiem aspektiem veic zinātniskā grāda pretendente ekonomikā Tamāra Grizāne [90, 29–34; 91, 249–256; 92, 91–96]. Kā arī Latvijas kultūras mantojums tūrisma nozares kontekstā tiek pētīts un analizēts I. Stūres promocijas darbā [202].

Lielākā daļa iepriekšminēto aspektu zinātniskie pētījumi ir veikti ar mērķi izprasts vēsturisko dārzu un parku vērtības un veicināt to attīstības procesus, tādējādi norādot uz atjaunošanas jeb restaurācijas, rekonstrukcijas un renovācijas procesiem, ko aprakstījuši vairāki zinātnieki [151, 69–78; 192, 147–156; 203]. Ainavas vēsturisko liecību izpētē dominē gan teorētiskas, gan praktiskas metodes [72, 80, 57–66; 134, 216, 245]. Teorētiskās metodes izvīzījuši britu pētnieki Dāvids Lamberts (*David Lambert*), Peters Gūdcailds (*Peter Goodchild*) un Judīte Robertsa (*Judith Roberts*), kas vēsturisko liecību izpētes procesu balsta uz secīguma principiem [216, 32; 134]. Savukārt, pētniece Karmena Feliu (*Carmen Feliu*) vēsturisko liecību izpēti iedala vairākos posmos, vērtējot vēsturiskās liecības ciešā mūsdienu kontekstā [80, 57–58]. Pie praktiskām vēsturisko liecību izpētes metodēm minama dārzu arheoloģija [76, 77, 261, 50; 59, 30, 144, 13, 255] un vēsturiskas ainavas raksturojums (angļu valodas termins – *Historic Landscape Characterization*) [35, 76, 69–83; 219, 33–46]. Minētās metodes ieguvušas plašu popularitāti visā Eiropā, īpaši Lielbritānijai piederošās salās. Kā izcili pasaules atjaunošanas piemēri minami viens no pirmajiem angļu ainavu dārziem Vācijā – *Wörlitz* un Anglijā – *Stowe* ainavu dārzi. Latvijā izcils dārza atjaunošanas piemērs ir Rundāles pils komplekss, kura atdzīšanas procesus jau vairāk kā 40 gadus koordinē mākslas vēsturnieks Imants Lancmanis un Lauma Lancmane.

Spēcīgu ietekmi uz vēsturisko dārzu un parku attīstības procesiem ir radījušas pasaules konvencijas un hartas [274, 266, 277, 299, 301, 267, 269, 271, 270]. īpaši pēdējā pus gadās ir būtiskas izmaiņas vēsturisko dārzu un parku aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības jautājumos. Izmaiņas radīja arī jaunie definējumi kultūras mantojumā. *Florence Charter* (Florence harta) vēsturiskie dārzi un parki tika nodefinēti kā „dzīvie pieminekļi” (angļu valodas termins – „*living monuments*”), tādējādi attālinoties no arhitektoniskiem pieminekļiem attiecīnāmām regulām. Milzīgu ieguldījumu vēsturisko dārzu un parku attīstības veicināšanā ir ieguldījusi Anglijas organizācija *English Heritage*, aktīvi publicējot dažādus saistītos jautājumus un izdodot vadlīnijas un rokasgrāmatas praktiskiem nolūkiem [72, 73, 105, 216]. Tāpat *English Heritage* ir attīstījis citu organizāciju izveidi, piemēram, *English Lottery Fund*, kas sniedz finansiālu atbalstu vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanai un realizācijai, kā arī izdod praktiska rakstura vadlīnijas un rokasgrāmatas [198, 245, 105]. *English Heritage* filozofija ir izpletusies pa visu Eiropu, kā arī Austrāliju, kur veidojas līdzīgas organizācijas un atbalsta fondi.

Promocijas darba pētījuma priekšmets: Vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojums. Vēsturisko dārzu un parku ainavu politikas un sociālekonomiskie aspekti Latvijas lauku ainavā, 21. gs.

Promocijas darba pētījuma objekts: Latvijas vēsturiskie dārzi un parki kā piļu un muīžu ansambļu neatņemama sastāvdaļa mūsdienu lauku ainavā.

Promocijas darba hipotēze: vēsturisko dārzu un parku ilgtspējīgas attīstības plānošana, ir viens no priekšnosacījumiem sociālekonomiskās labklājības veicināšanai Latvijas lauku ainavā.

DARBA MĒRKIS UN UZDEVUMI

Promocijas darba mērkis: izpētīt vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojumu, tā ainavu politikas un sociālekonomiskos aspektus Latvijas lauku ainavas kontekstā un konstatēt vēsturisko dārzu un parku perspektīvās iespējas ilgtspējīgas attīstības plānošanai.

Promocijas darba mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši darba uzdevumi:

- izpētīt vēsturisko dārzu un parku attīstības procesus un analizēt ainavisko kvalitāšu izpētes pieejas teorētisko nostādību kontekstā. Izpētīt vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojumu, ainavu politikas aspektus un attīstības plānošanas tendences;
- analizēt vēsturisko dārzu un parku ainavas veidojošo kvalitāšu īpašības. Konstatēt vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma ainaviskās kvalitātes, ainavu politikas un attīstības plānošanas problemātikas Eiropas, tai skaitā Baltijas valstu kontekstā;
- analizēt vēsturisko dārzu un parku ainavisko kvalitāšu apzināšanas un novērtēšanas pieejas caur izpētes piemēriem Latvijas lauku ainavā;
- izvirzīt vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas koncepcijas, ilgtspējīgas vides nodrošinājumam un izaugsmei.

PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀS METODES

Promocijas darbā hipotēzes pārbaudei, mērķa sasniegšanai un uzdevumu risināšanai izmantots zinātniski pētnieciskās, tiesiskās, praktiskās un arhīva materiālu apkopojums un analīzes. Pētījuma objekta esošās situācijas un attīstības plānošanas tendenču izpēti papildina strukturētas kvantitatīvās un kvalitatīvās socioloģiskās aptaujas un intervijas. Aptaujas procesā iegūtie dati apkopoti ar statiskajām datu apstrādes metodēm. Pētījumā izmantotos avotus veido teorētiskie materiāli par vēsturiskiem dārziem un parkiem, to attīstību un problemātikām dabas un kultūras mantojuma kontekstā. Pētījumā izmantota indukcijas metode zinātnisko pieņēmumu un kopsakarību formulēšanai, kas pamatojas uz esošo vēsturisko dārzu un parku novērošanu un analizēšanu Eiropā. Evristiskā jeb intuitīvā metode tika pielietota atsevišķu kritērijū

fiksēšanai un noteikšanai vēsturiskos dārzos un parkos Latvijas lauku ainavā. Rezultātu apkopošanai un noteikšanai izmantota monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, kas pamatojas uz pētījumā iegūtām zinātniskām atziņām un teoriju.

PROMOCIJAS DARBA APROBĀCIJA

Atsevišķi pētījuma rezultāti ir publicēti 5 zinātniskajos rakstos. Autore ir piedalījusies 22 starptautiskās un 1 vietējas nozīmes konferencēs. Nolasīti 20 referāti starptautiskās konferencēs Latvijā un ārvalstīs.

Publikācijas:

1. **Dreija K.** Historic Gardens and Parks: Challenges of Development in the Context of Relevant Regulations, Definitions and Terminology. *Journal ‘Science – Future of Lithuania’. K. Šešelgis’ Readings – 2012.* Lithuania: Vilnius Technika, 2012, p. 167–175. ISSN 2029-2341.
2. **Dreija K.** Kultūrvēsturisko parku resursu izmantošanas potenciāls sabiedrības ilgtspējīgas attīstības veicināšanai. *Biznesa augstskolas „Turība” konferenču rakstu krājums. XII starptautiskā zinātniskā konference: Jaunas vērtības tūrisma un sabiedrības attīstībai.* Rīga: 92.–100. lpp. ISSN 1691-6069.
3. **Dreija K.** The Development of Cultural Historical Parks of Latvia. *Annual 16th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2010.* Jelgava: PERI, 2011, p. 174–179 ISSN 1691-4031.
4. **Dreija K.** The Meaning of Historical Parks in the Settlement Landscape Ecology. *Annual 17th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2011.* Jelgava: PERI, 2011, p. 193–200. ISSN 1691-4031.
5. **Dreija, K.** The Development Opportunities of Latvian historical parks. Example of Kurzeme. *Science - Future of Lithuania, Conference for Junior Researchers.* Lithuania: Vilnius Technika, 2011, p. 45–52. ISSN 2029-2341.

Par promocijas darbu nolasīti referāti zinātniskajās konferencēs:

1. „Latvijas kultūrvēsturisko parku attīstības iespējas”, International Landscape Architecture Conference: Rural Landscape Identity and Development Scenarios, Jelgava, 23.–26. 04. 2009.;
2. „The Characterization of Quality Criteria of Cultural Historical Parks”, Annual 15th International Scientific Conference: Research for rural development 2009, Jelgava, 20.–22. 05. 2009.;
3. „The Characterization of Quality Criteria of Cultural Historical Parks”, 5th International Scientific Conference: Students on Their Way to Science”, Jelgava, 30. 05. 2010.;
4. „The Development of Cultural Historical Parks of Latvia”, Annual 16th International Scientific Conference: Research for rural development 2010”, Jelgava, 19.–21. 05. 2010.;
5. „Latgales reģiona kultūrvēsturisko ansambļu klasifikācija un attīstības potenciāls”, Starptautiski zinātniskais II Latgales kongress, Daugavpils, 10.–11. 11. 2010.;
6. „Kultūrvēsturisko kompleksu atlases klasifikācijas un ainavas struktūras izpētes principi”, Latvijas Lauksaimniecības universitātes starptautiskā ainavu arhitektūras zinātniskā konference: Dzīves stils un ainava, Jelgava, 9.–11. 02. 2011.;

7. „Historic Parks on The Borderline of Latvia – Lithuania”, Starptautiskā studentu zinātnes un mākslas darbu konference: The Unity of the Balts under the Sun, Liepāja, 24.–25. 02. 2011.;
8. „Harmony and Dramatic Character of Kurzeme Landscape”, Starptautiska zinātniska konference: Telpiskā stratēģija ilgtspējīgai attīstībai, Kuldīga, 26.–28. 04. 2011.;
9. „The Meaning of Historical Parks in the Settlements Landscape Ecology”, Annual 17th International Scientific Conference: Research for rural development 2011, Jelgava, 18.–20. 05. 2011.;
10. „Kultūrvēsturisko parku resursu izmantošanas potenciāls sabiedrības ilgtspējīgas attīstības veicināšanai”, XII Starptautiskā zinātniskā konference: Jaunas vērtības tūrisma un sabiedrības attīstībai, Rīga, 2.–3. 06. 2011.;
11. „Historic Parks of Latvia”, Starptautisks seminārs: Kuressaare Castle Park 150 is Calling, Kuressaare, 9.–11. 06. 2011.;
12. „The Assessment of the Historic Park Landscapes Transformation in Impact of Site Structure”, 24th NJF congress: Food, Feed, Fuel and Fun – Nordic Light on Future Land Use and Rural Development, Uppsala, 14.–16. 06. 2011.
13. „The meaning of landscape's esthetical evaluation and human's perception. Projection of the Latvian cultural landscape protective zones”, ECLAS international conference: Ethic / Aesthetic, Sheffield, 7.–10. 09. 2011.;
14. „Landscape Design Solutions – The basis for the development of technical documentation of Eleja manor park”, Workshop „Interactive Public Space – achievements and visions”, Zalenieki, 4.–5. 10. 2011.;
15. „Ainavas dizaina piedāvājums – bāzes dokumentācija tehniskajam projektam (iekļaujot kokaugu audita galvenos secinājumus)”, Seminārs: Elejas muižas parks – interaktīva sabiedriska vieta, Jelgava, 14. 12. 2011.;
16. „Dabas un kultūras mantojums Latvijas vēsturiskos dārzos un parkos: vērtības un nozīmība”, Starptautiskā ainavu arhitektūras zinātniskā konference: Kompozīcija, koncepcija un konteksts ainavu arhitektūrā, Jelgava, 05.–06. 03. 2012.;
17. „The Basic Principles of Conservation and Management Planning for Historic Gardens and Parks in Latvia”, Annual 18th International Scientific Conference: Research for rural development 2012, Jelgava, 16.–18. 05. 2012.;
18. „Latvian Cultural and Natural Heritage – Historic gardens and Parks: Vision of State and Community”, International Conference: Green Infrastructure: from global to local, Saint-Petersburg, 11.–15. 06. 2012.;
19. „Latvian Parks: Past and Present”, Devepark Final Conference, Alatskivi Castle, 29. 06. 2012.;
20. „Results of the Tree audit of Eleja Manor Park and Landscape design solutions – the basis for the development of technical documentation”, Workshop: Place Marketing – way to sustainable development of municipality, Jelgava, 5.–8. 07. 2012.

Par promocijas darba tēmu prezentēti stenda referāti zinātniskajās konferencēs:

1. „The Development of Cultural Historical Parks”, ECLAS international conference 2009: Landscape & Ruins - Planning and design for the regeneration of derelict places, Genova, 23.–27. 09. 2009.;

2. „Latvijas kultūrvēsturisko ansambļu atlases klasifikācijas principi: Vidzemes piemērs”, Latvijas Universitāte 69. zinātniskā konference: Ainavas pētījumi, Rīga, 2. 02. 2011.;
3. „The Development Potential of Latvian Historical Parks: Strategy and Methods”, EFLA Regional Congress of Landscape Architecture: Mind the Gap: Landscapes for a New Era, Tallinn, 2.–4. 11. 2011.

Par promocijas darba tēmu publicētās tēzes zinātniskajās konferencēs:

1. **Dreija, K.** Latvijas kultūrvēsturisko ansambļu atlases klasifikācijas principi: Vidzemes piemērs. *Latvijas Universitāte 69. zinātniskā konference: Ģeogrāfija, Ģeoloģija, Vides zinātne. Referātu tēzes*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011, 81.–82. lpp.
2. **Dreija, K.** The Assessment of the Historic Park Landscapes Transformation in Impact of Site Structure. *24th NJF congress: Food, Feed, Fuel and Fun – Nordic Light on Future Land Use and Rural Development. Book of Abstracts*. Uppsala: SLU, 2011, p. 111, ISSN 1653-2015.
3. **Dreija, K.** The meaning of landscape's esthetical evaluation and human's perception. Projection of the Latvian cultural landscape protective zones. *ECLAS international conference: Ethic / Aesthetic. Abstracts book*. Sheffield: 2011, p. 61–62.
4. **Dreija, K.** Latvian Cultural and Natural Heritage – Historic gardens and Parks: Vision of State and Community. *International Conference: Green Infrastructure: from global to local. Conference proceedings*. Saint-Petersburg and Uppsala: SPbSTU, 2012, p. 39–40, ISBN 978-5-7422-3540-8.

Par promocijas darba tēmu kontekstā iegūtie granti un apbalvojumi:

2010. gada augustā iegūts grants Eiropas Sociālā fonda ierobežotās atlases projekta konkursā „Atbalsts doktora studiju programmu īstenošanai” projektā „Atbalsts LLU doktora studiju īstenošanai”.

ZINĀTNISKĀ NOVITĀTE UN DARBA PRAKTISKĀ NOZĪME

Promocijas darba zinātniskā novitāte. Promocijas darbā apkopotās zinātniskās atziņas un teorijas sniedz būtisku analīzi un vērtējumu par vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas procesiem un aktuālajām tendencēm globālā līmenī. Promocijas darbs dos ieguldījumu Latvijas vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma kopuma izpētē, kas no ainavu arhitektūras skatu punkta līdz šim ir maz pētīts Latvijas lauku ainavas mantojuma segments. Kā rezultātā tiks aktualizēta un pamatota vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma kopuma izmantošana ainavu arhitektūras nozares izpētē. Kultūras un dabas mantojuma un ainavu politikas materiāla izmantošanai vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas izpētē ir piemēroti dažādi metodoloģiskie risinājumi, kas dos ieguldījumu ne tikai promocijas darba priekšmeta izpētē, bet sniegs arī jaunas atziņas par vēsturisko dārzu un parku lomu Latvijas lauku ainavas ilgtspējīgas attīstības veicināšanā, nodrošinot kvalitatīvu ainavisko telpu un labklājības līmeni esošai un nākošajām paaudzēm.

Promocijas darbā iegūtā informācija, rezultāti un secinājumi kalpos kā zinātniskā bāze turpmākiem pētījumiem un kā teorētisks un metodisks palīglīdzeklis šīs jomas pētījumiem un apmācībai.

Promocijas darba praktiskā nozīme. Promocijas darbā aplūkotā problemātika ir reāla mūsdienu Latvijas situācijā, kas atspoguļo vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma kopuma neapzinātās vērtības un nozīmību lauku ainavas kontekstā. Analizētie ainavu kvalitātes apzināšanas un novērtēšanas principi, saglabāšanas un pārvaldības pamatnostādnes un izvīrzītās ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepcijas, izmantojamas vēsturisko dārzu un parku praktiskajos pētījumos un ar tiem saistītos attīstības plānošanas procesos gan privātpersonām, gan pašvaldībām. Pētījumā izmantotās pieejas veicinās starpdisciplināru sadarbību starp vēsturiskā dārza un parka īpašniekiem un/vai pārvaldniekiem un tādām valsts institūcijām kā kultūras mantojuma aizsardzības un dabas aizsardzības pārvaldēm.

Promocijas darbā aizstāvamās tēzes:

- vēsturisko dārzu un parku ainavas kvalitātei, to aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības procesiem ir noteicoša loma vietas ilgtspējīgā attīstībā caur dabas un kultūras mantojuma apzināšanos, ko iespējams regulēt, pielietojot atbilstošus novērtēšanas un plānošanas instrumentus;
- vēsturisko dārzu un parku ainaviskās telpas, dabas un kultūras mantojuma kvalitātes pazemināšanos, tai skaitā Latvijas lauku ainavas degradāciju, veicina mantoto vērtību un to nozīmības neapzināšanās visos valsts līmenos, jo īpaši lokālā, ko ietekmē nepilnības Latvijas normatīvajos aktos un šīs jomas speciālistu trūkums;
- vēsturisko dārzu un parku vērtību un nozīmības apzināšanos, ilgtspējīgas attīstības plānošanas nozīmību, galvenokārt, iespējams veicināt caur vietas izpratnes un dabas un kultūras mantojuma izglītību dažādos aspektos – vēsturisko materiālu un procesu izziņā, normatīvo aktu iepazīšanā, pieredzes apmaiņā un lokālās sabiedrības līdzdarbības motivācijā;
- vēsturisko dārzu un parku saglabāšanas un pārvaldības procesi atspoguļojas vietas attīstības procesos, kas Latvijas lauku ainavā ir ar negatīvu līkni, mazinot gan ainavisko kvalitāti, gan labklājības līmeni. Lai veicinātu vietas attīstību ir maksimāli jāapzina lokālie resursi un jāiesaista visos valsts līmenos.

DARBA STRUKTŪRA UN APJOMS

Promocijas darba struktūra un apjoms. Darba saturs izklāstīts trijās galvenajās nodaļās. Darba kopējais apjoms ir 260 lapaspuses. Tajā ir iekļauti 76 attēli no tiem 17 attēli reproducēti, 13 tabulas, 29 pielikumi un 370 izmantotie literatūras avoti. Promocijas darbā visi bez atsaucēm ievietotie fotouzņēmumi un izveidotās shēmas, tabulas ir autora pētījuma gaitā iegūtie materiāli. Promocijas darba saturs:

IEVADS

Darba aprobācija

1. 18.–21. GS. DĀRZU UN PARKU AINAVAS UN AINAVU POLITIKAS RAKSTURĪGĀS IEZĪMES UN PIEEJAS TO IZPĒTĒ

1.1. 18.–21.gs. dārzu un parku ainavas raksturojums, pieejas to izpētē

1.2. Kultūras un dabas mantojuma kopums

1.3. Ainavu politikas principu raksturcijums

1.4. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas tendences

2. ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PROBLEMĀTIKA VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU KONTEKSTĀ

2.1. Ainavas kvalitāti ietekmējošie faktori

2.2. Ainaviskās kvalitātes problemātika kultūras un dabas mantojuma kontekstā

2.3. Ainavu politikas aspektu funkcionalitāte

2.4. Attīstības plānošanas problemātiku un risinājumu raksturojums

3. VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PANĒMIENI LATVIJAS LAUKU AINAVĀ

3.1. Vēsturisko dārzu un parku klasifikācijas modelis

3.1.1. Klasifikācijas modeļa metodikas izklāsts

3.1.2. vēsturisko dārzu un parku klasifikācija Jelgavas novada piemērā

3.2. Ainavas kvalitātes novērtējums trīs izpētes piemēros

3.2.1. Autentiskuma un integritātes novērtējums Elejas un Remtes muižu parku piemērā

3.2.2. Ainavu ekoloģiskā kvalitāte Kuldīgas, Alsungas un Skrundas novada piemērā

3.2.3. Sociālekonomiskie faktori izstrādātā tūrisma maršruta piemērā

3.3. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepcijas

GALVENIE REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

IZMANTOTIE AVOTI

PIELIKUMS

1. 18.–21. GS. DĀRZU UN PARKU AINAVAS UN AINAVU POLITIKAS RAKSTURĪGĀS IEZĪMES UN PIEEJAS TO IZPĒTĒ

Vēsturisko dārzu un parku attīstība sākot ar 18. gs. piedzīvo krasas pārmaiņas, kas visādā ziņā tuvina cilvēku dabai. Vēlākos gados apzinoties to vērtības, kā arī nozīmību vides, sociālā un ekonomikas jomā, par svarīgu jautājumu izvirzās to aizsardzības, saglabāšanas un nākotnes attīstības procesu aspekti kultūras un dabas mantojuma kontekstos. Tādēļ šīs nodalas ietvaros 1.1. apakšnodaļā tiek raksturota 18.–21. gs. dārzu un parku vēsturiskā attīstība un pieejas vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma kopuma estētisko, ekoloģisko un sociālekonomisko aspektu izpētē, kas atklāj vēsturisko dārzu un parku vērtības un nozīmību mūsdieni izpratnē Pasaulē un Latvijā. 1.2. apakšnodaļā kultūras un dabas mantojums kā vēsturisko dārzu un parku vērtību un nozīmības klasifikators, tiek analizēts teorētisko pieeju un normatīvo aktu kopumu izpratnē visos valsts līmeņos. Tādējādi pamatojot un pierādot kultūras un dabas mantojuma kā kopuma nozīmību vēsturisko dārzu un parku ainavu izpētes, izpratnes un attīstības plānošanas procesos. 1.3. apakšnodaļā veikta vēsturisko dārzu un parku aizsardzības, pārvadlības un plānošanas jeb ainavu politikas principu izpēte, raksturojot un analizējot zinātniskās, teorētiskās un praktiskās atziņas, kā arī pamatojot un pierādot ainavu politikas pamatnostādņu un ar to saistīto izmantoto metodiku nozīmīgumu vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanā. Nodalas pēdējā apakšnodaļā analizētas un raksturotas vēsturisko dārzu un parku attīstības tendences, to piennesums vides, sociālās un ekonomikas jomā caur ilgtspējības principiem, tādējādi atspoguļojot attīstības plānošanas procesos izmantoto paņēmienu elastību un iespēju daudzveidību.

1.1. 18.–21.gs. dārzu un parku ainavas raksturojums, pieejas to izpētē

Robeža starp terminiem dārzs un parks nav novelkama un tā lietojums ir atkarīgs no katras valsts valodas lietojuma telpā esošās kultūras īpatnības, iedibinājušās tradīcijas, parādību vērtējumi, u. c. [127, 150], kā arī konkrētās vēsturiskās ainavas attīstības īpatnības. Tādēļ šī pētījuma ietvaros tiek lietoti abi termini kompleksi – dārzi un parki.

Vēsturisks dārzs un parks ir dabas, mākslas, sociālo, ekonomikas un humanitāro zinātņu izpētes objekts un tāpēc to interpretācija pasaulē ir atkarīga no attiecīgā brīža kontekstuālā skatījuma un pētījuma mērķa, kas vienlaicīgi pierāda arī dārzu un parku multidisciplināro kontekstu mūsdienās [181, 25–35]. Tomēr neskaitoties uz minēto zinātņu nozaru daudzveidību, katrs izpētes process sākas ar vēsturiskās attīstības izklāstu un teorētisko nostādņu izziņu.

Vēsturisko dārzu un parku vērtības dažādos zinātniskos pētījumos pasaulē tiek izteiktas caur sekojošiem aspektiem:

- filozofiju – abstraktuma izpausmēs, caur garīgām dimensijām, kas ir mentālās sajūtas, pārsteigums, attieksme pret lietām, domāšanas veids un izskaidrotājs. Filozofisko aspektu pamatā ir ideja [110, 81, 93];
- arhitektoniskie aspekti – tās ir dizaina teorijas, kas ietver telpiskuma un lietu būtību un izkārtojuma teorijas [209];
- estētiskās vērtības – kā vizuālais un uztveres iespaids, kas veidojas caur gadsimtiem. Parki un dārzi ir liecība par īpašu vēstures posmu, māksliniecisku vai tradicionālu vērtību un īpaša dzīvesveida vai pat civilizāciju atspoguļojumu tās augstākajā punktā [254];
- ainavu ekoloģiskie aspekti – kā galvenais elements ir vēsturisko dārzu un parku bioloģiskās daudzveidības un antropoloģiskā ietekmes mijiedarbe [236, 47];
- sociālekonomiskie aspekti, kas atspoguļojas caur vērtību apzināšanos un attieksmi, vēsturiskās ainavas lietderību un ilgtspējību tās izmantošanā [180, 94, 55].

1.2. Kultūras un dabas mantojuma kopums

Vēsturiskie dārzi un parki vairākumā pasaules valstu tiek definēti zem kultūras un dabas mantojuma pieminekļu statusiem. Kultūras un dabas mantojuma teorētiskā izpratnē ir izvircītas trīs teorijas, kas raksturo katru mantojuma tipu individuāli un, kas raksturo kultūras un dabas mantojuma kā līdzvērtīga kopuma veselumu, to saskarpunktu jeb mijiedarbības atspoguļojumā. Kultūras mantojuma, tā daudzveidība, tai skaitā kultūrainavas teorijas balstās un pamatojas uz materiālām un nemateriālām izpausmēm, kas vēsturisko dārzu un parku kontekstā atspoguļojas caur kultūras mantojuma fiziskiem elementiem, arhitektoniski mākslinieciskajām kompozīcijām un vietējūtu izpausmēm. Pētījumā apkopotās un analizētās kultūras mantojuma apzināšanas un novērtējuma metodikas kā galvenie rīki tiek izvircītas ainavas kvalitātes novērtējums caur elementu, struktūru un kompozīciju autentiskuma raksturojumiem. Savukārt, dabas mantojuma teorijas balstās uz veģetatīvo un ūdens elementu un struktūru vienībām, bioloģiskās daudzveidības un ainavu ekoloģiskiem aspektiem. Pētījumā apkopotās un analizētās pieejas dabas mantojuma izpētē, priekšplānā izvirza integritātes jeb viengabalainības principus, bioloģiskās daudzveidības raksturelementu identifikāciju un ainavas ekoloģisko norišu izpratni un identifikāciju.

1.3. Ainavu politikas principu raksturojums

Ainavu politikas pamatprincipi kā promocijas darba pētījuma priekšmets ir vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma attīstības plānošanas galvenais instruments. Zinātniski pētnieciskās teorijas, kas skar gan ainavu

politikas, gan ainavas kvalitātes mērķus, izvirza vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas formas caur aizsardzības, konservācijas, apsaimniekošanas un pārvaldības plānošanas metodikām. Minēto metodiku pamatā ir vēsturisko ainavu sistematizēts un detalizēts vietas analītiskais pārskats, kas ir par pamatu konservācijas politikas attīstības nostādnēm caur ainavas kvalitātes mērķu formulējumu, kam seko reāls ilgtermiņa rīcības plāns izvirzīto nostādņu un mērķu pakāpeniskai, plānotai realizācijai. Pieejamo metodiku spektrs ir plašs gan dziļi teorētisku, gan praktisku piemēru pētījumos. Konservācijas pārvaldības plāns kā vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas rīks pēdējos gados ir iemantojis nozīmīgu popularitāti Apvienotās karalistes un citās Eiropas valstīs, tai skaitā Igaunijā, kas 2012. gada sākumā valstiski apstiprināja vēsturisko dārzu un parku pārvaldības vadlīnijas.

1.4. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas tendences

Attīstības plānošana ir principu, mērķu un to sasniegšanai nepieciešamās rīcības izstrāde nolūkā īstenot politiski noteiktas prioritātes un nodrošināt sabiedrības un teritorijas attīstību [264]. Vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas tendences pasaulē teorētiskajā un praktiskajā līmenī atspoguļojas caur atjaunošanas veidu, tai skaitā izmantoto rīku un izpētes metodoloģiju raksturojumiem un diskusijām par to piemērotību vēsturiskas ainavas kā dinamiskas vides renaturalizācijas procesos. Vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanā iesaistīti vairāki sekjojoši aspekti, kas raksturo mūsdienu tendences:

- vēsturisko dārzu un parku atjaunošanas veidi, kas tiek piemēroti atkarībā no attīstāmās teritorijas vēsturiskiem un sociālekonomiskiem faktoriem, kā arī no attīstības mērķiem un vīzijām [100, 196–213; 111, 83–88; 149, 169];
- attīstības plānošanas rīki, kas tiek piemēroti vēsturisko dārzu un parku ilgtspējīgas attīstības realizācijai [72, 73, 87, 97, 319–356; u. c.];
- vēsturiskās izpētes metodikas, kas atklāj jaunus veidus kā veikt izpēti un apzināt kultūrvēsturisko mantojumu, vienlaicīgi paplašinot attīstības iespējas [80, 57–66, 75, 55–74; 241, 69–83; 219, 33–46; 135, 144, 178–179; 261, u. c.].

Visos attīstības plānošanas aspektos parādās vides ilgtspējības princips un jāsecina, ka galvenās vēsturisko dārzu un parku attīstības tendences pasaulē tiek balstītas uz kultūras un dabas mantojuma kā vienīdzīgu resursu kopuma integrāciju sabiedrības procesos, nodrošinot tā saglabāšanu nākamajām paaudzēm. Kā arī viens no prioritāriem punktiem ir maksimāli saglabāt vēsturisko vidi autentisku ar visām tās izmaiņām visos vēsturiskos posmos. To pilnvērtīgi spēj nodrošināt gan minētie attīstības plānošanas rīki, gan izpētes metodikas.

2. ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PROBLEMĀTIKA VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU KONTEKSTĀ

Balstoties uz iepriekšējā nodalā apkopotām un analizētām zinātniskām pētnieciskām atziņām un teorijām, šajās apakšnodaļās tika analizēta vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas problemāтика, ainavas kvalitāti ietekmējošo faktoru, ainavu politikas nostādņu funkcionalitātes un attīstību ietekmējošo faktoru kontekstā Baltijas valstis un Eiropā kopumā. Problemātikas izziņa tika balstīta uz subjektīvā un objektīvā viedokļu kopuma analīzi vēsturisko dārzu un parku ainavas kvalitātes novērtējumos.

Ar vēsturiskiem dārziem un parkiem saistītā problemātika analizēta, veicot lauku pētījumus, apsekojot vēsturiskos dārzus un parkus Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Zviedrijā. Kopumā apsekoti 166 vēsturiskie dārzi un parki: Latvijā – 97, Lietuvā – 29, Igaunijā – 34, Zviedrijā – 6. Lai gūtu pietiekoši plašu pētījuma objekta esošās situācijas atspoguļojumu problemātikas kontekstā, atlasei izvirzīti atbilstoši kritēriji. Problemātiku teorētiskās nostādnes analizētas sekojošās Eiropas valstis – Somijā, Zviedrijā, Īrijā, Anglijā, Vācijā, Austrijā, Slovākijā, Polijā, Krievijā un Ukrainā. Apmeklējamie objekti katrā valstī tika izvēlti nejaušas atlase rezultātā un vērtēti pēc iepriekš sastādītās novērtējuma matricas, kurai par pamatu tika izvirzīti ainavas kvalitātes, pieejamības un saskatāmības nosacījumu kritēriji, kas aprakstīti 2.1. nodaļā. Kvalitatīvai problemātikas konstatēšanai un izzināšanai pētījumā veiktas trīs veida socioloģiskās aptaujas: (1) strukturēta anonīma socioloģiskā aptauja nejauši izvēlētu respondentu starpā, (2) strukturēta aptaujas anketa īpašai respondentu grupai, kuru sastāda Latvijas vēsturisko dārzu un parku īpašnieki un pārvaldītāji un (3) ekspertu intervijas, kuru sastāda latviešu un ārzemju speciālisti no Igaunijas un Somijas.

2.1. Ainavas kvalitāti ietekmējošie faktori

Ainavas kvalitāte ir definēta, ietverot plašus vides, ekoloģiskos, sociālos, kultūras un psiholoģiskos faktorus. Ainavas kvalitātes līmeni nosaka tajā esošās vērtības, kas savukārt caur cilvēka uztveri ir estētiski vizuālās kvalitātes mērakla [160, 229–237]. Pētāmā objekta ainavas vizuālo kvalitāti ietekmē arī dabas un antropoloģisko faktoru mijiedarbība. Šī pētījuma ietvaros, balstoties uz zinātniskām teorijām un atziņām, tika izvirzīti četri ainavas mainības faktori: laiks, klimats, valsts un sabiedrība. Līdz ar to secināms, ka vēsturisko dārzu un parku ainavas kvalitāti noteicošie faktori ir novērtējami raksturlielumi un caur to globālu izpratni un apzināšanu veidojas katrai konkrētai vietai pietuvinātu problemātiku izpratne. Ainavas kvalitāti galvenokārt veido dabas un mākslīgie materiāli un elementi, laika faktors, kā ritumā notiek dabas un cilvēka procesi, ietekmējot ainavas estētisku un ekoloģiju, un sociālekonomiskie un politiskie

faktori, kas atspoguļojas sabiedrības uztverē un attieksmē, un valsts orgānu varas pozīcijās.

2.2. Ainaiskās kvalitātes problemātika kultūras un dabas mantojuma kontekstā

Vēsturiskie dārzi un parki kā kultūras un dabas mantojums ir atzīmēts pasaules konvencijās un hartās. Kultūras un dabas mantojuma vistiešāk uztveramā daļa ir kultūras un dabas pieminekļi. Vēsturiskos dārzos un parkos parasti ir sastopami vairāku tipa kultūras pieminekļi – arhitektūras, mākslas, vēstures un arheoloģijas pieminekļi. Savukārt kultūras mantojuma nemateriālās vērtības ir saistītas ar netveramības jēdzienu, kas tiek izteikts caur sabiedrības pagātnes procesiem. Turpretī dabas pieminekļi ir vēsturisko dārzu un parku dinamiskās struktūras elementi, kas veido gan ainavas horizontālo, gan vertikālo struktūru. Dabas mantojums ir ne tikai atsevišķi pieminekļi, bet arī ģeoloģiski vai fizioloģiski veidojumi un stingri noteiktas zonas, kā arī ievērojamas dabas vietas vai ierobežotas dabas teritorijas, kam ir īpaša nozīme. Līdz ar to vēsturisks dārzs un parks var būt arī kāda dabas mantojuma apvidus sastāvdaļa. Gan kultūras, gan dabas mantojuma elementi vēsturiskos dārzos un parkos veido ainavas kompozīciju, kas dažādu faktoru ietekmē ir mainījusies, kas arī galvenokārt nosaka ar kultūras un dabas mantojumu saistīto ainaviskās kvalitātes problēmluku. Iepriekš analizētās teorētiskās nostādnes iedala kultūras un dabas mantojuma elementus un struktūras, kas attiecīgi ir ņemtas par pamatu problemātikas izklāstam. Eiropas vēsturisko dārzu un parku kā kultūras un dabas mantojuma kopuma problemātika ir apskatīta: (1) ainavas mainības, (2) ainavas elementu un struktūru un (3) mantojuma apzināšanās un lietderības kontekstā. Ainavas mainību vēsturiskā griezumā nosaka laika faktors, klimata faktors un cilvēka faktors, kas atspoguļo ar ainavas mainību saistītu problemātiku:

- laika faktora ietekmē ainavu transformācijas etapi atspoguļo vēsturiskos procesus un caur to izpratni raksturo mūsdienās fiksēto problemātiku loku.
- klimata faktora ietekmē vēsturiska dārza un parka komponenti var mainīties pakāpeniski un ilgā laika posmā, bet šis faktors var būt arī neparedzams un tas var ienest krasas izmaiņas vēsturiskā ainavā ļoti īsa laika posmā, kas savukārt ir neparedzamo problemātiku loks jeb ainavas risks.
- cilvēka faktors nosaka vēsturisko dārzu un parku funkcionalitātes tipu, attiecīgi ienesot vidē fiziskas pārmaiņas caur tās izmantošanas un apsaimniekošanas veidu, intensitāti un kvalitāti, mūsdienās atspoguļojoties caur vēsturisko dārzu un parku autentiskuma un integratīvās saistītām problemātikām.

Liela daļa Latvijas kultūras mantojuma ir kritiskā stāvoklī, jo lauku ainava pēckara gados ir degradējusies un joprojām nav pilnvērtīgi sakopta. Vēsturiskie

dārzu un parku ainava pēdējo simts gadu laikā ir piedzīvojusi būtiskas un mazāk būtiskas pārmaiņas. Apzinot vēsturisko notikumu procesus un esošo situāciju, var izdalīt galvenos vēsturisko dārzu un parku ainavas transformācijas faktorus, kas tieši ietekmējis vēsturiskās ainavas vizuālo kvalitāti, uzskatāmi ilustrēts 2.1. attēlā.

Ainavas transformācijas faktori un izraisīto sekus analize	Attēls	Pozitīvās un negatīvās ietekmes analize
Urbānās slodzes palielināšanas ↓ Ilgtermiņa sekas Sarežģīta likvidācija		Kompleksa teritorijā ienesti jauni būvapjomī “+” teritorija ir apdzīvota, nodrošināta infrastruktūra, darbaspēks; “-” mainās ainavas kompozīcija, skatu kvalitāte.
Kompleksu galveno ēku funkcionālītētes maiņa ↓ Īstermiņa sekas Vieglā likvidācija		Parkā ienestas jaunas struktūras. “+” regulāri izmantots, apsaimniekots, “-” mainās ainavas kompozīcija, reliefs, segums, skatu kvalitāte.
Jaunas infrastruktūras izveide ↓ Ilgtermiņa sekas Neiespējama likvidācija		Parka teritorija sādalīta. “+” augsta vizuāla un fiziskā pieejamība; “-” mainās kompozīcija, reliefs, skatu kvalitāte. Zudusi integratītē.
Industriālo objektu attīstība lauku ainavā ↓ Ilgtermiņa sekas Sarežģīta likvidācija		Kompleksa kultūrvēsturiskajā apjomā ienesti jauni būvapjomī. “+” nav pozitīvas ietekmes; “-” mainās kompozīcija, estētiskā kvalitāte gan vizuālā, gan kognitīvā sajūtu līmenī.
Lauksaimniecības masivizācija (monokultūras) ↓ Īstermiņa sekas Daļēji vieglā likvidācija		Parka ainava izolēta. “+” augsta vizuāla pieejamība; “-” izolēta parka ekoloģiskā sistēma, neskaidra pieejamība,
Militāro objektu izveide ↓ Ilgtermiņa sekas Neiespējama likvidācija		Parka ainava pilnībā transformēta, ienesot jaunas struktūras. “+” var kalpot kā militārais vēstures piemineklis; “-” zudusi vēsturiskā parka koncepcija, degradējusies, pamesta ainava.
Īpašumtiesību faktori: Teritorijas sadrumstalotība ↓ Ilgtermiņa sekas Sarežģīta likvidācija		Parka ainava ir dažādās attīstības stadijās. “+” parka ainava var būt daudzveidīga; “-” konflikti dažādu interešu dēļ, nevienāda izmantošanas un apsaimniekošanas kvalitāte, intensitāte utt., vizuālā ainavas degradācija.

2.1. att. Vēsturisko dārzu un parku ainavas mainības aspektu raksturojums un analīze.

Apsekotajos Baltijas valstu vēsturiskos dārzos un parkos analizētie ainavu mainības faktori norāda, ka biežāk sastopamie faktori tika konstatēti Lietuvas vēsturiskos dārzos un parkos, turpretī Igaunijā mainība mūsdienās atspoguļojas visretāk. Tas norāda uz kultūras un dabas mantojuma apzināšanos un ilgtermiņa skatījumu jau pagātnes ainavas plānojumos un izmantošanā.

2.3. Ainavu politikas aspektu funkcionalitāte

Šīs apakšnodaļas ietvaros ir noskaidrota ainavu politikas aspektu funkcionalitāte Eiropas valstu kontekstā, analizējot zinātniski pētnieciskās atziņas par Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Somijas, Zviedrijas, Īrijas, Anglijas, Vācijas, Itālijas, Slovākijas, Polijas, Krievijas un Ukrainas normatīviem aktiem, kas attiecināmi uz vēsturisko dārzu un parku aizsardzību, saglabāšanu un pārvaldību. Galvenās problemātiku grupas Eiropas valstu starpā ir saistītas ar kultūras un dabas mantojuma aizsardzības interešu konfliktiem un attīstības plānošanas principu eksistenci. Latvijā pastāv līdzvērtīga situācijā kā citās minētās Eiropas valstīs, kas atradušās postpadomju savienības teritorijā. Tomēr Igaunijas piemērs starp postpadomju valstīm izceļas ar sakārtotību tādos jautājumos kā kultūras un dabas mantojuma saskaņa, kas izpaužas regulāros ar vēsturisko dārzu un parku risināmo jautājumu abu pušu piesaistē un diskusijās optimālāko risinājumu meklējumos. Savukārt, normatīvos aktos un lēmumos iestrādātus detalizētas norādes un kritērijus vēsturisko dārzu un parku aizsardzības un attīstības jautājumos sniedz Eiropas valstis kā Zviedrija, Anglija, Īrija, Itālija un Vācija. Kā viens no optimālākiem risinājumiem ir praksē ieviestais konservācijas un pārvaldības plāna rīks.

Valsts aktivitātes problemātisko jautājumu risināšanā ir visnotaļ plašas, tomēr jāsecina, ka problemātikas atspoguļojumi un risinājumu meklējumi caur diskusijām pagaidām nav devušas pozitīvus rezultātus. Savukārt, sabiedrības gan kā patēriņtājas, gan pārvaldītājas izpratne par kultūras un dabas mantojuma vērtībām un nozīmību atsaucas uz vēsturiskās ainavas kvalitāti, kas diemžēl ir ar negatīvu līkni. Problemātikas risināšanai ir nepieciešams pārskatīt uz vēsturiskiem dārziem un parkiem attiecināmos valsts normatīvos aktus, ņemot vērā UNESCO un ICOMOS izdotās regulas un kaimiņu valstu, piemēram, Igaunijas pieredzi šajos jautājumos.

2.4. Attīstības plānošanas problemātiku un risinājumu raksturojums

Pēdējos 20 gadus ir bijušas aktuālas izmaiņas kultūras mantojuma plānošanā – ir apstiprināti nozīmīgi normatīvie akti, vadlīnijas un rokasgrāmatas pasaules mērogā. Bet par spīti tam, gan pētnieki, gan praktiķi ļoti vāji apzinās kā patiesībā vēsturisko dārzu un parku attīstības plānojums darbojas un kas ir prioritārs.

2.1. tabula

Eiropas valstu vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas problemātiku un risinājumu raksturojums

N _o k	Problemātika	Risinājumi
1.	Novecojusi veģetācija	Veģetācijas, īpaši seno koku atjaunošanas pieejas, galvenokārt balstītas uz ainavas ekoloģijas principiem un uz pakāpeniskas atjaunošanas principiem [174, 234, 108, 321–335].
2.	Klimata ietekme	Klimata ietekmē visbūtiskāk cieš senā veģetācija un risinājumi tiek meklēti šo problemātiku aktualizēšanā, kas ir jauns pētniecības virziens [182, 119–124; 183, 395–401; 27, 387–393; 44, 45, 106, 707–716; 162, 3–15].
3.	Apsaimniekošanas līdzsvarotība	Apsaimniekošanas pieejas tiek balstītas uz pakāpeniskuma principiem, saglabājot dārzos un parkos daudzveidīgas vides telpas: intensīvi koptas, vidēji intensīvi un reti koptas teritorijas [251, 8, 65, 1–19].
4.	Speciālistu trūkums apsaimniekošanas jomā	Speciālas apmācības un kvalifikācijas celšanas kursi, kas norit uz vietas esošās apsaimniekojamās teritorijās, kā arī tiek izmantota darbinieku motivācija caur mantojuma vērtību un nozīmības izpratni [1, 119–131].
5.	Ainavas estētisko un ekoloģisko saskarpunktu nozīmīgums	Tiek panākts izmantojot apsaimniekošanas principu pakāpeniskumu, nodalot dārzu un parku zonas estētisko un ekoloģisko kvalitāšu atspoguļojumam [128, 239–254; 220].
6.	Bioloģiskās daudzveidības nozīmības izpratne	Ekoloģijas un bioloģijas kā fonu nozaru pastiprināta izzināšana [19; 95, 81–96].
7.	Saspilējums starp tradicionālo un moderno	Tiek nodalītais tūrisma nozares attiecīgi pēc katra konkrētā dārza un parka pastāvēšanas un attīstības prioritātēm [164, 249–260].
8.	Tūrisma slodze	Tiek limitēta izmantojot valstu normatīvos aktus un izglītības sistēmas [55, 185–201; 143].
9.	Konflikti starp mantojumu un sabiedrības interesēm	Tiek limitēti izmantojot izglītības sistēmas un sabiedrības līdzdarbības programmas [241, 85, 213–228].
10.	Identitātes novērtējums un saglabāšana	Tiek popularizēts caur nemateriālā kultūras mantojuma skaidrojumiem, kā arī caur cilvēka mentālās uztveres nozīmību labklājības nodrošināšanai [109, 52–54].
11.	Autentiskuma un integritātes nozīmība	Intensīvas diskusijas caur pagātnes, tagadnes un nākotnes procesu ietekmējošām kategorijām [97, 319–356; 195, 1–16].
12.	Atjaunošanas formas, saglabājot visus vēsturiski nozīmīgos slāņus	Atjaunošanas pieejas, tiek balstītas uz vēsturiskās izpētes un vietas izpratnes principiem, tādējādi apzinot vēsturisko uzslānojumu būtiskumu [168; 15–18; 192, 147–156].

Eiropas mērogā minētās problemātikas un attiecīgi arī to risinājumi ir konstatēti vismaz desmitgadi atpakaļ. Uz šo brīdi Eiropas valstis, kas vēsturisko dārzu un parku attīstības jautājumos aktīvi darbojas kopš pagājušā gadsimta, priekšplānā ir izvirzījušies citi attīstības konflikti. Līdz ar to analizētā attīstības plānošanas problemātika un risinājumi Eiropas valstu piemēros ir apkopota 2.1. tabulā. Šie Eiropas problemātiku aspekti ir konstatēti jau vēsturisko dārzu un parku plānoto attīstības procesu realizācijā un salīdzinājumā ar Baltijas valstīm ir secīgs problemātiku loks atjaunošanas plānu realizācijas gaitā. Šobrīd ir plašas problemātiku diskusijas zinātnieku un nozares speciālistu vidū, kas arī izvirza jaunus risinājumus un pieejas problemātiku mazināšanā un atrisināšanā caur dažādām attīstības formām.

Vēsturisks dārzs un parks ir spēcīgs komponents cilvēka labklājības un dzīves kvalitātes nodrošināšanā. Tas ir komplekss organisms ar koncentrētu vērtību kopumu, kas veidots ar mērķi radīt emocionālus pārdzīvojumus. Eiropas vēsturisko dārzu un parku daudzveidība atklāj gan pozitīvās, gan negatīvās ainavas vizuālās kvalitātes iezīmes piemērus caur vēsturisko notikumu procesiem un aizsardzības, saglabāšanas un pārvaldības pieredzi.

3. VĒSTURISKO DĀRZU UN PARKU ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PAŅĒMIENI LATVIJAS LAUKU AINAVĀ

3. nodaļas kā darba eksperimentālās daļas ietvaros, pamatojoties uz pētījuma iepriekšējās nodaļās iegūtiem rezultātiem un secinājumiem, tiek analizēti vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas paņēmieni Latvijas lauku ainavā. 3.1. apakšnodaļā analizēta Latvijas vēsturisko dārzu un parku ainavas kvalitāte kultūras un dabas mantojuma un funkcionalitātes kontekstā, kā rezultātā izstrādāts vēsturisko dārzu un parku klasifikācijas modelis, kas pielietots Jelgavas novada izpētes piemērā. 3.2. apakšnodaļā, pamatojoties uz pētnieciskā darba teorētiskām un analītiskām nostādnēm, pētīta ainavas kvalitāte estētiskos, ekoloģiskos un sociālekonomiskos aspektos, izmantojot trīs izpētes piemērus Latvijas lauku ainavā. 3.3. apakšnodaļā izvirzītas ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepcijas, kas pamatojas uz dārzu un parku vēsturisko liecību izpētes, konservācijas un pārvaldības plānošanas pieejām, kā arī konstatēto vērtību kā resursu integrāciju tūrisma kontekstā, nemot vērā Latvijas vēsturisko dārzu un parku raksturojošās īpašības un plānošanas īpatnības.

3.1. Vēsturisko dārzu un parku klasifikācijas modelis

Šī pētījuma ietvaros vēsturisko dārzu un parku grupēšanā ir izvēlēti kultūras un dabas mantojuma nozīmības un funkcionalitātes lielumi. Klasifikācijas modelis izstrādāts ar mērķi sekmēt vēsturisko dārzu un parku aizsardzības, saglabāšanas un to resursu ilgtspējīgu attīstību, lauku ainavas

kultūrvēsturiskās vērtības paaugstināšanu un vietas atpazīstamības palielināšanu. Izstrādātais modelis izmantojams vietējo pašvaldību teritorijas plānojuma un attīstības programmas izstrādē, novadu kultūrvēsturiskā mantojuma detalizētā apzināšanā un novērtēšanā. Savukārt, šī pētījuma ietvaros izstrādātais klasifikācijas modelis, tiek testēts Jelgavas novada piemēra izpētē, pēc klasifikācijas modeļa principiem, identificējot, novērtējot un analizējot novadā esošos vēsturiskos dārzus un parkus.

Izpētes piemērā konstatēts, ka Jelgavas novads ir bagāts ar vēsturiskiem dārziem un parkiem un gandrīz visi tā pagasti var lepoties ar valsts novērtētu un aizsargātu kultūrvēsturisko mantojumu un ainavas daudzveidību. Tāpat lielākā daļa pagastu šo kultūras un dabas kopuma bagātību prot novērtēt, to lietderīgi izmantojot sociālajā dzīvē, kas, savukārt, nodrošina regulāru parka ainavas apsaimniekošanu un vietējo iedzīvotāju, īpaši jaunās paaudzes, kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes apzināšanos.

3.2. Ainavas kvalitātes novērtējums trīs izpētes piemēros

Par izpētes piemēru analītisko izvēli kalpoja šī pētījuma ietvaros izvirzītās pētnieciskās teorijas un atziņas, kas balstītas uz vēsturisko dārzu un parku estētiskām, ekoloģiskām kvalitātēm un sociālekonomiskām aktivitātēm kultūras un dabas mantojuma kontekstā. Bet par izpētes piemēru vietas izvēli kalpoja vēsturiskie, ģeogrāfiskie un zinātniski pētnieciskie aspekti un Latvijā noteiktie plānošanas līmeņi. Konkrētie izpētes objekti un teritorijas atlasītas apzināti, kur nākotnē būtu iespējams veikt vēsturisko dārzu un parku attīstības pasākumus, nemot vērā visas iepriekšminētās analītiskās pozīcijās.

Autentiskuma un integratīvās novērtējums Elejas un Remtes muižu parku piemērā. Visuāli estētisko kvalitāšu analītiski salīdzinošā pieeja izmantota Elejas un Remtes muižu parku izpētes piemērā, ar nolūku aktualizēt kultūras un dabas mantojuma vērtības un nozīmību lokālā mērogā, par vienojošo aspektu izmantojot muižu parku vēsturiskās liecības – īpašumtiesību un arhitektoniski māksliniecisko izpausmju analogiju.

Salīdzinot Elejas muižas parka un Remtes muižas parka ainaviskās un arhitektoniskās transformācijas, ir jāsecina, ka abu muižu parki ir vienlīdz autentiski visos arhitektoniski kompozicionālos nosacījumos. Lai gan jāpiebilst, ka autentiskums ir proporcionāls sastopamo arhitektonisko elementu daudzumam katrā parkā individuāli, kā arī dažu elementu īpaši augstā autentiskuma pakāpe daļēji mazina citu elementu bojāejas faktu. Lai maksimāli saglabātu mūsdienās konstatētās augstās autentiskuma kvalitātes un nepieļautu turpmāku parka elementu un struktūru degradāciju un pat bojāeju, ir nekavējoties nepieciešams stratēģisks ilgtermiņa plāns to konservācijai un pārvaldībai. Konservācijas un pārvaldības plāna sastādīšanu un realizāciju var veikt vairākos posmos, sākot ar parku struktūrām un elementiem, kam ir nepieciešama prioritāri konservācijas darbi. Šajā gadījumā lielāko atbildību kā

galvenajam starpniekam ir jāuzņemas VKPAI, kam būtu jārod kompromisu risinājumi un jānodrošina valsts aizsardzībā esošo elementu, kā arī kompozicionālās vienotības saglabāšanu nākošām paaudzēm. Lai arī Elejas muižas parks mūsdienās juridiskā ziņa ir sadrumstalots, tā popularitāte, aktīvā kultūras dzīve un teju trīskārš apmeklētāju pieaugums pēdējos gados (1994. gadā Elejas pils parku apmeklējuši 3400 apmeklētāji [367], bet 2011. gadā – ap 8000 [260]), uztur cerību, ka parka galvenās vērtības tiks saglabātas un kvalitatīvas nodotas nākamām paaudzēm. Savukārt, Remtes muižas parks, lai arī nedaudz piemirsts, ir potenciāls vēl viena angļu ainavu parka atjaunošanas objekts. Jo gan Elejas, gan Remtes muižas gadījumā vēsturiskie parki ir nozīmīgi lokālās vides gan materiālais, gan nemateriālais kultūras un dabas mantojums, kā arī identitātes nesējs.

Ainavu ekoloģiskās kvalitātes izpēte Kuldīgas, Alsungas un Skrundas novada piemērā. Ainavu ekoloģisko kvalitāšu analītiski salīdzinošā pieeja izmantota Kuldīgas, Alsungas un Skrundas novadu izpētes piemērā, pamatojoties uz 2002. gadā *The World Conservation Union* (Pasaules konservācijas savienība) Eiropas programmas ietvaros izstrādāto Kuldīgas rajona ekoloģiskā tīklojuma karti [190]. Ainavu ekoloģijas analītiskā pieeja veikta ar nolūku atspoguļot vēsturisko dārzu un parku bioloģiskās daudzveidības, apsaimniekošanas intensitātes un kvalitātes un apdzīvotas vietas slodzes nozīmību ainavu ekoloģisko procesu norisē, reģionālā, nacionālā un Eiropas līmenī.

Vēsturiskie dārzi un parki Kuldīgas, Alsungas un Skrundas novados ir vieni no galvenajiem ainavu ekoloģiskā līdzvara nodrošinātājiem tieši apdzīvotās vietās, kas ir ar vidēji koncentrētu apbūvi un augstu lauksaimniecībā izmatojamu zemju īpatsvaru. Ainavu ekoloģiskā kvalitāte vairākumā gadījumu ir atkarīga no sabiedrības izpratnes par ekoloģiskajiem principiem un vēlmi ne tikai pēc estētiskām kvalitātēm, bet arī pēc vides bioloģiskās daudzveidības.

Sociālekonomisko faktoru izpēte izstrādātā tūrisma maršruta piemērā. Sociālekonomisko aktivitāšu analītiskā pieeja izmantota Eiropas reģionālās attīstības fonda līdzfinansētā „Devepark – ilgtspējīgas vēsturisko parku pārvaldība un attīstība Somijā un Igaunijā no 2009.–2012. gadam” (turpmāk tekstā „Devepark”) [258] projekta ietvaros izstrādātā izpētes tūrē pa Latvijas vēsturiskiem dārziem un parkiem. Izpētes tūres ietvaros atlasīto vēsturisko dārzu un parku sociālekonomiskā izpēte veikta ar nolūku atspoguļot Latvijas lauku ainavas kultūras un dabas mantojuma resursu potenciāla izmantošanas paņēmienus, intensitāti un daudzveidību, kā arī balstoties uz iegūtām atzinībām, dot analītiskas prognozes turpmākā attīstībā. Izpētes piemērā iegūtie rezultāti iedalāmi sekojošās sociālekonomiskās grupās:

- vēsturiskie dārzi un parki, kuru attīstība ir virzīta un balstīta uz ekonomiskiem aspektiem – proporcionāli ieguldījumiem parka uzturēšanai, pakalpojumu sniegšanai un citām apmeklētājus piesaistošām aktivitātēm, iegūt ieņēmumus. Tādējādi tiek gūti tieši ieņēmumi no sniegtajām

estētiskajām, izglītojošām un garīgām kvalitātēm, kā arī to pieejamība ir kontrolēta un limitēta. Piemēram, Rundāles pils parks;

- vēsturiskie dārzi un parki, kuru attīstība ir balstīta uz mērķi gūt peļņu. Šādā gadījumā papildus nemonetāriem labumiem, ko sniedz vēsturiskie dārzi un parki, tiek pievienotas dažādas monetāras aktivitātes, piemēram, laivu un makšķerēšanas piederumu noma, velosipēdu noma vai informatīva rakstura piedāvājumi, piemēram, gida pakalpojumi. Tādējādi papildus pamatzīnesam, kas vairākumā gadījumu ir saistīts ar viesnīcu pakalpojumiem, tiek gūti netieši ieņēmumi no kultūras un dabas mantojuma resursiem. Vairākumā gadījumu tieša vēsturiskā dārza un parka pieejamība netiek kontrolēta un limitēta. Piemēram, Smuku muižas un Kārļu muižas parks;
- vēsturiskie dārzi un parki, kas ir pievienotā vērtība dažāda rakstura iestādēm, piemēram, viesnīcai vai izglītības iestādei, sniedzot nemonetāros labumus. Šādā gadījumā parks var būt publiski brīvi pieejams, kā arī pieejamība var būt ierobežota un limitēta. Piemēram, Remtes, Mežotnes un Annas muižas parks;
- vēsturiskie dārzi un parki, kas tiek maksimāli izmantoti sociālo aktivitāšu nolūkos, bet netiek piesaistītas investīcijas to attīstībai, tai skaitā apsaimniekošanai un uzturēšanai. Tādējādi vēsturiskā dārza un parka gan kultūrvēsturiskie, gan dabas resursi pakāpeniski un vairākumā gadījumu neatgriezeniski tiek izsmelti. Piemēram, Elejas muižas parks;
- vēsturiskie dārzi un parki, kas netiek izmantoti ne sociālām aktivitātēm, ne ekonomiskiem nolūkiem. Vairākumā gadījumu konkrētai kultūrvēsturiskai ainavai ir nozīmīgs potenciāls vietējās teritorijas sociālekonomiskajā attīstībā, bet to īstenošanai ir virkne problemātiku, tai skaitā sadrumstalotas īpašumtiesības un zems finansiālais nodrošinājums. Piemēram, Lindes muižas parks.

3.3. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepcijas

Tā kā vēsturiskie dārzi un parki ir vieni no kultūras un dabas mantojuma, kā arī sociālekonomiski nozīmīgākajām vides vērtībām, to plānošana ir būtiska gan vides aizsardzības, gan attīstības kontekstā. Vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas mērķim, nosakot attīstības plānošanas koncepcijas, būtu jāsek mērķi valsts ilgtspējīgu un stabili attīstību, kā arī iedzīvotāju dzīves kvalitātes un labklājības uzlabošanos. Lai to sasniegtu ir nepieciešama plānošanas pakāpeniskuma un nepārtrauktības principu pieeja, ko iespējams īstensot, izvirzot sekojošas koncepcijas:

- *vietas izpētes koncepcija*, kas pamatojas uz vēsturisko liecību izpētes pieejām un mūsdienu esošās situācijas analītiski salīdzinošu novērtējumu, tādējādi sekot vietējo kultūras un dabas mantojuma vērtību un nozīmības apzināšanu un aizsardzību;

- *mantojuma saglabāšanas koncepcija*, kas pamatojas uz konservācijas plāna pamatprincipiem un paredz vēsturiskā dārza un parka vērtību aizsardzību, nodrošinot drošu integrāciju turpmākos attīstības procesos;
- *mantojuma pārvaldības koncepcija*, kas pamatojas uz pārvaldības plāna pamatprincipiem, paredzot sistemātiskas apsaimniekošanas aktivitātes ilgtermiņā, ietverot finanšu un nodarbinātības aprēķinus;
- *attīstības koncepcija tūrisma nozares kontekstā*, kas paredz vēsturisko dārzu un parku attīstības stratēģijas, pamatojoties uz esošām vērtībām.

Izvirzītām vēsturisko dārzu un parku ilgtspējīgās attīstības plānošanas koncepcijām nav viena universāla pieeja, jo mūsdienu skatījumā katrā vēsturiskā dārza un parka attīstības plānošanu nosaka, pirmkārt, tā individuālās īpašības, kas ir vēsturiskā attīstība konkrētos laika periodos un ģeogrāfiskais novietojums gan attiecībā pret dabas pamatni, gan cilvēka veidoto ainavu. Un otrkārt, tās ir vispārējās ainavas attīstības plānošanas tradīcijas, kas lielā mērā nosaka mūsdienu pieejas kultūras un dabas mantojuma izpratnē un to integrācijā sociālos, ekonomiskos un politiskos procesos. Bet tajā pašā laikā izstrādātās koncepcijas ir elastīgas un par pamatbāzi kalpojošas daudzveidīgu situāciju pielāgošanai un risināšanai. Tomēr izstrādātās ilgtspējīgas attīstības koncepcijas ir balstītas uz pakāpeniskuma un nepārtrauktības pieejām, kas šajā gadījumā ir vienojošais aspekts un, neskatoties uz vēsturisko dārzu un parku daudzveidību, pakāpeniskuma un nepārtrauktības principi nodrošina ilgtspējīgu attīstības plānošanu.

SECINĀJUMI

1. Dārzu un parku attīstību 18. gs. sākumā būtiski ietekmēja romantisma izpausmes poētikas un mākslas teorijās, kas izmaiņā uzskatus par ainavas veidošanu un to funkcionālo lietderību. Radītās filozofiskās un arhitektонiski mākslinieciskās idejas deva iespēju pilnveidot cilvēka garīgo dimensiju, izmantojot dabas pirmatnīguma skaistumu.
2. Aktīvs rekreācijas uzplaukums 19. un 20. gs. mijā veicināja dārzu un parku kultūrvēsturisko vērtību pēctecības nozīmības apziņu un tiesisku aizsardzības sistēmu pirmsākumus. Turpmākā vēsturisko dārzu un parku komerciālo dimensiju izaugsme tūrisma nozarē sekmēja jaunu fona disciplīnu piesaisti, kas dod iespējas integrēt izpētes metodikas no dažādām zinātnēm, tostarp sociālām un ekonomikas zinātnēm.
3. Vēsturisko dārzu un parku attīstības plānošanas tendences caur daudzveidīgu izpētes metodiku un rīku pielietojumu pasaulei nodrošina ainavas vēsturiski nozīmīgāko slāņu autentisku saglabāšanu nākamajām paaudzēm un kultūras un dabas mantojuma kā vienlīdzīgu resursu kopuma integrāciju sociālekonomiskos procesos.

4. Eiropas valstīs vēsturiskos dārzos un parkos sastopamo problemātiku loks pieprasī kompleksus risinājumus, ko lielā mērā nodrošina starptautisko, valsts sektora un nevalstisko organizāciju apstiprinātās un izdotās rekomendācijas, vadlīnijas un rokasgrāmatas. Eiropas problemātiku risinājumu paņēmieni ir arī izmantojami Latvijas vēsturisko dārzu un parku attīstības stratēģiju un vīziju nostiprināšanā.
5. Baltijas valstu vēsturisko dārzu un parku degradācija, pēdējās simtgades politisko notikumu ietekmē, mūsdienās traucē uztvert un izprast vēsturiskās ainavas vērtības un nozīmību. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas nolūkos nepieciešams nodrošināt dārzu un parku kultūrvēsturisko liecību izpētes piejas nacionālā un vietējos plānošanas līmeņos.
6. Ar Latvijas vēsturiskiem dārziem un parkiem saistīto problemātiku aktualizācijas mērenums nacionālā līmenī skaidrojams ar izteiku šīs jomas speciālistu trūkumu, neveicinot arī stratēģisku risinājumu ieviešanu atbilstoši Eiropas līmenim.
7. Latvijas vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojuma kvalitātes rādītājus būtiski ietekmē līdz šim neorganizētas, nesistemātiskas plānošanas un darbu realizācijas aktivitātes ne tikai vietējā, bet arī nacionālā mērogā.
8. Vēsturisko dārzu un parku vērtības un nozīmība vairākumā gadījumu nenodrošina to sociālekonomisko lietderību Latvijas lauku ainavā, jo trūkst stratēģiskas izpratnes īpašnieku un pārvaldītāju starpā. Nepieciešama kompetentu nozares speciālistu piesaiste vietējos plānošanas līmeņos, kas veicinātu apzināto vērtību un nozīmības integrāciju sociālekonomiskos procesos.
9. Vēsturisko dārzu un parku kultūras un dabas mantojuma identifikācijas un novērtējuma piejas ir izmantojamas ilgtspējīgu attīstības plānu radīšanā kultūrvēsturiskas ainavas reģenerācijai, piedāvājot stratēģiskus risinājumus kultūrvēsturisko, ekoloģisko un sociālekonomisko aspektu izpētē.
10. Izvirzīto ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepciju secīgums nodrošina iespēju plānot vēsturisko dārzu un parku attīstību pakāpeniski, nepieprasot tūlītējus lielus finansiālos ieguldījumus. Ilgtspējīgas attīstības plānošanas koncepcijas kā Latvijas vēsturisko dārzu un parku apzināšanas, pārvaldības un attīstības veicināšanas rīkus nepieciešams integrēt nacionālos un vietējos plānošanas līmeņos.

GENERAL RESEARCH DESCRIPTION

The topicality and the discussed problems of the Ph. D. Thesis. Recent decades, the meaning of the historic gardens and parks, the identification of their values and planning approaches of development have actually been brought up along the issues of sustainable development. The research topic of historic gardens and parks is complex, because historic landscape as a cultural and natural heritage involves historical, scientific, aesthetic, ecological and socio-economic aspects, which provides the research area with a multidisciplinary context [181]. Hence, the scientific and research topicality of the historic gardens and parks arise, which since the second half of the 20th century has attracted ever new scientist groups, professionals and practicing specialists from diverse background disciplines [100, 197; 21].

Gardens and parks have a certain temporal dimension in comparison with other modes of visual arts [186, 61], which is expressed through the interactions between nature and culture [5, 23]. Through the process of creating gardens and parks, human beings open up and express their relationship with the nature [189, 300], which determines the quality of this dynamics. The landscape definition as formulated in the European Landscape Convention is also clear and complete: "*Landscape is an area, which is perceived by the human, which has the characteristics of nature and/or human action and interaction*" [274]. When the interaction between the human and nature is suspended, the dynamics continue without the control and accustomed functions. As a result, nature manifests its real characteristics, progressively, but consistently reducing artistic and philosophical values of the gardens and parks. In the Latvian context, due to complicated historical events, this problematic is particularly important. It is reflected in the European Culture Heritage Days regularly mentioning the problematic in relation to the quality and development of the historical heritage for several years in a row. [229, 230, 131, 132, 62]. Landscape qualities of Latvian historic gardens and parks have mostly been influenced by political factors, including both world wars in the 20th century. During this period, the historic gardens and parks as part of the manor ensembles were divided between numerous farms and developed according to the functional changes and the needs of and requirements of social life of the main buildings of the ensembles [117, 245]. As a result, the historic landscape is visually and functionally fragmented and supplemented with new construction volumes, which rarely are in accordance with the compositional principles of the historic landscape. Similarly, the change of the political regime alongside with the declaration of the Republic of Latvia in 1991 introduced significant changes in the development of the historic gardens and parks. Consequently, the territory of the historic gardens and parks repeatedly loses wholeness or integrity in the ownership recovery processes. During this period up to nowadays the functional transformation of the existing buildings in the manor ensembles has been occurring, and in most occasions it is not

increasing the landscape qualities of the historic gardens and parks. Thus, the general quality of the cultural landscape in Latvia decreases and hence the problem issues related to the development planning of the historic gardens and parks arise: How to identify and assess the values of the historic landscape and their significance at various planning levels? How to identify the socio-economic efficiency? How to facilitate the regeneration of the site? How to plan sustainable development for the cultural and natural heritage values, at the same time ensuring the heritage continuity for future generations?

The current concepts of Latvian historic gardens and parks, their development planning in a professional environment relates to the mutual discord of the cultural and natural heritage protection, the lack of the industry experts and financial support from the government. Therefore, especially in these economically disturbing periods, it is essential to think and plan in long-term, which is also the main principle for the development planning of the historic gardens and parks. Optimum protection, management and development planning of the cultural and natural heritage of the historic gardens and parks are possible only in the circumstances of a thorough understanding of the culturally historical environment and the formulation of the sustainable development strategy. Therefore, identifying the efficiency modules of the historic gardens and parks, which in its turns reflects in the social quality provision and progressive growth of the economic conditions, especial in the rural landscape development [199, 49–50]. Therefore, on a global scale, and particularly in Europe, discussions on the conservation of biodiversity of the cultural and natural heritage take place on a regular basis in annual international scientific congresses and seminars. Also, considerable knowledge and experience is obtained on the issues of the historic landscape development, including conservation and management. In Latvia, too, periodical contribution both on behalf of individuals and groups can be observed in this field systematically updating the problematic on a local, national and international level. However, it is not followed by successive continuations by elaborating real solution approaches. Furthermore, problems related to generation gap often arise in the work of Latvian cultural heritage specialists [291, 10], which also indicate the lack of young professionals and a gap in the education system. It also partly explains the moderate updating of the problematic, due to the lack of the experts who would promote this unique heritage of Latvian nature and culture and simultaneously point to the values and importance to facilitate a sustainable development and welfare of both the place and society.

The subject of research and the previously conducted studies comprised in the development process of the Ph.D. Thesis. The subject of the Ph.D. Thesis covers several research directions determined by the necessity of research in the protection, management and planning of the quality of the historic landscape – natural and cultural heritage and landscape policy – to achieve the aim of the Ph.D. Thesis. Therefore, in this research the natural and cultural

heritage of the historic parks and gardens is analysed from the aesthetic, ecological, socio-economic aspects, which are considered to be the main preconditions within the framework of the entire dissertation, both in terms of the research and elaboration of the potential solutions. Accordingly, scientific knowledge and theories of the landscape architecture, natural and cultural heritage and landscape planning, as well as protection, conservation and management principles used in the landscape architecture, including laws and regulations have been applied in the research.

The existing research having been done so far on a global level in the context of the Ph.D. Thesis can be related to a number of the research directions. However, the following directions can be mentioned as the most frequently occurring during the last decades: the research of the natural and cultural heritage context; the research of the protection, conservation and management planning and processes; reconstruction and development research of the historic parks and gardens. An extensive research of cultural and natural heritage has been mostly implemented by European scientists, whose research direction is related with the understanding of the cultural and natural heritage in various contexts [2, 292–300; 5, 21–34; 6, 427–446; 52, 63, 75, 55–74; 76, 69–83; 85, 109, 180]. However, the historic gardens and parks as an essential component of the cultural and natural heritage has been researched on a fewer occasions [54, 64, 80, 87, 101, 134]. In Latvia, the research directions of the cultural heritage have been described in the scientific research publications by J. Dambis, I. Strautmanis and J. Zilgalvis at the Faculty of Urban Planning and Development of the Riga Technical University [61, 201, 140–153; 226, 25–44; 227, 228, 14–25]. In the Latvian University of Agriculture, culturally historical landscapes in the context of the values and protection have been researched at the Faculty of Rural Engineering under the guidance of M. Urtane and A. Ziemelniecīce [210, 221, 222, 223, 224]. Descriptions on the protection, conservation and management planning and processes in the scientific literature of the world have been elaborated mostly by British scientists, whose research directions are related to the historic landscape research [21, 22, 23, 33, 34, 87, 184, 185, 186]. In the University of Latvia, I. Sture has made essential research on the cultural heritage protection and development planning [202]. In Latvia the research of the protection, conservation and management planning and processes is also related to the forest landscapes, protected natural territories and cultural landscapes – within the quest of the identity. Such research has been carried out at the Faculty of Geography and Earth Sciences of the University of Latvia under the guidance of O. Nikodemusa and A. Melluma. [152, 153, 154]. Although the natural and cultural heritage and the protection, conservation and management aspects have been researched through several other background disciplines, the development issues of the historic gardens and parks on a scientific level have previously been researched on a much smaller scale. I. M. Janelis [116, 117], I. Lancmanis [136, 137, 138, 49–61; 139, 11–47], O. Sparitis [194], D. Brugis [38, 39, 36, 77–102],

V. Antipovs and A. Zvirgzds [4], as well as K. Buvids [42] and R. Cinovskis, etc. [50] have contributed to the research and practical works of the gardens and parks of the castles and manors in Latvia.

Integral part of the topics discussed under the Ph.D. Thesis herein is formed by the values of the historic gardens and parks, which are viewed in the context of the historical and current aspects - aesthetic, ecological, social and economic. The natural heritage of the historic gardens and parks is based on the aesthetical and ecological principles and qualities, what as relationships in recent decades have been investigated by several researchers [47, 1–9; 86, 54–64, 236]. The visual assessment methods used in the entire world have been described very rarely. They are mainly based on the aesthetic quality criteria of the landscape. [121, 353–355; 123, 3–32; 29]. As indicated by David Jacques, actually there is no difference between the terms „value” and „quality” [115, 107–113], so the landscape quality level is determined by the existing values, which in turn through the human perception is a visual aesthetic quality measure [160, 229–237]. These methods include standards of quality, which refer to the use of the historic gardens and parks [148, 557–579]. The quality of the historic gardens and parks, particularly in the recent years, has been discussed by scientists in the research literature through understanding the terms such as "authenticity" and "integrity". These terms have become increasingly important criteria and means of measurement for the examination of any conservation method and value in the framework of the cultural natural landscape and their existing elements and structure [200, 21–36; 97, 319–356; 119, 1–16].

However, only since the second part of the 20th century ecological approaches have been introduced and integrated into the landscape management [5, 22]. In this aspect, such researchers as ecologists Reed Noss, K. Dawson, landscape ecologist G. Bennett and J.M. Kalemani must be mentioned [163, 355–364; 19, 82, 95, 81–96]. The components proposed by these authors reflect on the stay and relocation places of the establishers of biodiversity, and thus their specific needs. The ecological research of Latvian landscape mostly relates to forest landscapes and protected natural areas, where the research carried out by Latvian scientists O. Nikodemusa and A. Melluma dominate [152, 129]. In 2001, in collaboration with the British Forest Commission, Latvian State Forest Office and the University of Latvia research “The Ecological Planning of Latvian Landscape” was carried out. In the framework of this research, “Ecological Planning Guidelines of Latvian Landscape” were developed under the guidance of S. Bell and O. Nikodemus. Important research on the subject of aesthetic and human perception has been carried out by Daiga Zigmunde in her doctoral dissertation “Ecological and Aesthetic Interaction in Latvian Urban and Rural Landscape” [224], where the formation of new settlements in suburban areas has been examined in interaction of the landscape ecology and aesthetics in Latvia in the beginning of the 21st century.

Furthermore, vegetation can be mentioned as the next and most important component of the historic gardens and parks. On a global scale, the research carried out on the subject of contemporary ancient vegetation mostly is related with the recreation landscapes of forests, separate important groups in the urban landscape and the ecological and biodiversity aspects in landscape [47, 1–9; 86, 54–64; 159, 229–237, 160, 239–250; 161, 119–131; 15]. In the recent decades of the global research, the historic gardens and parks have been noted the objects under the threat of climate change, where the historical vegetation is suffering [106, 707–716; 44, 45, 27, 162, 3–15; 182, 119–124; 183, 395–401]. Some researchers investigating the historic parks and gardens in Latvia have based their statements on the conditions of flora and dendrology, and such research has been carried out both by scientists and practitioners [50, 117].

In the global research, considerable amount of attention has been devoted to the socio-economic aspects of the natural and cultural heritage [7, 65–66; 55, 56, 3, 7, 172, 131–175; 180, 207, 275–285], however, there are very few examinations of the relations between the historic parks and gardens and socio-economic issues. The research carried out on this subject mostly indicates the popularity of the historic gardens and parks in the tourism industry being one of the most important objects to visit [85, 164]. Research literature proposes several methods for the socio-economic performance evaluation of the historic gardens and parks. British tourism scientist Joanne Connell has elaborated the visitors' assessment methodology of the historic gardens and parks, which is based on the sociological surveys carried out between visitors, owners and/or managers [55, 56, 229–247; 63]. Other scientists, such as Jessica Brown and Roy Ballantyne, have applied a similar approach in their research [32]. The economic values of the historical landscape in the context of the cultural and natural heritage has been researched by Clare Askwith, who has defined the economic values of the historic gardens and parks in five categories [7]. An important and innovative research on the socio-economic aspects of the historic gardens and parks in Latvia has been carried out by the PhD candidate in economics Tamara Grizane [90, 29–34; 91, 249–256; 92, 91–96]. Also, the Latvian cultural heritage in the context of the tourism sector has been investigated in the doctoral dissertation of I. Sture [202].

Most of the previously mentioned scientific research has been performed with the aim to understand the values of the historic gardens and parks and to facilitate their development processes, thus drawing attention to the renewal or restoration, reconstruction and renovation, which have been described by a number of scientists [151, 69–78; 192, 147–156; 203]. In the research of the historical evidence of the landscape both theoretical and practical methods dominate [72, 80, 57–66; 134, 216, 245]. Theoretical methods have been applied by British researchers David Lambert, Peter Goodchild and Judith Roberts, who have based the historical evidence research process on the principles of the continuity [216, 32; 134]. However, researcher Carmen Feliu has divided the

historical evidence research into several stages, evaluating the historical evidence in a contemporary context [80, 57–58]. As regards the practical historical evidence research methods, the garden archaeology [76, 77, 261, 50; 59, 30, 144, 13, 255] and the characterization of the historic landscape can be mentioned [35, 76, 69–83; 219, 33–46]. These methods have acquired wide popularity in the entire Europe, especially in the islands owned by the Great Britain. As remarkable recovery examples on a global scale, one of the first English landscape gardens in Germany – Wörlitz and the Stowe landscape gardens in Great Britain can be mentioned. In Latvia a remarkable garden recovery example is the Rundale Palace complex, where its regeneration processes have been coordinated by art historians Imants Lancmanis and Lauma Lancmane for more than 40 years.

Strong impact on the development processes of the historic gardens and parks has been left by the global conventions and charters.[274, 266, 277, 299, 301, 267, 269, 271, 270]. Especially in the last half of the 20th century significant changes on the issues of protection, conservation, and management of the historic gardens and parks have occurred. The changes resulted from new definitions having been introduced in the culture heritage area. The historic gardens and parks in the Florence Charter were defined as "living monuments" and consequently offering a rather different formulation from the one mentioned in the regulations on the subject of architectural monuments. Huge contribution to the development of the historic gardens and parks has been made by the British organization English Heritage, actively publishing a variety of articles on the related issues and publishing the guidelines and manuals for practical purposes [72, 73, 105, 216]. Also, the English Heritage has developed other organizations, for example, the English Lottery Fund, which provides financial support for development planning and implementation of the historic parks and gardens, as well as the guidelines and manuals for practical issues [197, 243, 106]. Philosophy of the English Heritage has spread all over Europe, as well as Australia, where similar organizations and support funds have been established.

The research subject: the cultural and natural heritage of the historic gardens and parks. The political and socio-economic aspects of the historic gardens and parks in the Latvian rural landscape in 21st century.

The research object: Latvian historic gardens and parks as an integral part of palaces and manor ensembles in the modern rural landscape.

The hypothesis of the Ph.D. Thesis: sustainable development planning of the historic gardens and parks is one of the prerequisite for the facilitation of the socio-economic welfare in Latvian countryside.

RESEARCH AIM AND OBJECTIVES

The aim of the Ph.D. Thesis: to explore the cultural and natural heritage of the historic gardens and parks, their political and socio-economic aspects of the landscape in the context of Latvian rural landscape and to establish the perspectives of the historic gardens and parks for the sustainable development planning.

The following tasks were set to achieve the aim of the Ph.D. Thesis:

- to explore the development process of the historic gardens and parks and to analyse the research approaches of the landscape qualities in the theoretical section. To explore the cultural and natural heritage of the historic parks and gardens, as well as landscape policy aspects and landscape planning trends;
- to analyse the characteristics of landscape formation qualities in the historic gardens and parks. To identify the landscape qualities of the historic gardens and parks as a cultural and natural heritage, to examine the policies and development planning problematic of the cultural and natural heritage in Europe, including the context of the Baltic States;
- to analyse awareness and evaluation approaches applied in the landscape qualities of the historic gardens and parks through the research examples of Latvian rural landscape;
- to propose development planning concepts of the historic gardens and parks for the purposes of sustainable environment provision and growth.

RESEARCH METHODS

To prove the hypothesis, to achieve the aim and to solve the tasks, scientific research, as well as summary and analyses of legal, practical and archive material has been used. The research of the current situation of the research object and development planning tendencies has been supplemented by structured quantitative and qualitative sociological surveys and interviews. The collected data obtained through of the survey process have been summarized with the static data processing methods. The sources used in the research consist of theoretical materials on the historic gardens and parks, their development and problematic in the context of the natural and cultural heritage. The induction method has been used in the dissertation for the formulation of scientific assumptions and interrelationships, which is based on observation and analyses of the historic gardens and parks in Europe. The evristical or the intuitive method has been used to identify and record individual criteria in the historic gardens and parks of Latvian rural landscape. The monographic or descriptive method, which is based on the study of the scientific knowledge and theory, has been used to summarise and determine the results obtained through the research.

APPROBATION OF THE PH.D. THESIS

Various research results have been published in five scientific articles. The author has participated in one local and twenty international conferences. Twenty papers have been presented at international conferences in Latvia and abroad.

Publications:

1. **Dreija K.** Historic Gardens and Parks: Challenges of Development in the Context of Relevant Regulations, Definitions and Terminology. *Journal ‘Science – Future of Lithuania’.* K. Šešelgis’ Readings – 2012. Lithuania: Vilnius Technika, 2012, pp. 167–175. ISSN 2029-2341.
2. **Dreija K.** The Potential of the Use of the Resources of the Cultural Historical Parks to Facilitate Sustainable Development of Society. *Compilation of Conference Articles published by the Business College “Turība”.* XII International scientific conference: *New Values for the Development of Tourism and Society*. Riga: pp. 92–100. ISSN 1691-6069.
3. **Dreija K.** The Development of Cultural Historical Parks of Latvia. *Annual 16th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2010.* Jelgava: PERI, 2011, pp. 174–179. ISSN 1691-4031.
4. **Dreija K.** The Meaning of Historic Parks in the Settlement Landscape Ecology. *Annual 17th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2011.* Jelgava: PERI, 2011, pp. 193–200. ISSN 1691-4031.
5. **Dreija, K.** The Development Opportunities of Latvian Historic Parks. Example of Kurzeme. *Science - Future of Lithuania, Conference for Junior Researchers.* Lithuania: Vilnius Technika, 2011, pp. 45–52. ISSN 2029-2341.

On the subject of the Ph.D. Thesis the following papers have been read in scientific conferences:

1. “Development Opportunities of Latvian Cultural Historical Parks”, International Landscape Architecture Conference: Rural Landscape Identity and Development Scenarios, Jelgava, 23.–26. 04. 2009.;
2. “The Characterization of Quality Criteria of Cultural Historical Parks”, the Annual 15th International Scientific Conference: Research for rural development 2009, Jelgava, 20.–22. 05. 2009.;
3. “The Characterization of Quality Criteria of Cultural Historical Parks”, 5th International Scientific Conference: Students on Their Way to Science”, Jelgava, 30. 05. 2010.;
4. “The Development of Cultural Historical Parks of Latvia”, the Annual 16th International Scientific Conference: Research for Rural Development 2010”, Jelgava, 19.–21. 05. 2010.;
5. “Classification of Cultural Historical Ensembles in the Latgale Region and the Development Potential”, the International scientific II Congress of Latgale, Daugavpils, 10.–11. 11. 2010.;
6. “The Principles of Classification of the Cultural Historical Complexes and Landscape Structure Research”, the International scientific conference on the landscape architecture at the Latvian University of Agriculture: “Lifestyle and Landscape”, Jelgava, 9.–11. 02. 2011.;

7. "Historic Parks on The Borderline of Latvia – Lithuania", the International Student Science and Art Conference: The Unity of the Balts under the Sun, Liepāja, 24.–25. 02. 2011.;
8. "Harmony and the Dramatic Character of the Kurzeme Landscape", the International scientific conference: Spatial Strategy for Sustainable Development, Kuldīga, 26.–28. 04. 2011.;
9. "The Meaning of Historical Parks in the Settlements Landscape Ecology", the Annual 17th International Scientific Conference: Research for rural development 2011, Jelgava, 18.–20. 05. 2011.;
10. "The Potential of the Use of the Potential of the Cultural Historical Parks to Facilitate Sustainable Development", XII International scientific conference: New Values for the Development of Tourism and Society, Riga, 2.–3. 06. 2011.;
11. "Historic Parks of Latvia", International workshop: Kuressaare Castle Park 150 is Calling, Kuressaare, 9.–11. 06. 2011.;
12. "The Assessment of the Historic Park Landscapes Transformation in Impact of Site Structure", 24th NJF congress: Food, Feed, Fuel and Fun – Nordic Light on Future Land Use and Rural Development, Uppsala, 14.–16. 06. 2011.
13. "The Meaning of Landscape's Esthetical Evaluation and Human Perception. Projection of the Latvian cultural landscape protective zones", ECLAS International Conference: Ethic / Aesthetic, Sheffield, 7.–10. 09. 2011.;
14. "Landscape Design Solutions – The Basis for the Development of Technical Documentation of Eleja Manor Park", Workshop „Interactive Public Space – Achievements and Visions”, Zāļenieki, 4.–5. 10. 2011.;
15. "Landscape Design Proposal – Base Documentation for the Technical Project (including the main conclusions from the audit of ligneous plants)", Workshop: Eleja Manor Park – Interactive Public Place, Jelgava, 14. 12. 2011.;
16. "Natural and Cultural Heritage in Latvian Historic Gardens and Parks: Values and Significance", the International scientific conference on the landscape architecture: Composition, Conception and Context in Landscape Architecture, Jelgava, 05.–06. 03. 2012.;
17. "The Basic Principles of Conservation and Management Planning for Historic Gardens and Parks in Latvia", the Annual 18th International Scientific Conference: Research for Rural Development 2012, Jelgava, 16.–18. 05. 2012.;
18. "Latvian Cultural and Natural Heritage – Historic Gardens and Parks: Vision of State and Community", International Conference: Green Infrastructure: from Global to Local, Saint-Petersburg, 11.–15. 06. 2012.;
19. "Latvian Parks: Past and Present", Devepark Final Conference, Alatskivi Castle, 29. 06. 2012.;
20. "Results of the Tree audit of Eleja Manor Park and Landscape Design Solutions – the Basis for the Development of Technical Documentation", Workshop: Place Marketing – a Way to Sustainable Development of Municipality, Jelgava, 5.–8. 07. 2012.

On the subject of the Ph.D. Thesis the following stand papers have been presented in scientific conferences:

1. "The Development of Cultural Historical Parks", ECLAS international conference 2009: Landscape & Ruins - Planning and Design for the Regeneration of Derelict Places, Genova, 23.–27. 09. 2009.;

2. "The Classification Principles of the Selection of Latvian Historical Cultural Ensembles: the Example of Vidzeme", the 69th Scientific Conference of the University of Latvia: the Landscape Research, Riga, 02. 02. 2011.;
3. "The Development Potential of Latvian Historic Parks: Strategy and Methods", EFLA Regional Congress of Landscape Architecture: Mind the Gap: Landscapes for a New Era, Tallinn, 2.– 4.11.2011.

On the subject of the Ph.D. Thesis the following theses have been published in scientific conferences:

1. **Dreija, K.** The Classification Principles of the Selection of Latvian Historical Cultural Ensembles: the Example of Vidzeme. The 69th Scientific Conference of the University of Latvia: *Geography, Geology, Environment Science. Theses of Presentations*. Riga: the University of Latvia, 2011, pp. 81–82
2. **Dreija, K.** The Assessment of the Historic Park Landscapes Transformation in Impact of Site Structure. *24th NJF congress: Food, Feed, Fuel and Fun – Nordic Light on Future Land Use and Rural Development. Book of Abstracts*. Uppsala: SLU, 2011, p. 111, ISSN 1653-2015.
3. **Dreija, K.** The Meaning of Landscape's Esthetical Evaluation and Human's Perception. Projection of the Latvian Cultural Landscape Protective Zones. *ECLAS international conference: Ethic / Aesthetic. Abstracts book*. Sheffield: 2011, pp. 61–62.
4. **Dreija, K.** Latvian Cultural and Natural Heritage – Historic gardens and Parks: Vision of State and Community. *International Conference: Green Infrastructure: from global to local. Conference proceedings*. Saint-Petersburg and Uppsala: SPbSTU, 2012, pp. 39–40, ISBN 978-5-7422-3540-8.

The awards and grants accepted for the subject of Ph.D. Thesis:

In August 2010 there have been achieved grant at a limited selection project competition of the European Social Fund "Support for the Doctoral Study Programme Realization" in the project "Support for the Realization of the Doctoral Study at the Latvian University of Agriculture".

SCIENTIFIC NOVELTY AND PRACTICAL APPLICATION OF PH.D. THESIS

Scientific novelty of the Ph.D. Thesis. The scientific conclusions and theories summarised in the Ph.D. Thesis provide essential analysis and assessment of the development planning processes and current tendencies of the historic gardens and parks on a global scale. The Ph.D. Thesis will contribute to the research of the totality of Latvian historic gardens and parks as a cultural and natural heritage, which, from the landscape architecture point of view, is a segment of Latvian countryside heritage seldom researched so far. As a result, the use the historic gardens and parks as a totality of the cultural and natural heritage will be highlighted and founded for the landscape architecture field research. Various methodological solutions have been applied for the material use of the cultural and natural heritage and landscape policy, which will contribute not only to the subject research of the Ph.D. Thesis, but will also provide new conclusions on the role of the historic gardens and parks for the sustainable development contribution of Latvian rural landscape, providing high quality scenic space and

welfare level for the existing and future generations. The obtained information, results and conclusions of the Ph.D. Thesis will serve as the scientific basis for further research and as a theoretical and methodological aid for the research and training in this field.

The practical significance of the Ph.D. Thesis. The problem presented in the Ph.D. Thesis is topical in the contemporary situation in Latvia, which reflects the neglected values and importance of the historic gardens and parks as a totality of the cultural and natural heritage in the context of the rural landscape. The analysed landscape quality identification and evaluation principles, conservation and management guidelines, as well as the proposed sustainable development planning conceptions can be used in practical research of the historic parks and gardens and related development planning processes for both individuals and local authorities. The approaches of the research utilised in the Ph.D. Thesis will facilitate interdisciplinary cooperation among the owners and/or managers of the historic parks and gardens and such public authorities as cultural heritage protection and natural protection authorities.

The theses of the Ph.D. Thesis:

- landscape quality, protection, conservation and management processes of the historic parks and gardens play a crucial role for the sustainable development of place through the awareness of the natural and cultural heritage that can be regulated using the appropriate assessment and planning tools;
- the decrease of the quality of the scenic space of the historic gardens and parks, as well as the natural and historical heritage, including the degradation of Latvian rural landscape, facilitate the neglect of heritage values and their significance at all state administrative levels, especially local, which is also affected by the deficiencies in the legislation of Latvia and the lack of specialists in this field;
- it is possible to raise the awareness of the value and significance of the historic gardens and parks, as well as the importance of sustainable development planning – particularly through education of the site understanding and the natural and cultural heritage in various aspects – via the inquiries of historical materials and processes, familiarization with legal acts, exchange of experiences and the motivation of participation of the local public;
- conservation and management processes of the historic gardens and parks are reflected in the place development processes, which in Latvian rural landscape are with the negative curve, reducing both the scenic quality and the welfare level. To promote the site development, local resources should be recognized and involved at all state administrative levels.

RESEARCH STRUCTURE AND VOLUME

The structure and volume of the Ph.D. Thesis. The content of the Ph.D. Thesis is set out in the three main chapters. The total amount of the dissertation is 260 pages. There have been included 76 pictures, with 17 of them reproduced, 13 tables, 29 annexes and 370 sources of bibliography. All the photos and schemes included in the Ph.D. Thesis, as well as the tables without references are materials acquired by the author during the research.

INTRODUCTION

Approbation of the Dissertation

1. CHARACTERISTIC FEATURES AND RESEARCH APPROACHES IN THE LANDSCAPE OF GARDENS AND PARKS IN THE 18th –21st CENTURY AND THE LANDSCAPE POLICY

1.1. Characterization of the landscape of gardens and parks in the 18th –21st century, research approaches

1.2. Totality of the cultural and natural heritage

1.3. Characterization of the landscape policy principles

1.4. Tendencies of sustainable development planning

2. THE PROBLEMATIC OF DEVELOPMENT PLANNING IN THE CONTEXT OF THE HISTORIC PARKS AND GARDENS

2.1. Factors affecting the quality of the landscape

2.2. The problematic of the landscape quality in the context of the cultural and natural heritage

2.3. The functionality of the landscape policy aspects

2.4. Characterization of the problematic of development planning and solutions

3. DEVELOPMENT PLANNING APPROACHES OF THE HISTORIC GARDENS AND PARKS IN LATVIAN RURAL LANDSCAPE

3.1. The classification model of the historic gardens and parks

3.1.1. Layout of the methodology of the classification model

3.1.2. Classification of the historic gardens and parks in the example of Jelgava district

3.2. Landscape quality assessment in three case study examples

3.2.1. Authenticity and integrity assessment in the example of the Eleja and Remte manor parks

3.2.2. Landscapes ecological quality in the example of the district of Kuldiga, Alsunga and Skrunda

3.2.3. Socio-economic factors in the provided tourism route example

3.3. Conceptions of sustainable development planning

CONCLUSIONS

LITERATURE SOURCES

APPENDIX

1. CHARACTERISTIC FEATURES AND RESEARCH APPROACHES IN THE LANDSCAPE OF GARDENS AND PARKS IN THE 18TH –21ST CENTURY AND THE LANDSCAPE POLICY

Beginning with the 18th century, the development of the historic gardens and parks undergoes drastic changes, which in many aspects bring human closer to nature. In the coming years, taking into account their values and significance in the environmental and socio-economic area, the aspects of protection, conservation and future development processes are analysed as important issues in the context of the cultural and natural heritage. Therefore, within the framework of this chapter, in section 1.1, the description of the historical development of the gardens and parks in the 18th – 21st century, as well as the research approaches of the aesthetic, ecological and socio-economic aspects of the historic gardens and parks as the totality of the cultural and natural heritage is provided. Consequently, values and significance of the historic gardens and parks in the modern understanding in the world and Latvia are revealed. In section 1.2, the cultural and natural heritage as a classifier of values and significance of the historic gardens and parks is analysed in the framework of theoretical approaches and totality of legal acts at all state administrative levels. Thus, the significance of the cultural and natural heritage as a totality is justified and proved in the context of the landscape research, awareness raising and development planning processes of the historic gardens and parks. In section 1.3, research has been carried out in relation to the principles of protection, management and planning, namely, the landscape policy of the historic gardens and parks, describing and analysing the scientific, theoretical and practical conclusions, as well as justifying and proving the significance of landscape policy guidelines and methodology applied at the development planning of the historic gardens and parks. In the last section of the chapter development tendencies of the historic gardens and parks have been analysed and described, paying particular attention to the contributions for the environmental, socio-economic field through the sustainability principles, thereby reflecting the flexibility of approaches and diversity of opportunities in the development planning processes.

1.1. Characterization of the landscape of gardens and parks in the 18th – 21st century, research approaches

The boundary between the terms ‘garden’ and ‘park’ cannot be drawn and their use depends on the peculiarities of national languages, cultural phenomena, established traditions, phenomena ratings, etc.[127, 150], as well as the particular features of the historic landscape development. Therefore, within the framework of this research both terms have been used.

A historic garden and park is the objects of research in areas related to nature, art, society, economics and humanities. Therefore, its interpretation in the world depends on the respective contextual view and research purpose, which simultaneously demonstrate the multidisciplinary context of the gardens and parks nowadays [181, 25–35]. However, despite the diversity of the mentioned scientific fields, each research process begins with the historic development summary and theoretical statement formulation.

The values of the historic gardens and parks of various scientific areas in the world are expressed through the following aspects:

- philosophy - expression of abstract notions, spiritual dimensions, which are mental sensations, surprise, attitude towards things, way of thinking and expositor. Philosophical aspects are based on the idea[110, 81, 93];
- architectonic aspects – design theories, which contain theories of spatiality, essence of things and layout principles [209];
- aesthetic values - as a visual and perceptual impression formed through the centuries. Parks and gardens are the evidence of the particular historical period, artistic or traditional value and particular lifestyle or even reflection of civilization at its zenith [254];
- ecological aspects of the landscape – interaction between biodiversity and anthropological impact of the historic gardens and parks is the core element [236, 47];
- socio-economic aspects, which are reflected through the awareness of values, efficiency of the historic landscape and sustainability in its use [180, 94, 55].

1.2. Totality of the cultural and natural heritage

Historic gardens and parks in most of the countries over the world have been defined under the status of the cultural and natural heritage monuments. In the theoretical framework of the cultural and natural heritage three theories have been proposed, describing each heritage type individually and characterizing the cultural and natural heritage as a totality reflecting on their mutual interaction. Theories on the cultural heritage, its diversity, including cultural landscape theories, are based on tangible and intangible manifestations that in the context of the historic gardens and parks are reflect through the physical elements, architectural artistic compositions and sentimental place expressions of the cultural heritage. Landscape quality assessment through the characteristics of the elements, structure and composition authenticity have been proposed as the main tools of methodology of the cultural heritage awareness and assessment. However, theories on natural heritage are based on the vegetative and water elements and structural units, biodiversity and ecological aspects of the landscape. The integrity or monolithic principle, identification of biodiversity features and understanding and identification of

the landscape ecological processes have been focused on in the framework of the natural heritage research herein.

1.3. Characterization of the landscape policy principles

Basic principles of the landscape policy as the research subject of the Ph.D. Thesis play the main role as the core instrument in development planning of the historic gardens and parks as a cultural and landscape heritage. The scientific research theories, which affect both the aims of landscape policy and landscape quality, propose the forms of development planning of the historic gardens and parks through protection, conservation, management and management planning methodology. Systematic, detailed and analytical overview of the historical landscape is on the basis of the mentioned methodology, which serve as grounds for the development approaches of the conservation policy through the landscape quality purpose formulation, followed by a long-term action plan related to a gradual implementation of the proposed guidelines and targets. The range of the available methodology is wide both in terms of the theoretical and practical case study research. Conservation management plan as a tool of development planning of the historic gardens and parks have acquired a considerable popularity in the United Kingdom and other European countries, including Estonia, which in the beginning of 2012 approved the management guidelines for historic gardens and parks at a national level.

1.4. Sustainable development planning tendencies

Development planning includes the principles, objectives and required action development for the achievement with the purpose to realize politically defined priorities and to ensure public and territory development [264]. On a global scale the development planning tendencies of the historic gardens and parks on the theoretical and practical level are reflected via the regeneration form, including the applied tools and research methodology characteristics and discussions of its suitability at renaturalization processes of the historical landscape as a dynamic environment. In the development processes of the historic gardens and parks a number of the following aspects have been included, which characterizes contemporary tendencies:

- the regeneration forms of the historic gardens and parks, which have been applied depending on the historical and socio-economic factors of the developed theory, as well as the development objectives and visions [100, 196–213; 111, 83–88; 149, 169];
- development planning tools, which are applied for the sustainable development implementation of the historic gardens and parks [72, 73, 87, 97, 319–356; u. c.];

- historical research methodologies, which reveal new forms how to explore and identify the cultural historical heritage, simultaneously expanding the development opportunities [80, 57–66, 75, 55–74; 241, 69–83; 219, 33–46; 135, 144, 178–179; 261, u. c.].

Environmental sustainability principles emerge at all the development planning aspects and it must be concluded that general tendencies of the development of the historic gardens and parks in the world are based on the natural heritage as an integration of a totality of equal resources in social processes, ensuring its preservation for the future generations. As well as the fact that one of the priority points is to maximally preserve the historical environment as authentic with all its changes during all historical stages. It can be fully supported by the mentioned development planning tools and research methodology.

2. THE PROBLEMATIC OF DEVELOPMENT PLANNING IN THE CONTEXT OF THE HISTORIC PARKS AND GARDENS

Based on the scientific research knowledge and theories summarized and analysed in the previous chapter, the development planning problematic of the historic gardens and parks, as well as the factors affecting the landscape quality and the factors affecting the functionality and development of the landscape policies in the Baltic States and Europe in general will be analysed in the sections hereafter. The investigation of the problematic has been based on the body analyses of subjective and objective decisions made at the landscape quality assessment of the historic gardens and parks.

Problems related to the historic gardens and parks were analysed carrying out field research in 166 historic gardens and parks in Latvia, Lithuania, Estonia and Sweden. To characterise the European country problems and solutions, the historic gardens and parks in were analized thru theoretical approaches in other European countries such as England, Austria, Irland, Sweden, Finland, Russia, Ukraine, Germany, Poland and Slovakia. The objects to be attended in each country were selected randomly and evaluated according to pre-composed matrixes, which were set on the basis of the landscape quality, accessibility and visibility conditions described in section 2.1. To identify and investigate the qualitative problematic, three types of sociological surveys were carried out in the framework of the research. To obtain the quantitative data, anonymous random surveys for random respondent questionnaires were created and compiled according to the sequential study of the research object, dividing the questions into three groups.

2.1. Factors affecting the quality of the landscape

The quality of landscape has been defined including a wide scope of environmental, ecological, social, cultural and psychological factors. The landscape quality level is defined by the existing values, which is a measurement of aesthetical and visual quality formed through the perception [160, 229–237]. The visual quality of the research object is influenced also by the interaction between natural and anthropological factors. Within the framework of the research, four landscape fluctuation factors have been proposed on the basis of scientific theories and knowledge: time, climate, state and society. Consequently, it may be concluded that the crucial factors of the landscape quality of the historic gardens and parks are evaluable measures and through their global understanding and awareness it is possible to establish the problematic for each particular place. The quality of landscape is mostly established by forms by nature and artificial materials and elements, the temporal factor that determines natural and human processes, affecting the aesthetics and ecology of landscape, as well as socio-economic and political factors, which are reflected in the perception and attitude of society, and in the position of state institutions.

2.2. The problematic of the landscape quality in the context of the cultural and natural heritage

The historic gardens and parks as a cultural and natural heritage are marked in the world conventions and charters. Cultural and natural monuments are the most directly comprehended part of the cultural and natural heritage. In the historic gardens and parks different types of cultural monuments can be found – architectural, artistic, historical and archaeological monuments. Furthermore, the intangible values of the cultural heritage are related to the intangibility concept that is expressed through the processes of society in the past. Natural monuments, in their turn, are dynamic structural elements of the historic gardens and parks, forming both the horizontal and the vertical structure of the landscape. The natural heritage consists not only of several monuments, but also of geological or physiological formations and steady determined natural territories, which have a particular significance. Consequently, the historic gardens and parks can also be a part of the natural heritage region. Both the cultural and natural elements in the historic gardens and parks form the landscape composition, which due to the impact of various factors has changed. This factor particularly determines the landscape quality problems related to the natural heritage. The theoretical guidelines analysed before divide the cultural and natural heritage elements and structures, which accordingly have been taken as a base for the summary of problems.

Landscape transformation factors and caused consequences analysis	Figure	The positive and negative effects analysis
Urban load increase Long-life consequences Complicated segregation		New construction volumes brought into complex territory: "+" territory is populated, provided infrastructure, workforce; "-" changes the composition, sight quality.
Complex main building functionality change Short-term consequences Easy segregation		New structures brought into the park. "+" regularly used, managed; "-" changes landscape composition, relief, covering, sight quality.
New infrastructure establishment Long-life consequences Impossible segregation		Territory of the park divided into. "+" high visual and physical accessibility; "-" changes the composition, relief,
Industrial object development into the rural landscape Long-life consequences Complicated segregation		Brought new construction volumes into complex cultural historical volumes. "+" no positive influence; "-" changes composition, aesthetical quality both at the visual and cognitive sense level.
Agriculture massivization (monoculture) Short-term consequences Partly easy segregation		Park landscape isolated. "+" high visual availability; "-" isolated park ecological system, unclear accessibility,
Military object creation Long-life consequences Impossible segregation		Park landscape fully transformed, bringing into new structures. "+" can serve as military historical monument; "-" lost historical park conception; degraded, abandoned landscape.
Ownership factors: Territory fragmentation Long-life consequences Complicated segregation		Park landscape is at different development stages. "+" park landscape may be multiform; "-" various conflicts due to interests, unequal usage and management quality, intensity etc., visual landscape degradation.

Figure 2.1. Landscape variability aspects and analyses of the historic parks and gardens

The problematic of European historic gardens and parks as a totality of the cultural and natural heritage is described in the context of: (1) landscape variability, (2) landscape elements and structure, and (3) heritage awareness and efficiency. Landscape variability in historical context is determined by the time factor, climate factor and human factor, which are reflected in the problems related to the landscape variability:

- Under the influence of the time factor the landscape transformation stages reflect the historical processes and through their understanding the scope of contemporary problems may be identified.
- Under the influence of the climate factor the components of the historic gardens and parks can gradually change over a long period of time, but this factor can also be unpredictable, and it can make drastic changes in the historical landscape in a very short period of time, which in turn poses a range of unexpected problems or the risk of the landscape.
- The human factor determines the functionality type of the historic gardens and parks, respectively bringing a physical change in the environment through the use and management type, intensity and quality, reflecting through the authenticity and integrity related problems of the historic parks and gardens nowadays.

Great part of the Latvian cultural heritage is in a critical condition, because the rural landscape in the post-war years has been deteriorated and is still not absolutely cleaned up. The landscape of the historic gardens and parks in the last hundred years has undergone significant and less significant changes. Studying the historical processes and the existing situation, the major landscape transformation factors of the historic parks and gardens that have directly affected the visual quality of the historical landscape can be defined and they have been illustrated in figure 2.1.

Landscape variability factors analysed in the surveyed historic gardens and parks of the Baltic States indicate indicates that the most frequently met factors were recognized in the Lithuanian historic gardens and parks, while in Estonia variability is revealed on very few occasions. It indicates the awareness of the cultural and natural heritage and long-term vision at the level of the landscape planning and use. Under the impact of historical events not only the functionally and visually perceptible landscape part, but also the structure and elements of the historic landscape.

2.3. The functionality of the landscape policy aspects

Within the framework of this section functionality of the landscape policy aspects has been defined in the context of European countries, analysing the scientific research knowledge on the legal acts of Latvia, Lithuania, Estonia, Finland, Sweden, Ireland, England, Germany, Italy, Slovakia, Poland, Russia and Ukraine, which are related to the protection, preservation and management of the historic gardens and parks. The core groups of the problematic among the European countries are related to the interest conflicts on the protection of the cultural and natural heritage and the existence of the development planning principles. The situation in Latvia is similar to other European countries, which are located the the post-Soviet territory. Particularly notable are such European countries as Sweden, England, Ireland, Italy and Germany, where the normative

acts provide detailed instructions and criteria regarding the protection and development issues of the historic parks and gardens. The legislation of these countries also clarify how the solution for these issues is manifested in the conservation and management planning tool which is put into practice. Among the post-Soviet countries Estonia stands out with order in such issues as the harmony between the cultural and natural heritage, which is manifested in attracting both parties in discussing the issues related to the historic gardens and parks on a regular basis and quest for optimal solutions.

State activities in solving the problematic issues are quite extensive, however, it must be concluded that reflection of the problematic and quest for solutions through discussions have not produced positive results so far. Nevertheless, the public understanding – both in terms of the consuming and managing authority – of the cultural and natural heritage values and importance refers to the quality of the historic landscape, which unfortunately is with a negative curve. To solve the problems, it is necessary to review the legal acts that refer to the historic gardens and parks, taking into account the regulations of the UNESCO and the ICOMOS, as well as the experience of neighbouring countries, for example, Estonia.

2.4. Characterization of the problematic of development planning and solutions

There have been actual changes in the planning of the cultural heritage over the last twenty years – major legislation, guidelines and manuals have been approved on a global scale. Nevertheless, both the researchers and practitioners are hardly aware of how the development planning of the historic gardens and parks is actually carried out what the priorities are. The problematic mentioned on the European scale and respectively the provided solutions have been identified and elaborated at least a decade ago. Currently in European countries, which have been actively involved in development issues of the historic gardens and parks since the last century, other development conflicts have been brought forward. Consequently, the development planning problematic has been analysed and the solutions for European countries have been summarised in Table 2.1. These aspects of the European problematic have been stated already in the implementation of the planned development processes of the historic gardens and parks. In comparison to the Baltic States there is a successive scope of the problematic during the implementation of regeneration plans. Currently there are extensive debates among the scientists and field specialists, suggesting new solutions and approaches for decreasing the problematic and providing solutions through various development forms.

Table 2.1

Characterization of the problematic of development planning and solutions in the European historic gardens and parks

No	Problem	Solution
1.	Out-dated vegetation	Vegetations, especially the regeneration approaches of the ancient trees, are mainly based on the landscape ecology principles and gradual recovery principles [174, 234, 108, 321–335].
2.	Climate impact	Under the impact of climate ancient vegetation suffers most significantly and solutions are sought to raise the awareness of these problems, which is a new direction of research. [182, 119–124; 183, 395–401; 27, 387–393; 44, 45, 106, 707–716; 162, 3–15].
3.	Management balance	Management approaches are based on the principles of gradualness, preserving diverse environment spaces in the parks and gardens: intensely cultivated, medium intensely and rarely cultivated areas [251, 8, 65, 1–19].
4.	Lack of specialists in the field of management	Special training courses and improvement of professional skills, which take place on-site at the existing territories, as well as the employee motivation used through the heritage value and understanding of significance [1, 119–131].
5.	Significance of the aesthetic and ecological interface of landscape	Achieved using the gradualness of the management principles, separating the areas of the gardens and parks for the reflection of aesthetic and ecological qualities [128, 239–254; 220].
6.	Understanding of the significance of biodiversity	Intense study of ecology and biology as background areas [19; 95, 81–96].
7.	Tensions between the traditional and the modern	Tourism industries are separated according to the priorities of existence and development of each garden and park individually [164, 249–260].
8.	Scope of tourism	Restricted using the legislation and education system in each country [55, 185–201; 143].
9.	Conflicts between the heritage and the interests of community	Restricted using the education systems and community participation systems [241, 85, 213–228].
10.	Identity assessment and preservation	Public awareness is raised through interpretation of the intangible cultural heritage, as well as through significance of human mental perception to ensure welfare [109, 52–54].
11.	Significance of authenticity and integrity	Intensive discussions through the categories affecting the processes of the past, the present and the future [97, 319–356; 195, 1–16].
12.	Recovery forms, preserving all historically significant layers	Recovery approaches are based on the principles of the historical research and place understanding, thus identifying the relevance of historical layers [168; 15–18; 192, 147–156].

A historic garden and park is a powerful component in ensuring welfare and quality of life. It is a complex organism with a concise totality of values that has been created with an aim to provoke emotional experience. The diversity of European historic gardens and parks reveal both positive and negative visual quality instances of the landscape via the processes of historical processes and the experience of protection, conservation and management.

3. DEVELOPMENT PLANNING APPROACHES OF THE HISTORIC GARDENS AND PARKS IN LATVIAN RURAL LANDSCAPE

In the framework of the third chapter as the experimental section of the dissertation and on the basis of the results and conclusions obtained in the previous chapters, the development planning approaches of the historic gardens and parks in Latvian rural landscape are analysed. In section 3.1 the landscape quality of the Latvian historic gardens and parks is examined in the context of the cultural and natural heritage and functionality. As a result, a classification model of the historic gardens and parks has been elaborated that has been used in the case study of Jelgava district. In section 3.2, on the basis of the theoretical and analytic policies of the dissertation, the landscape quality has been analysed within aesthetic, ecological and socio-economic aspects, applying three case studies in Latvian rural landscape. In section 3.3 sustainable development planning conceptions have been brought forward that are based on the research of the historical evidence of the gardens and parks, conservation and management planning approaches, as well as the integration of the identified values as resources in the context of tourism industry, taking into account the characteristic features and planning peculiarities of Latvian historic gardens and parks.

3.1. The classification model of the historic gardens and parks

In the framework of this research the values of significance and functionality of the cultural and natural heritage has been chosen in grouping the historic gardens and parks. The classification model has been elaborated with an aim to facilitate the protection and conservation of the historic gardens and parks, as well as a sustainable development of their resources, increase of the cultural and historical value of the rural landscape and increase the recognizability of the place. The offered model can be used for the elaboration of the territory planning and development programmes for local authorities, as well as in detailed identification and assessment of the cultural and historical heritage of districts. Furthermore, the classification model elaborated in the framework of the research is tested in the case study of Jelgava District following the principles of the classification model and identifying, assessing and analysing the existing historic gardens and parks.

In the case study it was stated that Jelgava District is abundant with historic gardens and parks and nearly all its parishes can be proud of the cultural and historical heritage highly evaluated and protected by the state, as well as the diversity of landscape. Also, most of the parishes appreciate this wealth of culture and nature, using it efficiently in social life that ensures a regular management of the park landscape and raising awareness of the cultural and historical heritage and sense of identity among local inhabitants, especially among the young people.

3.2. Landscape quality assessment in three case study examples

On the basis of the analytic choice of the case studies the research theories and conclusions made in the framework of this dissertation were used on the basis of the aesthetic and ecological qualities of the historic gardens and parks and socio-economic activities in the context of the cultural and natural heritage. The selection of place was made taking into account the historical, geographical and scientific research aspects, as well as the planning levels stipulated in Latvia. The specific objects and territories of research were sought intentionally with a perspective to carry out the development measures of the historic gardens and parks in future, taking into account all the analytic positions mentioned before.

Authenticity and integrity assessment in the example of the Eleja and Remte manor parks. The analytically comparative approach of visually aesthetic qualities has been applied in the case study of the Eleja and Remte manor parks aimed at raising awareness of the value of the cultural and natural heritage on a local scale, using the historical evidence of the manor houses as the unifying element – the analogy of the property rights and architecturally artistic manifestations.

Comparing the scenic and architectonic transformations of the Eleja and Remte manor parks, it must be concluded that the parks of both manor houses are equally authentic in all architecturally compositional conditions. Though, it must be noted that authenticity is proportionate to the amount of the architectonic elements in each park individually. Also, the particularly high level of authenticity of some of the elements partially decreases the destruction of other elements. In order to preserve the authenticity qualities identified nowadays to a maximum degree and not to allow an on-going degradation and even destruction of the park elements and structures, a prompt strategic long-term plan for their conservation and management is necessary. The elaboration and implementation of the conservation and management plan can be carried out in several stages, beginning with the park structures and elements that are in need of prior conservation works. In this case the biggest responsibility as the main mediator must be taken by Latvia State Inspection of Heritage Protection, which should find compromise solutions and ensure the preservation of the elements under the state protection, as well as the compositional uniformity for future generations.

Although the Eleja manor park looks rather hopeless in terms of documentation, its popularity, active cultural life and nearly threefold increase of visitors during the last few years (in 1994 the Eleja manor park was visited by 3400 visitors [357], but in 2011 – around 8000 [258]) keep alive the hope that the core values of the park will be preserved and transferred to future generations as qualitative. Whereas, the Remte manor park, although slightly forgotten, is a potential object of regeneration of another English landscape park. In the case of both the Eleja and the Remte manor houses the historic parks are significant material and immaterial cultural and natural heritage, as well as the identity carriers of the local environment.

Research of the landscapes ecological quality in the example of the district of Kuldiga, Alsunga and Skrunda. The analytically comparative approach in examining the ecological qualities of landscapes has been used in the research example of Kuldiga, Alsunga and Skrunda districts on the basis of the ecological network map of Kuldiga elaborated in 2002 in the framework of the European programme of the World Conservation Union [189]. The analytic approach of landscape ecology has been used with an aim to reveal the significance of the biological diversity of the historic gardens and parks, management intensity and quality, and load of a populated place in the run of the ecological processes of the landscape on a regional, national and European scale.

In general it may be concluded that the historic gardens and parks are one of the core providers of the landscape ecological balance specifically in populated places that are with an averagely concentrated building coverage and a high rate of agricultural lands. The ecological quality of landscape in most cases depends on the public understanding of ecological principles and desire for not only aesthetic qualities, but also the biodiversity of environment.

Research of socio-economic factors in the provided tourism route example. The analytic approach of socio-economic activities has been applied in a research tour in the historic gardens and parks of Latvia in the framework of the project “Devepark – Sustainable Management and Development of Historic Parks in Finland and Estonia 2009–2012” (hereinafter in the text “Devepark”) [256] co-funded by the European Regional Development Fund. The socio-economic research of the historic gardens and parks selected in the framework of the research tour has been carried out with an aim to reveal the approaches, intensity and diversity of the potential of the resources of the cultural and natural heritage of Latvian rural landscape, as well as on the basis of the obtained conclusions to provide analytic forecasts in further development. The results obtained in the research of the case study can be divided in the following socio-economic groups:

- the historic gardens and parks, whose development is directed at and based on economic aspects – proportionally to the contributions in the park maintenance, service provision and other activities attracting visitors – to obtain income. Consequently, direct income from the provided aesthetic,

educating and spiritual qualities are gained, and their access is controlled and limited. For instance, the Rundāle manor park;

- the historic gardens and parks, whose development is based on the goal to gain profit. In this case, additionally to non-monetary benefits that are provided by the historic gardens and parks, various monetary activities are added, for example, rental of boats and fishing equipment, rental of bicycles or offers of informative nature, for example, the service of the guide. Thus, additionally to the core business that in most cases is related to the services of the hotels, indirect incomes from the cultural and natural heritage resources are gained. In most cases, direct access to the historic garden and park is not controlled and limited. For instance, the parks of Smukas and Kārļi manor houses;
- the historic gardens and parks that function as an added value to the institutions of various scope, for example, to a hotel or an educational establishment, providing non-monetary benefits. In this case a park can be accessible for general public, yet, the accessibility can be limited. For instance, the parks of Remte, Mežotne and Anna manor houses;
- the historic gardens and parks that are used for social activities purposes at the maximum degree, but no investments are attracted for their development, including their management and maintenance. Thus, the culturally historical and natural resources of the historic garden and park are gradually and in most cases irretrievably exhausted. For instance, the Eleja manor park;
- the historic gardens and parks that are being used neither for social activities nor economic purposes. In most cases the particular cultural and historical landscape has a significant potential in the socio-economic development of the local territory, but there is a number of problems to implement it, including fractured property rights and low financial security. For instance, the Linde manor park.

3.3. Conceptions of sustainable development planning

Because the historic gardens and parks are one of the most significant socio-economic values of environment and the cultural and natural heritage, their planning is essential both in the context of environment protection and development. The aim of development planning of the historic gardens and parks, determining the development planning functions, would facilitate sustainable and stable development of the state, as well as the increase of the life quality and welfare of inhabitants. In order to achieve it, the approach of a gradual planning and continuity principles is necessary, which is possible to implement proposing the following conceptions:

- *the place evidence conception* that is based on the historical evidence research approaches and an analytic and comparative assessment of the contemporary situation, thus facilitating the awareness and protection of the values and significance of the local cultural and natural heritage;

- *the heritage conservation conception* that is based on the basic principles of the conservation plan and envisages the protection of the values of the historic garden and park, ensuring safe integration in further development processes;
- *the heritage management conception* that is based on the basic principles of the management plan and envisages systematic management activities in long-term, including financial and work load calculations;
- *the development conception in the context of tourism industry* that envisages development strategies of the historic gardens and parks on the basis of the existing values.

The proposed sustainable development planning conceptions of the historic gardens and parks are not referred to one universal approach, because in a contemporary view the development planning of each historic garden and park is determined, first, by its individual features which are reflected in a historical development in certain time periods and geographical location both in relation to the natural base and the landscape created by a human. And, second, the development planning is determined by general development planning traditions that to a great extent stipulate the contemporary approached in terms of the cultural and natural heritage and their integration in social, economic and political processes. At the same time, the elaborated conceptions are flexible and serve as the ground base for adapting diverse situations and finding the appropriate solutions. Furthermore, they are based on the gradualness and continuity approaches, which in this case is the unifying aspect and, irrespective of the diversity of the historic gardens and parks, the gradualness and continuity principles ensure the planning of sustainable development.

CONSLUSIONS

1. The development of gardens and parks in the beginning of the 18th century was significantly affected by manifestations of Romanticism in theories of poetics and arts, which changed the perspective regarding the creation of landscape and their functional efficiency. The philosophical and architecturally artistic ideas provided an opportunity to improve the spiritual dimensions of man employing the beauty of natural primordialism.
2. Active phase of recreation flourishing at the turn of the 19th and 20th centuries facilitated awareness of the significance of succession of cultural and historical values of the gardens and parks, as well as laid the foundations for the first legal protection systems. The following growth of commercial dimensions of the historic gardens and parks in tourism industry facilitated attraction of new background disciplines which provide opportunities to integrate research methodology from various sciences, including social and economic sciences.
3. Development planning tendencies of the historic gardens and parks through diverse research methodology and application of tools on a global scale ensure

authentic preservation of historically most important layers of landscape for future generations and integration of the natural heritage as a totality of equal resources in socio-economic processes.

4. The range of problems emerging in European historic gardens and parks require complex solutions that to a great extent are provided by the recommendations, guidelines and manuals approved and passed by international, state administrative and non-governmental organisations. The solution approaches designed for European problematic can be applied in strengthening the development strategies and visions of Latvian historic gardens and parks, too.
5. As a result of the political events in the last century, the degradation of the historic gardens and parks in the Baltic States impedes to perceive and understand the values and significance of the historical landscape nowadays. For the purposes of sustainable development planning it is necessary to ensure research accessibility of cultural and historical evidence of the historic gardens and parks at national and local planning levels.
6. Moderate public awareness of the problematic related to Latvian historic gardens and parks at a national level can be explained with a considerable lack of specialists in this field, thus failing to facilitate the introduction of strategic solutions according to the European level.
7. The quality indicators of the cultural and natural heritage of Latvian historic gardens and parks are remarkably affected by planning and implementation activities not only at a local, but also at a national level that so far have not been organised and have not had systematic nature.
8. On most occasions the values and significance of the historic gardens and parks do not ensure the socio-economic efficiency in Latvian rural landscape due to the lack of strategic understanding between the owners and administrators. There is a necessity to attract proficient field specialists at the local planning levels, which would facilitate the integration of the studied values and significance in socio-economic processes.
9. Identification and assessment approaches of the cultural and natural heritage of the historic gardens and parks can be used in elaborating sustainable development plans for the regeneration of the cultural and historical landscape offering strategic solutions for the research of cultural and historical, ecological and socio-economic aspects.
10. Successiveness of the proposed sustainable development planning conceptions provides an opportunity to plan the development of the historic gardens and parks gradually without demanding instant and large-scale financial investments. It is necessary to integrate the sustainable development planning conceptions as facilitating tools of raising public awareness, administration and development of Latvian historic gardens and parks at national and local planning levels.

IZMANTOTIE AVOTI / LITERATURE SOURCES

Publicētie avoti

1. **Ahern, J.** Theories, methods and strategies for sustainable landscape planning. *From Landscape Research to Landscape Planning: Aspects of Integration, Education and Application*. The Netherlands: Springer, 2006, Vol. 12, p. 119–131. ISBN 978-1-4020-3979-9.
2. **Ahmad, Y.** The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. *International Journal of Heritage Studies*, 2006, Vol. 12 (3), p. 292–300. ISSN 1470-3610.
3. **Allison, G., Ball, S., Cheshire, P., etc.** *The Value of Conservation? A Literature Review of the Economic and Social Value of the Cultural Built Heritage*. London: English Heritage, 2000, 75 p. ISBN-10: 1850746583, ISBN-13: 978-1850746584.
4. **Antipovs, V., Zvīrgzts, A.** *Latvijas PSR vecie parki*. Riga: Zinātne, 1967, 121 lpp.
5. **Antrop, M.** Why Landscapes of the Past are Important for the Future. *Landscape and Urban Planning*, 2005, No. 70, p. 21–34.
6. **Aplin, G.** World Heritage Cultural Landscapes. *International Journal of Heritage Studies*, 2007, No. 6(13), p. 427–446.
7. **Askwith, C.** The Economic Contribution of Historic Parks, Gardens and Designed Landscapes: a Review of Existing Data and Research and Recommendations for Future Research. *Cultural Trends*, 1999, No. 35, p. 29–79.
8. **Aslangul, D.** *Manor Park Management Plan 2010–2015*. Councillor Colin Hall, Lead Councillor for the Environment, 2010, 49 p.
9. **Auböck, M.** Todays Use of Historic Parks in Austria Between Culture and Tourism: the Example of Kurpark Gars. *La ciutat historica dins la ciutat*, 1997, p. 47–52.
10. **Austad, I., Hauge, L., Helle, T.** *Maintenace and conservation of the cultural landscape in Sogn og Fjordane, Norway*. Department of Landscape ecology. Norway: Sogn og Fjordane College, 1993, 60 p.
11. **Avižiene, D., Pakalnis, R., Sendžikaite, J.** Preservation, Assessment and Management of Scenic Landscape in Lithuania. *IGU-LUCC Central Europe Conference Proceedings*, 2007, p. 8–19.
12. **Barkāns, E.** Kultūras pieminekļus vairās atsavināt. *Nedēļa*. Rīga: Rīgas viļņi, 2007, 43 lpp.
13. **Bayley, J., Williams, J.** Manufacturing, Landscape and Social Context. *Industrial Archaeology Review*, 2005, No. 1, p. 33–40.
14. **Bell, S.** *Elements of Design in the Landscape*. London: E.&F.N. Spon, Second Edition, 2004, p. 108.
15. **Bell, S.** *The Potential of Applied Landscape Ecology to Forest Design Planning*. Edinburgh: Forestry Commission, 2003. 162 p. ISBN 0-85538-590-1.
16. **Bell, S., Nikodemus, O.** *Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam*. Rīga: Valsts meža dienests, LTS International Ltd., 2000. 75 lpp. ISBN 9984-528-782.
17. **Bell, S., Penēze, Z., Nikoemus, O., etc.** The value of Latvian rural landscape. *European Landscape and lifestyles: The Mediterranean and Beyond*, 2007, p. 347–362.

18. **Bell, S., Penēze, Z., Nikoemus, O., Montarzino, A.** Perception of the Latvian landscape transformations. *Place and Location, Studies and Environmental Aesthetics and Semiotic*, 2008, No. 3, p. 239–256.
19. **Bennett, G., Kalemani, J. M.** *Review of Experience with Ecological Networks, Corridors and Buffer zones*. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2006, No. 23, 100 p. ISBN: 92-9225-042-6.
20. **Berry, S.** Pleasure Gardens in Georgian and Regency Seaside Resorts: Brighton, 1750–1840. *Garden History*. No. 2(28), 2000, p. 222–230.
21. **Birnbaum, C.A., Barrett, H.L.** *Making Educated Decisions 2. A Landscape preservation bibliography*. Washington: Historic Landscape Initiative, 2000. 182 p. ISBN-13: 978-0160427862.
22. **Birnbaum, C.A., Hughes, M.V.** *Landscape Preservation in Context, 1890–1950. Design with Culture: Claiming America's Landscape Heritage*. Charlottesville, VA: University of Virginia Press, 2005, 224 p.
23. **Birnbaum, C.A., Peters, C.C.** *The Secretary of the Interior's standards for the treatment of historic properties with guidelines for the treatment of cultural landscapes*. Washington: Historic Landscape Initiative, 1996, 148 p. ISBN 0-16-048700-5.
24. **Bobrowski, M.** Scenic Landscape Protection Under the Police Power. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 1995, No. 4(22), p. 697–746.
25. **Boruks, A.** *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā. No senākiem laikiem līdz mūsdienām*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2003, 317 lpp.
26. **Braid, I., Cooper, G., Mulford, A., u.c.** *The English Garden*. London: Phaidon Press Limited, 2008, 110 p.
27. **Brimblecombe, P., Grossi, C.M., Harris, I.** *Climate Change Critical to Cultural Heritage. Heritage, Weathering and Conservation – Fort, Alvarez de Buergo*. London: Taylor & Francis Group, 2006, p. 387–393. ISBN 0-415-41272-2.
28. **Brīnišķis J., Buka O.** *Teritorīālā pilsētplānošana un būvniecība*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001, 209 lpp.
29. **Brooks, R., Peter, L.** Aesthetic Theory and Landscape Protection: The Many Meanings of Beauty and Their Implications for the Design, Control and Protection of Vermont's Landscape. *UCLA Journal of Environmental Law & Policy*, 1985, No. 4, 129 p.
30. **Brown, A.E., Council for British Archaeology.** *Garden archaeology: papers presented to a conference at Knuston Hall*. London: Council for British Archaeology, 1991, 189 p. ISBN 1872414176.
31. **Brown, I.W., Berry, A.R.** *Managing Ancient Monuments: An Integrated Approach*. Mold: Association of County Archaeology Officers/Clwyd County Council, 1995, 238 p.
32. **Brown, J., Mitchell, B.** The Stewardship Approach and its Relevance for Protected Landscapes. *The George Wright Forum*, 2000, No. 1(17), p. 70–79.
33. **Brown, M.C., Bellavia, R.M.** Preservation Maintenance Plan for a Historic Landscape. *Cultural Landscape Publication*. Boston: National Park Service, 1998, No. 7, 59 p.
34. **Brown, M.C., Bellavia, R.M., Olmsted Center for Landscape Preservation (U.S.)**. Guide to developing a preservation maintenance plan for a historic landscape. *Cultural Landscape publication*. Boston: National Park Service, 1998, No.7, 62 p.

35. **Bruce, L.D., Dixon, P., Hingley, R. & Stevenson, J.** *Historic Land-use Assessment (HLA): Development and Potential of a Technique for Assessing Historic Land-use Patterns, report of the pilot project 1996–1998*. Edinburgh: Historic Scotland, Ancient Monuments Division, 1999, 30 p.
36. **Brugis, D.** Elejas pils ansamblis. *Elejas pils. Katalogs*. Rundāles pils muzejs, 1992, 77.–102. lpp.
37. **Brugis, D.** 1905. gads un piļu dedzināšana Latvijā. *Latvijas Arhitektūra*, 1997, Nr. 12, 40.–44. lpp.
38. **Brugis, D.** *Bornsmindes muiža. Bornsmünde*. Rundāles pils muzejs, 1997, 50 lpp.
39. **Brugis, D.** *Jumpravmuiža. Jungfernhoft*. Rundāles pils muzejs, 2005, 52 lpp.
40. **Buch, E.** *Public Parks in Sweden 1860-1960*. Ph.D. Thesis. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences, 1997, 255 p. ISSN 1401-6249.
41. **Buhyoff, G.J., Riesenmann, M.F.** Experimental manipulation of dimensionality in landscape preference judgements: a quantitative validation. *Leisure Sciences*, 2, 1979, pp. 221-238.
42. **Buividis, K.** *Apdzīvotu vietu meži un dārzi*. Rīga: Zinātne, 1988, 181 lpp.
43. **Caspersen, O.H., Nellemann, V.** Landscape Character Assessment as an Instrument for Reform: The Experience of Danish Municipalities. *ECLAS Preceedings of Oral and Poster Presentation*. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences, 2008, p. 109–115.
44. **Cassar, M.** *Climate Change and the Historic Environment*. Nottingham: The Russell Press, 2005, 104 p. ISBN 09544830-6-5.
45. **Cassar, M., English Heritage**, *Climate Change and the Historic Environment*. London: English Heritage, 2008. 98 p. ISBN0954483065, 9780954483067.
46. Castles of Tommorow. *Piļu un muižu kā kultūras mantojuma objektu un apdzīvoto centru attīstība baltijas jūras reģionā*. Rokasgrāmata. Mantojuma saglabāšanas veidi un līdzekļi. Hamburga: TuTech Innovation GmbH, 2005, 98 lpp.
47. **Chenoweth, R.E., Gobster, P.** The Nature and Ecology of Aesthetic Experiences in the Landscape. *Landscape Journal*, 1999, No. 1(9), p. 1–9.
48. **Chief, M.R.** World Heritage cultural landscapes: A UNESCO flagship programme 1992–2006. *Landscape Research*, 2006, No. 4(31), p. 333–353.
49. **Church, T.D., Hall, G., Laurie, M.** *Gardens are for People*. London: University of California press, Ltd., 1997, 256 p.
50. **Cinovskis R., Janele I., Skujenieiece I.**, u. c. *Koki un krūmi Latvijas lauku parkos*. Rīga: Zinātne, 1974, 347 lpp.
51. **Clark, H.F.** The Restoration and Reclamation of Gardens. *Occasional Paper: Garden History Society*, 1969, No. 1, p. 3–6.
52. **Clark, K.** Planning for the Past: Heritage Services in Local Planning Authorities in England. *Cultural Trends*, 2001, No. 11(43), p. 61–94.
53. **Coffin, M., Bellavia, R.M.** Preservation Maintenance Plan for a Historic Landscape. *Cultural Landscape Publication*, 1998, No. 7, p. 59.
54. **Conan, M.** Gardens and Landscapes: At the Hinge of Tangible and Intangible Heritage. *Intangible Heritage Embodied*, 2009, p. 53–78. ISBN 978-1-4419-0071-5.
55. **Connell, J.** Managing gardens for visitors in Great Britain: a story of continuity and change. *Tourism Management*, 2005, No. 26, p.185–201.
56. **Connell, J.** The purest of human pleasures: the characteristics and motivations of garden visitors in Great Britain. *Tourisms Management*, 2003, No. 25, p. 229–247.

57. **Contryside Commission.** *What matters and why environmental capital: a new approach.* Planning for Sustainable Development Branch. Cheltenham: Countryside Commission, 1997, 131 p.
58. **Cooper, D.E., Mitchell, W.J., Turnbull, W.** *The Poetics of Gardens.* Cambridge: The MIT Press, 2005, 258 p.
59. **Currie, C.** *Garden Archaeology: A Handbook. Practical Handbook No. 17.* York: Council for British Archaeology, 2005, 178 p. ISBN 1902771486.
60. **Dambis, J.** *Latvia. Policy and Law in Heritage Conservation.* London: Spon Press, 2001, p. 207–226. ISBN 0-419-23280-X.
61. **Dambis, J.** *Rīgas centra arhitektoniski telpiskās vides kvalitāte 1995–2010.* Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2010, 283 lpp.
62. **Dambis, J., Zilgalvis, J., Muceniece A.,** u. c. Vēsturiskie dārzi un parki : *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2007.* Valsts kultūras pieminekļi aizsardzības inspekcija. Rīga: DBA Tehnoloģijas, 2007, 145 lpp.
63. **De la Torre, M.** *Assessing the Values of Cultural Heritage.* Research Report. Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 2002, 120 p.
64. **Dietze-Schirdewahn, A.** The Dinamic Relationships Between Culture and Nature: The Management of Historic Parks and Gardens. *Espoo 2010. Integrating Aims – Built heritage in social and economic development.* Aalto University: Centre for urban and ragional studies publications, 2010, p. 83–100. ISBN 978-952-60-3283-2.
65. **Dovers, S.** Clarifying the Imperative of Integration Research for Sustainable Environmental Management. *Journal of Research Practice,* 2005, Vol. 1, p. 1–19.
66. **Dreija K.** Historic Gardens and Parks: Challenges of Development in the Context of Relevant Regulations, Definitions and Terminology. *Journal ‘Science – Future of Lithuania’.* K. Šešelgis’ Readings – 2012. Lithuania: Vilnius Technika, 2012, p. 167–175. ISSN 2029-2341.
67. **Dreija K.** Kultūrvēsturisko parku resursu izmantošanas potenciāls sabiedrības ilgtspējīgas attīstības veicināšanai. *Biznesa augstskolas „Turība” konferenču rakstu krājums. XII starptautiskā zinātniskā konference: Jaunas vērtības tūrisma un sabiedrības attīstībai.* Rīga: 92.–100. lpp. ISSN 1691-6069.
68. **Dreija K.** The Development of Cultural Historical Parks of Latvia. *Annual 16th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2010.* Jelgava: PERI, 2011, p. 174–179 ISSN 1691-4031.
69. **Dreija K.** The Meaning of Historical Parks in the Settlement Landscape Ecology. *Annual 17th International Scientific Conference Proceedings. Research for Rural Development 2011.* Jelgava: PERI, 2011, p. 193–200. ISSN 1691-4031.
70. **Dreija, K.** The Development Opportunities of Latvian historical parks. Example of Kurzeme. *Science – Future of Lithuania, Conference for Junior Researchers.* Lithuania: Vilnius Technika, 2011, p. 45–52. ISSN 2029-2341.
71. **Droste, B. V.** *Cultural Landscapes in a Global World Heritage Strategy.* Cultural Landscape of Universal Value. London: VCH Publishing, 1995, 464 p.
72. **English Heritage.** *Conservation Principles: Polices and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment.* London: English Heritage, 2008, 73 p.
73. **English Heritage.** *Enabling Development and the Conservation of Significant Places: Policy and Guidance.* London: English Heritage, 2008. 88 p.

74. **Eshrati, P., Parsayi, M.**, Understanding The Paradox Of The Ownership Diversity And The Integrated Strategies Of Cultural Landscape Conservation, Case Study: Shiraz Historical Gardens. *27th ECLAS Conference in Istanbul: Cultural landscape: Conference proceedings*. Istanbul: Cenkler, 2010, p. 1035–1037.
75. **Fairclough, G.** A New Landscape for Cultural Heritage Management: Characterization as Management Tool. *Landscape Under Pressure*, 2006, p. 55–74.
76. **Fairclough, G., Lambrick, G., Hopkins, D.** Historic Landscape Characterisation in England and a Hampshire case study. *Europes Cultural Landscape: Archaeologists and the Management of Change*, 2000, No. 2, p. 69–83.
77. **Fairclough, G., Rippon, S.** Europe's Cultural Landscape: Archaeologists and the Management of Change. *Europae Archaeologiae Consilium Occasional Paper*. 2002, No. 2, 10 p.
78. **Fatsar, K.** Reconsidering Cultural Landscape Definitions – Are Historic Gardens Really Cultural Landscapes? *27th ECLAS Conference in Istanbul, Cultural landscape: Conference proceedings*. Istanbul: Cenkler, 2010, p. 851–856.
79. **Feilden, B.M.** *Conservation of historic buildings butterworth architecture*. Oxford: 1995, 164 p.
80. **Feliu, C.A.** The Methodology. *Historic Gardens. Safeguarding a European Heritage*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1996, p. 57–66. ISBN 92-827-7977-7.
81. **Francis, M., Hester, R.T.** *The Meaning of Gardens: idea, place, and action*. Cambridge: The MIT Press, 1992, 283 p. ISBN 0262560615, 9780262560610.
82. **Francis, M., Randolph, T., Hester, J.** *The Meaning of Gardens*. Cambridge: The MIT Press, 1999, 283 p.
83. **Fredriksen, B.A.** What is Nature in a Beautified Landscape? – Bygdo Royal Manor, Farm and Public Park in Oslo. *ECLAS Proceedings of Oral and Poster Presentation*. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences, 2008, p. 155–161.
84. **Fulton, L.Q.** Preserving Buffalo's Olmsted Parks: Facing Challenges in Planning for Historic Park Landscapes. *A thesis for the degree of Masters of Urban Planning*. New York: State University of New York at Buffalo, 2006, June, 16 p.
85. **Fyall A., Garrod, B.** HeritageTourisms: at What Price? *Managing Leisure*, 1998, No. 3, p. 213–228.
86. **Gobster, P.H.** An Ecological Aesthetic for Forests Landscape Management. *Landscape Journal*, 1999, No. 1(18), p. 54–64.
87. **Gouly, S. M.** *Heritage Gardens: Care, Conservation, and Management*. London: Routledge, 1993, p. 2–3. ISBN 0415074746, 978-0415074742.
88. **Grenville, J.** Conservation as Psychology: Ontological Security and the Built Environment. *International Journal of Heritage Studies*, 2007, No. 6(13), p. 447–461.
89. **Grenville, J.** *Managing the Historic Rural Environment*. London: Routledge/English Heritage, 1999, 179 p. ISBN 0415207916, 9780415207911.
90. **Grizāne, T.** Development of Visitors Impact Management in the Heritage Parks: Theoretical Findings. *Sustainable Planning Instruments and Biodiversity Conservation: Proceedings of the 2nd North Vidzeme Biosphere Reserve and Vidzeme University of Applied Sciences International Scientific Conference*. Valmiera: Vidzemes augstskola, 2008, p. 29–34.

91. **Grizāne, T., Mihejeva, L.** Impact of Investments on the Number of Visitors in the Heritage Maija Park of Cēsis, Latvia. *Finances, taxes, investment and support systems. Proceedings of the International Scientific Conference*. Jelgava: LLU, 2009, No. 20, p. 249–256. ISSN 1691-3078.
92. **Grizāne, T., Mihejeva, L.** The Economics of Rural Heritage Parks: Willingness to Pay. *European Integration Studies*, 2010, No. 4, p. 91–96. ISSN 1822-8402.
93. **Groening, G., Wolschke-Bulman, J.** Changes in the Philosophy of Garden Architecture in the 20th Century and Their Impact Upon the Social and Spatial Environment. *Journal of Garden History*, 1989, No. 2(9), p. 53–70.
94. **Groning, G.** Aspects of the Political and Social Context of the Garden Conservation Movement in Twentieth-Century Germany. *Garden History*, No. 1(28), 2000, p. 32–56.
95. **Groves, C.** The Conservation Biologist's Toolbox for Planners: Advances, Challenges, and Opportunities. *Landscape Journal*, 2008, No. 1(27), p. 81–96. ISSN 0277-2426.
96. **Groves, L., GHS Conservation officer.** *Beyond the Playground: New approaches to children's play*. London: Garden History Society, 2010, 16 p.
97. **Gustavsson, R., Peterson, A.** Authenticity in Landscape Conservation and Management – the Importance of the Local Context. *Landscape Interfaces*, 2003, p. 319–356.
98. **Gūtmane H.** *Vidzemes ainavas, to novērtējums un izmantošanas raksturojums = Landscapes of Vidzeme, its assessment and utilization characterization*. Rīga: Nodobinājums „Vidzemes attīstības aģentūra”, 2007. 88 lpp. Latviešu val.
99. **Haaren, C.** Landscape planning facing the challenge of the development of cultural landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 2002, No. 60, p. 73–80.
100. **Halbrooks, M.C.** The English Garden at Stan Hywet Hall and Gardens: Interpretation, Analysis, and Documentation of a Historic Garden Restoration. *Hort Technology*, 2005, No. 15 (2), p.196–213.
101. **Hanachi, P., Eshrat, P., Eshrat, D.** Understanding the Persian Garden Cultural Landscape: an Approach to Comprehensive Conservation. *Proceedings of Heritage International Conference: Conservation of Architecture, Urban Areas, Nature & Landscape: Towards a Sustainable Survival of Cultural Landscape*. Jordan: Amman, 2011, No. 13–15 (2), p. 385–396.
102. **Haryrynen, M.** *Florence Charter and Conservation Principles for Historic Gardens*. Turku: University of Turku, 2010, 16 p.
103. **Haynes, P.** From Pictures to Politics: In Eighteenth Century Theories of the Sublime and the Picturesque. *Proceedings of Australian Academy of science 1999, Fenner Conference of the Environment*. Canberra: Beauty of Rural Science, 1999, p. 54–58.
104. **Heins, A., Zilgalvis, J., Lukšonīte-Tolvališiene, N.** *Pilis un muižas Igaunijā, Latvijā, Lietuvā*. Rīga: Elpa, 2007, 407 lpp.
105. **Heritage Lottery Fund.** *Conservation Plans for Historic Places*. London: English Heritage, 1998, 18 p.
106. **Herlin, S.I.** Cultural Landscapes Under the Pressures of Climate Change and Carbon Neutrality. *27th ECLAS Conference in Istanbul: Cultural landscape: Conference proceedings*. Istanbul: Cenkler, 2010, p. 707–716.

107. **Hermy, M., Cornelis, J.** Towards a Monitoring Method and a Number of Multifaceted and Hierarchical Biodiversity Indicators for Urban and Suburban Parks. *Landscape and Urban Planning*, 2000, No. 49, p. 149–162.
108. **Heywood, V.H., Iriondo, J.M.** Plant Conservation: Old Problems, New Perspectives. *Biological Conservation*, 2003, No. 113, p. 321–335.
109. **Howard P.** *Heritage: Management, Interpretation, Identity*. London: Continuum International Publishing Group Ltd. 2003, p. 52–54. ISBN 0826458971, 9780826458971.
110. **Hunt, J.D., Willis, P.** *The Genius of the Place: The English Landscape Garden, 1620–1820*. Cambridge: The MIT Press, 1988, 390 p. ISBN 0262580926, 978-0262580922.
111. **Ignatieva, M.** Music for the Eyes: The Historical Restoration of the White Birch Area of Pavlovsky Park in St. Petersburg, Russia. *Ecological Restoration*, No. 2 (23), 2005, p. 83–88. ISSN 1522-4740.
112. **Ignatieva, M.** Landscape Architecture in Russia: Past and Present. *Chinese Landscape Architecture*, No. 133(23), 2007, p. 41–48.
113. **Inan, Z.** The Past as Desirable: An Assessment of Cultural Landscape for the Conservation of Traditional Settlements. *27th ECLAS Conference in Istanbul: Cultural landscape: Conference proceedings*. Istanbul: Cenkler, 2010, p. 717–725.
114. **Ingerson, A. E.** *What are Cultural Landscapes?* Institute of Cultural Landscape Studies Report. Cambridge: MA, 2003, p. 29–38.
115. **Jacques, D.L.** Landscape Appraisal: The Case for a Subjective Theory. *Journal of Environmental Management*, 1980, No. 10, p. 107–113.
116. **Janele, I.** *Vecie lauku parki*. Rīga: Zinātne, 1981, 111 lpp.
117. **Janelis, I.M.** *Latvijas muižu dārzi un parki*. Rīga: Neptūns, 2010, 303 lpp.
118. **Jellicoe, G.A., Jellicoe, S.** *The Landscape of Man: Shaping the Environment from Prehistory to the Present Day*. London: Thames and Hudson, 1995, 488 p. ISBN 0500278199, 9780500278192.
119. **Jokilehto, J.** Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context. *City & Time*, 2006, No. 1(2), p. 1–16.
120. **Jokilehto, J.A.** *History of Architectural Conservation: The Contribution of English, French, German and Italian Thought Towards an International Approach to the Conservation of Cultural Property*. D.Phil Thesis. England: The University of Yourk, 1986, 466 p.
121. **Jorgensen, A.** Beyond the view: Future directions in landscape aesthetic research. *Landscape and Urban Planning*, 2011, No. 4 (100), p. 353–355.
122. **Kane, S.** Assessing landscape attractiveness: a comparative test of two new method. *Applied Geography*, 1981, No. 1, p. 77–96.
123. **Kaplan, S.** Aesthetics, Affect, and Cognition. *Environment and Behavior*, 1987, No. 19, p. 3–32.
124. **Kāvere, A.** *Rīgas dārzu arhitekts Georgs Kūfalts*. Rīga: Jumava, 2003, 193 lpp. ISBN 9789984383491.
125. **Kinga, S.** Theoretical Aspects of the Reneval Concept of the Romantic Upper Garden of Godolo Royal Palace. *ECLAS Preceedings of Oral and Poster Presentation*. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences, 2008, p. 177–184.

126. **Klāve, E.** *Sabiedrības informētība kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības jomā*. Latvijas Republikas Kultūras ministrijas pasūtīts pētījums. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2002, 34 lpp.
127. **Krastiņš, J.** The 19th Century Style of Art in the Context of Contemporary Terminology = 19. gadsimta mākslas stils mūsdienu terminoloģijas kontekstā. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning* = RTU Zinātniskie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana. Rīga: RTU, 2011, Vol. 5, p. 94–98, 150–153 lpp. Angļu un latviešu val. ISSN 1691-4333.
128. **Krause, C.L.** Our Visual Landscape: Managing the Landscape under Special Consideration of Visual Aspects. *Landscape and Urban Planning*, 2001, No. 54, p. 239–254.
129. **Krūmiņš, R., Lūkins, M., Melluma, A., u.c.** *Ainavu ekoloģiskās plānošanas modeļu izstrāde meža apsaimniekošanai*. Rīga: Latvijas Pieaugušo izglītības apvienība, 2004, 89 lpp.
130. **Kruše P., Kruše M., Althaus D., u. c.** *Ekoloģiskā būvniecība*. Rīga: Preses nams, 1995, 400 lpp.
131. Kultūras mantojums – Mūsdienu izaicinājums : *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2010*. Valsts kultūras pieminekļi aizsardzības inspekcija. Rīga: DBA Tehnoloģijas, 2010, 113 lpp.
132. Kultūras mantojums – Zināšanas un prasmes : *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2011*. Valsts kultūras pieminekļi aizsardzības inspekcija. Rīga: DBA Tehnoloģijas, 2011, 49 lpp.
133. Kultūrvides daudzveidības veicināšana un pārvaldība: nevalstiskās un privātās kultūras iniciatīvas. *LU SZF SPPI*. Rīga: LR Kultūras Ministrija, 2008, 188.lpp.
134. **Lambert, D., Goodchild, P., Roberts, J.** *Parks and Gardens. A researcher's guide to sources for designed landscapes*. Redhill: Landscape Design Trust in association with English Heritage, 2006, 64 p. ISBN 0-9518377-0-2
135. **Lambrick, G.** *Archaeology and nature conservation*. Oxford: Oxford University Department for External Studies, 1985, 121 p. ISBN:0903736195/0-903736-19-5.
136. **Lancmanis I.** *Iecavas muiža. Groß-Eckau*. Rundāles pils muzejs. Rīga: Preses nams, 2001, 72 lpp.
137. **Lancmanis I.** *Kaucmindes muiža. Kautzemiünde*. Rundāles pils muzejs. Rīga: Preses nams, 1999, 52 lpp.
138. **Lancmanis, I.** Elejas pils senāk un tagad. *Elejas pils. Katalogs*. Rundāles pils muzejs. Rīga: Preses nams, 1992, 49.–61. lpp.
139. **Lancmanis, I.** Elejas pils un grāfa Žanno Mēdema būvepopeja Kurzemē. *Elejas pils. Katalogs*. Rundāles pils muzejs. Rīga: Preses nams, 1992, 11.–47. lpp.
140. **Lancmanis, I., O. Spāritis., Bruģis, D., u. c.** *Katalogs. Elejas pils*. Rundāles pils muzejs. Rīga: Preses nams, 1992, 190 lpp.
141. **Latvijas zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts.** *Kultūras pieminekļu īpašnieku attieksme pret kultūras pieminekļu statusu kā apgrūtinājumu*. Valsts pārvaldes institūcijas pasūtītais pētījums, 2002, 59 lpp.
142. **Lebeau, R.P.** Landscape and Nature. Naturopa. *Council of Europe*, 2002, No. 98, 40 p. ISSN 0250-7072.
143. **Lethimaki, M.** *Cultural Heritage and Tourism: Potential, Impact, Partnership and Governance*. Lithuania: Department of Cultural Heritage under Ministry of Culture, 2008, 152 p.

144. **Lewis, E.M.** First Conference in Crop Fields and Garden Archaeology. *Landscape Journal*, 2007, No. 1(26), p. 178–179.
145. **Maarenen, P.** Landscape archaeology and site management in Finland. *Landscape Interfaces*, 2003, p. 257–272.
146. **MacInnes, L., Wickham-Jones, C.R.** *All natural things – archaeology and the green debate*. Oxford: Oxbow Monogrph 21, 1992, 203 p. ISBN: 094689745X.
147. **Macnaghten, Ph., Jakobs, M.** Public indentification with sustainable development. Investigating cultural barriers to participation. *Global Environmental Change*, 1997, No 1(7), p. 5–24.
148. **Manning, R.E., Wayne, A.F.** Use of Visual Research Methods to Measure Standards of Quality for Parks and Outdoor Recreation. *Journal of Leisure Research*, 2004, No. 4(36), p. 557–579.
149. **Mason, R.** Aesthetic Considerations in Historic Landscape Restoration and Conservation. *The Journal of Heritage*, 2010, No. 2 (7), p. 23–54.
150. **McClean, R.** *Sustainable Management of Historic Heritage Guidelines Discussion Paper No.3: Heritage Landscape Values*. Wellington: New Zealand Historic Places Trust Pouhere Taonga, 2007, 53 p. ISSN 1178-2935.
151. **McLure, J.T., Griffiths, G.H.** Historic Landscape Reconstruction and Visualisation, West Oxfordshire, England. Research Article. *Transactions in GIS*, 2002, No. 1(6), p. 69–78.
152. **Melluma A., Danilāns I.** *Ainavas veidošana un aizsardzība*. Rīga: Zinātne, 1975, 118 lpp.
153. **Melluma A., Leinerte M.** *Ainava un cilvēks*. Rīga: Avots, 1992, 175 lpp.
154. **Melluma, A.** Metamorphoses of Latvian landscapes during fifty years of Soviet rule. *GeoJournal*, 1994, No. 1(33), p. 55-62.
155. **Micouline, E., Tochtahojaeva, N.** The History of Gardens and the Evolution of the Environment. *Central Cultural Fund Publication*, 1993, No. 127, ISBN 955-613-033-0.
156. **Milton, J.** *Paradise Lost*. New York: D. Appleton & Co., 1851, p. 415.
157. **Mitchell, N., Rössler, M., Tricaud, P.M.** *World Heritage Cultural Landscapes: A Handbook for Conservation and Management*. Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2009, 135 p. ISBN: 9789231041464.
158. **Moscardo, G.M., Pearce, P.L.** Historic Theme Parks: An Australian Experience in Authenticity. *Annals of Tourism Research*, 1986, No. 3(13), p. 467–479.
159. **Nassauer, J.I.** Culture and Changing Landscape Structure. *Landscape Ecology*, 1995, No. 4(10), p. 229–237.
160. **Nassauer, J.I.** The Appearance of Ecological System as a Matter of Policy. *Landscape Ecology*, 1992, No. 6, p. 239–250.
161. **Niemela J.** Ecology and urban planning. *Biodiversity and Conservation*, 1999, Vol. 8, p. 119–131.
162. **Nolon, J.R.** Climate Change and Sustainable Development: The Quest for Green Communities – Part II. *Planning & Environmental Law*, 2009, No. 11(61), p. 3–15.
163. **Noss, R. F.** Indicators For monitoring biodiversity: A hierarchical approach. *Conservation Biology*, 1990, Vol. 4, p. 355–364.
164. **Nuryanti, W.** Heritage and Postmodern Tourism. *Annals of Tourism Research*, 1996, No. 2 (23), p. 249–260.

165. **Pendlebury, J., Green, F.** Impolite Landscapes? The Influence of Local Economic and Cultural Factors in Garden History: a case study of tyne and wear. *Landscape Research*, 1998, No. 1(23), p. 5–19.
166. **Peneze, Z., Nikodemus, O., Grine, I.**, etc. Local changes in the landscape structure of Kurzeme during the 20th century. *Folia Geographica = Geogrāfiskie raksti*. Rīga: LU, 2004, No 12, p. 56–66. ISSN 1407-5229.
167. **Pilāts, V.** Pētījums par dabas tūrisma iespējām Latvijā. Rīga: VARAM, 2000, 27 lpp.
168. **Plachter, H., Rössler, M.** *Cultural Landscapes: Reconnecting Culture and Nature*. Cultural Landscape of Universal Value. London: VCH Publishing, 1995, p. 15–18.
169. **Plumptre, G.** *Heritage gardens: The World's Great Gardens Saved by Restoration*. London: Octopus Publishing Group Limited, 2007, p. 208. ISBN 978 1 84533 271 6.
170. **Powe, N.A., Willis, K.G.** Benefits Received by Visitors to Heritage Sites: A Case Study of Warkworth Castle. *Leisure Studies*, No. 15, p. 259–275.
171. **Prieur, M.** Legal provisions for Cultural Landscape Protection in Europe. *Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation*. Paris: UNESCO, 2003, p. 150–155.
172. **Provins, A., Pearce, D., Ozdemiroglu, E.**, etc. Valuation of the Historic Environment: The Scope for Using Economic Valuation Evidence in the Appraisal of Heritage-related Projects. *Progress in Planning*, 2008, No. 69, p. 131–175.
173. **Pūka, T., Zunde, R., Zunde, I.** *Latvijas dārzniki no sendienām līdz 20. gs. nogalei*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2010, 312 lpp. ISBN 978-9984-45-151-0.
174. **Read, H.** *Veteran Trees: A Guide to Good Management*. Peterborough: English Nature, 2000, 176 p. ISBN 1857164741, 978-1857164749.
175. **Reismen, E.** The Use of Conservation Easements to Protect Gardens of Cultural and Historic Significance. *Master of Historic Preservation*. Athens: The University of Georgia, 2009, 293 p.
176. **Reke, E.** *Kādas Kurzemes muižnieces atmiņas*. Rīga: Latvijas Kultūrkapitāla fonds, apgāds „Harro von Hirschheydt”, 2004, 342 lpp. ISBN 9984-9579-3.
177. **Remeshylo-Rybchynska, O.** Historical Palaces and Gardens in Ukraine and Problems of Their Revalorization. *Budownictwo i Architektura*, 2008, No. 3, p. 131–142.
178. **Ross, S.** *What Garden Mean*. Chicago: University Of Chicago Press, 1998, 271 p. ISBN 0226728226, 978-0226728223.
179. **Rusmanis, S.** Gājiens caur Remtes parku. *Lauku Dzīve*, Nr. 4, 1996, 19.–20. lpp.
180. **Rypkema, D.** The Role of Heritage Conservation in a Sustainable Economy. *Esppo 2010. Integrating Aims – Built heritage in social and economic development*. Aalto University: Centre for urban and regional studies publications, 2010, p. 195–210. ISBN 978-952-60-3283-2.
181. **Sa Carneiro, A.R., Menezes, J.F., Mesquita, L.** The Conservation of Historical Gardens in a Multidisciplinary Context: the “Cactário da Madalena”, Recife, Brazil. *City and Times*, No. 1(2), 2004, p. 25–35.
182. **Sabbioni, C., Brimblecombe, P., Bonazza, A.**, etc. Mapping Climate Change and Cultural Heritage. *7th EC Prague Conference on Safeguarded Cultural Heritage – Understanding and Viability for the Enlarged Europe*. Czech Republic: GLOS Semily, 2007, p. 119–124. ISBN 978-80-86246-29-1.
183. **Sabbioni, C., Cassar, M., Brimblecombe, u.c.** Global Climate Change Impact on Built Heritage and Cultural Landscapes. *Heritage, Weathering and Conservation –*

- Fort, Alvarez de Buergo.* London: Taylor & Francis Group, 2006, p. 395–401. ISBN 0-415-41272-2.
184. **Sales, J.** Conservating Historic Gardens. *Journal of Architecture Conservation*, No. 2(6), 2000, p. 72–84.
185. **Sales, J.** Garden Restoration, Past and Present. *Garden History*, No. 1(23), 1995, p. 1–9.
186. **Sales, J.** The Philosophy and Practice of Garden Preservation. *Bulletin of the Association for Preservation Technology*, No. 3/4(17), 1985, p. 61–64.
187. **Sarkar, S., Pressey, R.L., Faith, D.P., etc.** Biodiversity Conservation Planning Tools: Present Status and Challenges for the Future. *Annual Review of Environment and Resources*, Vol. 31, 2006, p. 123–159.
188. **Selman, P.** Learning to Love the Landscapes of Carbon-neutrality. *Landscape Research*, 2010, No. 35 (2), p. 157–171.
189. **Selman, P., Knighta, M.** On the Nature of Virtuous Change in Cultural Landscapes: Exploring Sustainability Through Qualitative Models. *Landscape Research*, 2006, No. 3(31), p. 295–307.
190. **Sepp, K., Kaasik, A.** *Development of National Ecological Networks in the Baltic Countries in the frameworks of the Pan-European Ecological Network.* Warsaw: IUCN Office for Central Europe, 2002, 165 p.
191. **Simmons, I. G.** Conservation. *Evaluating the Human Environment. Essays in applied geography.* London: Edward Arnold, 1973, p. 249–274. ISBN 0713156775, 9780713156775.
192. **Sklenicka, P., Lhota, L.** Landscape Heterogeneity – a Quantitative Criterion for Landscape Reconstruction. *Landscape and Urban Planning*, 2002, No. 58, p. 147–156.
193. **Skrivanova, Z., Kalivoda, O.** Perception and Assessment of Landscape Aesthetic Values in the Czech Republic – a Literature Review. *Journal of Landscape Studies*, 2010, No. 3, p. 211–220.
194. **Spārītis O.** Romantisma tēlu sistēmas semantika Latvijas muižu parku arhitektūrā un tēlniecībā. *Romantisms un neoromantisms Latvijas mākslā.* Rīga: AGB, 1998, p. 28–41. ISBN 9984928802, 9789984928807.
195. **Starn, R.** Authenticity and Historic Preservation: Towards an Authentic History. *History of Human Sciences*, 2002, No. 1(15), p. 1–16.
196. **Steiner, F.** Landscape Planning: A Method Applied to a Growth Management Example. *Environmental Management*, 1991, No. 4(15), p. 519–529.
197. **Stewart, J., Bughey, S.** The Case for Commemoration of Historic Landscapes and Gardens. *Bulletin of the Association for Preservation Technology*, No. 2(7), 1975, p. 99–123.
198. **Stoneham, J., English Heritage, Heritage Lottery Fund.** *Easy Access to Historic Landscapes.* London: English Heritage, 2005, 68 p.
199. **Storhammar, E., Tohmo, T.** The Nexus Between Culture and Economics – Culture as a Contributory Factor in the Competitiveness of Regions. *Espoo 2010. Integrating Aims – Built heritage in social and economic development.* Aalto University: Centre for urban and regional studies publications, 2010, p. 43–58. ISBN 978-952-60-3283-2.
200. **Stovel, H.** Effective Use of Authenticity and Integrity as World Heritage Qualifying Conditions. *City & Time*, 2007, No. 3(2), p. 21–36.

201. **Strautmanis, I., Jākobsone, J.** Human Value System. Value of Cultural Heritage in This System. Kuldiga Old Town as an Example = Cilvēku vērtību sistēma. Kultūrvēsturiskās vides nozīme tajā. Kuldigas vecpilsētas piemērs. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning* = *RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2008, Vol. 2 = 2. sēj., p. 140–153, 140.–153. lpp. Angļu un latviešu val. ISSN 1691-4333.
202. **Stüre, I.** *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 238 lpp.
203. **Tabor, G.** *Old Fashioned Gardening: A History and a Reconstruction*. New York: McBride, Nast & Co, 1913, 167 p.
204. **Taylor, P.D.** Fragmentation and cultural landscapes: tightening the relationship between human beings and the environment. *Landscape and Urban Planning*, 2002, No. 58, p. 93–99.
205. **Thaecker, Ch.** *The History of Gardens*. Berkeley: University of California Press, 1985, 288 p. ISBN 0520056299, 978-0520056299.
206. **Thake, A.** *Heritage garden restoration and maintenance*. Melbroum: ISS Institute, 2009, 44 p.
207. **Throsby, D.** Determining the Value of Cultural Goods: How Much (or How Little) Does Contingent Valuation Tell Us? *Journal of Cultural Economics*, 2003, No. 27, p. 275–285.
208. **Tigeris, K.** *Remtes pagasta vēsture*. Rīga: Valters un Rapa, 1934, 205 lpp.
209. **Turner, T.** *Garden History: Philosophy and Design 2000 BC-2000 AD*. New York: Routledge, 2005, 304 p.
210. **Urtane, M.** Landscape of Arheological Sites in Latvia. *Doctoral Thesis*. Alnrap: Swedish University of Agricultural Sciences, 2001, 130 p. ISSN 1401-6249.
211. **Vervloet, J.A.J., Nijman, J.-H., Somsen, A.J.** Planning for the Future; Towards a Sustainable Design and Land Use of an Ancient Flooded Military Defence Line. *Landscape and Urban Planning*, 2005, No. 70, p.153–163.
212. **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.** *Ainavu plānošana, apsaimniekošana un aizsardzība lauku pašvaldībās*. Rīga: Zīmes studija, 2001, 10 lpp.
213. **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.** *Vides aizsardzības politikas plāns Latvijai*. Rīga: VARAM, 1995, 65 lpp.
214. **Viksna, M.** *Sveicināti Saldū! Saldus novada folklorā*. LU literatūras, folkloras un mākslas institūts. Latviešu fokloras krātuve. Rīga: Zinātne, 2010, 589 lpp. ISBN 978-9984-808-82-6.
215. **Vincenzo, C.** *Protection of Historic Gardens: Statements of Account and Future Perspectives*. Rome: Ufficio Studio, 1989, 468 p.
216. **Watkins, J., Wright, T.** *The Management & Maintenance of Historic Parks, Gardens & Landscapes: the English Heritage Handbook*. London: Publisher of Historic Gardens Review, 2009, 352 p. ISBN 978-0711-22439-1.
217. **Whitehead, J.C., Finney, S.** Willingness to Pay for Submerged Maritime Cultural Resources. *Journal of Cultural Economics*, 2003, No. 27, p. 231–240.
218. **Williamson, T.** Gardens, Legitimation, and Resistance. *Internacional Journal of Historical Archaeology*, No. 1(3), 1999, p 37–52.
219. **Winterburn, E.** Historic Landscape Characterisation in Context. *FORUM Ejournal*, 2008, No. 8, p. 33–46.

220. **Wu, J., Hobbs R.** Perspectives and Prospects of Landscape Ecology. *Key Topics in Landscape Ecology. Abstarcts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 3 p.
221. **Ziemeļniece, A.** *Estētiskā kvalitāte ainaviskajā telpā*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 1998, 98 lpp.
222. **Ziemeļniece, A.** Kultūrvēsturiskās telpas attīstība kā viens no faktoriem vietējās ainaviskās savdabības saglabāšanā. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning = RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2009, Vol. 4 = 4. sēj., p. 122–129, 122.–129. lpp. Angļu un latviešu val.
223. **Ziemeļniece, A.** Restoration and preservation of the identity of historical cultural landscape = Kultūrvēsturiskās ainavas identitātes atjaunošana un saglabāšana, *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning = RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2011, Vol. 4 = 4. sēj., p. 66–69, 136.–138. lpp. Angļu un latviešu val.
224. **Ziemeļniece, A.** The Visually Esthetic Quality of Landscape Space of Zemgale Plain = Zemgales līdzenu kultūrvēsturiskās telpas ainaviski estētiskā kvalitāte. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning = RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2009, Vol. 3 = 3. sēj., p. 175–179, 175.–179. lpp. Angļu un latviešu val.
225. **Zigmunde, D.** *Latvijas urbānās un lauku ainavas ekoloģiskā un estētiskā mijiedarbe*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2010, 194 lpp.
226. **Zilgalvis J.** Landscape Parks in the Manors of Latvia = Ainavu parki Latvijas muižās. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning = RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2007, Vol. 2 = 1. sēj., p. 25–44, 25.–44. lpp. Angļu un latviešu val. ISSN 1691-4333.
227. **Zilgalvis, J.** *Daugavas muižas: 18.–20gs. sākums*. Rīga: Apgāds „Izglītība”, 2002, 163 lpp.
228. **Zilgalvis, J.** The Houses of Vecgulbene Manor = Vecgulbenes muižas Šveices mājas. *Scientific Journal of Riga Technical University: Series 10. Architecture and Urban Planning = RTU Zinātniekie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2008, Vol. 2 = 2. sēj., p. 14–25, 14.–25. lpp. Angļu un latviešu val. ISSN 1691-4333.
229. **Zilgalvis, J., Tapiņa, I., Šnē, A.**, u. c. 100 Apdraudētākie kultūras pieminekļi Latvijā : *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2004*. Valsts kultūras pieminekļi aizsardzības inspekcija. Rīga: Sietspiedes Serviss, 2004, 230 lpp.
230. **Zilgalvis, J., Tapiņa, I., Šnē, A.**, u. c. 100 Sakoptākie kultūras pieminekļi Latvijā : *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2005*. Valsts kultūras pieminekļi aizsardzības inspekcija. Rīga: Sietspiedes Serviss, 2005, 140 lpp.
231. **Игнатьева, М. Е.** *Сады старого и нового мира*. Санкт-Петербург: Искусство – СПБ, 2011, С. С. 447. ISBN 978-5-210-01637-9.
232. **Нащокина, М.В.** Проблемы сохранения исторических садов и парков России. *Архитектура изменяющейся России: Состояние и перспективы*. М., URSS, 2011, С. С. 264–287. ISBN 978-5-484-01268-8.

Elektroniskie resursi

233. **Alta – Rača, S.** *Teritoriju ainavu plānošana* [tiešsaiste 9. 11. 2011]. <http://www.saimnieks.lv/Ainava/3165/>
234. Ancient Tree Guid No. 2: Trees in Historic Park and Landscape Garden. [online] *The Ancient Tree Forum and The Woodland Trust* [cited 12. 12. 2011]. <http://frontpage.woodland-trust.org.uk/ancient-tree-forum/atfresources/images/2848%20historic%20parks%20and%20landscape%20gardens.pdf>
235. Bioloģiskā dauzdveidība un tās aizsardzība lauku sētā. *Latvijas Lauku tūrisma asociācija „Lauku ceļotājs”* [tiešsaiste 18. 03. 2011]. <http://www.macies.celotajs.lv/publ/learn/bio-lv/html/index.html>
236. **Boland, M.** *Ecological Parks*. [online 14. 03. 2011]. <http://www.spur.org/publications/library/article/ecologicalparks06012001>
237. **Castles of Tomorrow.** *Model for Cultural Heritage Objects Development*. [online]. Latvijas pilu un muižu asociācija [cited 8. 09. 2011]. http://www.pilis.lv/a_pnm/files/154_4_Model_development.pdf
238. **Clark, K.** *Conservation Plans: Benefit or burden?* [online 10. 11. 2011] <http://www.buildingconservation.com/articles/consplans/conserve.htm>
239. **Ely, C.** *Landscape and National Identity in Imperial Russia*. [online]. Northern Illinois University Press [cited 12. 07. 2012]. <http://www.history.ac.uk/reviews/review/337>
240. **English heritage.** *Landscape Advice Note: The Treatment of Dead Wood in Historic Parks and Gardens* [online 4. 11. 2011]. www.english-heritage.org.uk/professional/advice/advice-by-topic/parks-and-gardens
241. **European Heritage Heads Forum.** *Statement on the Challenges & Risks of Heritage and Tourism*. [online 12. 11. 2011]. http://www.nid.pl/UserFiles/File/EDUKACJA%20I%20PROMOCJA%20DZIEDZICTWA/EHHF/Paris%20EHHF_resolution_2010_FINAL.pdf
242. Farming the historic landscape. Caring for historic parkland [online]. *English Heritage* [cited 12. 09. 2010]. <http://www.english-heritage.org.uk/publications/farming—the-historic-landscape-historic-parkland>
243. **Groves, S.** *Late for the Picturesque: English Music's Resistance to Nature's Clothing in Art*. [online 12. 09. 2011]. http://www.southampton.ac.uk/hpgr/news_and_events/emergence/emergence_vol2_06_groves.pdf
244. **Haryrynen, M.** *Conservation Principles of Historic Parks and Gardens* [online]. English heritage [cited 1. 12. 2011]. <http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/advice-by-topic/parks-and-gardens/conservation-management-plans/>
245. **Heritage Lottery Fund.** *Conservation Management Planning: Integrated Plans for Conservation*. [online 19. 10. 2010]. http://www.hlf.org.uk/HowToApply/furtherresources/Documents/Conservation_management_planning.pdf
246. **Jackson, S.** *Bil Mount: the Rights Man in the Right Place* [online]. Parks & gardens UK [cited 5. 12. 2011]. http://www.parksandgardens.ac.uk/index2.php?option=com_content&task=view&id=337&pop=1&page=1&Itemid=1
247. **Kosmala, M.** *Brief Historic Outline of the Preservation and Conservation of Historic Gardens. Abstract*. [online 11. 12. 2011]. <http://annals.woiak.sgg.pl/index.php?option=comcontent&view=article&id=304:brief-historic-outline-of-the->

- preservation-and-conservation-of-historic-gardens&catid=114:publikacje
2007&Itemid=98
248. Kultūras pieminekļi Jelgavas rajonā. *Latvijas valsts vēstures arhīvs*. [www.arhivi.lv](http://www.arhivi.lv/tieessaiste/15.08.2011/) [tiešsaiste 15. 08. 2011]. <http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/dokumenti/Publikacijas/KulturasPieminekliJelgava.pdf>
249. Latvijas lauku attīstības programma 2007.–2013. *Zemkopības ministrija* [tiešsaiste 14. 07. 2012]. http://www.zm.gov.lv/doc_upl/LAP_10_versija.pdf
250. **Latvijas pilu un muižu asociācija.** *Valsts aizsargājamo un nekustamo kultūras pieminekļu saraksts* [tiešsaiste]. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija [citēts 6. 11. 2010.]. <http://www.mantojums.lv/?cat=742&lang=lv>
251. **Looker, M., Patrick, J.** *Understanding and Maintaining Your Historic Garden* [online 23. 02. 2011]. http://www.dpcd.vic.gov.au/data/assets/pdf_file/0010/45982/maintaining_historic_gardens_main_content.pdf
252. **Lovie, J.** *Conservation of Historic Designed Landscapes & the English Planning System. Historic Gardens* [online 20. 07. 2011]. <http://www.buildingconservation.com/articlesdesigned-landscapesdesigned-landscapes.htm>
253. Making the invisible visible: the real value of park assets. *Cabe Space* [online 29. 08. 2011]. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/making-the-invisible-visible-full.pdf>
254. **Marcke, A.** *Present at the Creation* [online]. ICOMOC: internacional council on monuments and sites [cited 12. 10. 2011]. <http://www.icomos.org/landscapes/Present%20at%20the%20Creation.pdf>
255. **Micoulina, E., Tochtahojaeva,** *Problems of Garden Archaeology in the USSR* [online]. ICOMOC: internacional council on monuments and sites [cited 2. 12. 2011]. <http://www.international.icomos.org/publications/islam4.pdf>
256. **Pūķis, M.** *Kultūras mantojuma sociālā un ekonomiskā loma*. [tiešsaiste 25. 01. 2012]. http://www.mantojums.lv/rict_text/docs/Pukis_KULTURAS_MANTOJUMS_ekosoc_loma.pdf
257. Rokasgrāmata pašvaldībām saistošo noteikumu izstrādei īpaši aizsargājamās dabas teritorijās [tiešsaiste]. *Dabas aizsardzības pārvalde* [citēts 13. 09. 2011]. http://www.daba.gov.lv/upload/File/Publikacijas/ROKASGR_PASVALD-saist-not-izstr.pdf
258. Sustainable Historic Park Management and Development in Finland and Estonia 2009–2012. *Devepark* [online 01. 02. 2010]. <http://www.devepark.utu.fi/>
259. Tirgus pētījums. Latvijas un Lietuvas kultūras tūrisma produkta pieprasījums Zviedrijas piekrastes reģiona iedzīvotāju vidū. *Latvijas Pilu un muižu asociācijas bīletens Nr.4. 2005.* [online 28. 10. 2011]. www.pilis.lv
260. Tūrsima statistika Jelgavā, Jelgavas novadā un Ozolnieku novadā 2011. gadā. *Jelgavas reģionālais tūrisma centrs.* [tiešsaiste 07. 07. 2012]. http://www.tornis.jelgava.lv/upload/dokumenti/tic_statistika_2011.pdf
261. **Woudstra, J.** *The Use of Archaeology in Garden Conservation and Design: Some case studies* [online 1. 09. 2011]. http://www.gardenarchaeology.landscape.Cornell.edu/images/Bericht_Woudstra.pdf
262. Zudusī Latvija senos zīmējumos, atklātnēs un fotogrāfijās no 19. gs. Beigām līdz mūsdienām. *Latvijas nacionālā biblioteka* [tiešsaiste 28. 12. 2009]. www.zudusilatvija.lv

Starptautiskie, valdības un pašvaldību lēmumi un normatīvie akti

263. Aizsargjoslu likums. *Latvijas Republikas likums.* [tiešsaiste 12. 10. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=42348>
264. Attīstības plānošanas sistēmas likums. *Latvijas Republikas likums.* [tiešsaiste 17. 07. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=175748>
265. Brocēnu novada teritorijas plānojums 2006.–2018. *Brocēnu novada pašvaldība* [tiešsaiste 1. 04. 2012]. http://www.broceni.lv/faili/teritorijas_planojums/Teritorijas_planojums_2006-2018_karte.pdf
266. Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Values. *ICOMOS* [online 5. 04. 2011]. http://www.international.icomos.org/charters/ICOMOS_NZ_Charter_2010_FINAL_11_Oct_2010.pdf
267. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. *UNESCO* [online 12. 12. 2010]. <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>
268. Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe. *Council of Europe* [online 18. 09. 2010]. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/121.htm>
269. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *UNESCO* [online 12. 06. 2010]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>
270. Convention of Biological Diversity. *United Nations* [online 21. 09. 2011]. <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>
271. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. *UNESCO* [online 21. 09. 2011]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>
272. Elejas pagasta plānotā (at)autā izmantošana. *Jelgavas novada pašvaldība* [tiešsaite 3. 04. 2011]. http://www.jrp.lv/userfiles/file/sabiedribas_lidzdaliba/Elejas_pagasts_planota_izmantosana.pdf
273. European Cultural Convention. *Council of Europe* [online 6. 06. 2011] <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/018.doc>
274. European Landscape Convention. *Council of Europe* [online 30. 03. 2010]. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>
275. Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites. *ICOMOS* [online 12. 11. 2011]. <http://www.icomos.org/charters/education-e.pdf>
276. Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites. *UNESCO* [online 7. 09. 2011]. http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/GUIDELINES%20FOR%20EDUCATION%20AND%20TRAINING%20IN%20THE%20CONSERVATION.pdf
277. International Cultural Tourism Charter. *ICOMOS* [online 13. 05. 2011]. http://www.international.icomos.org/charters/tourism_e.pdf
278. Jelgavas novada teritorijas plānojums 2011.–2023. gadam. I daļa. Paskaidrojošā daļa. *Jelgavas novada pašvaldība.* [tiešsaiste 18. 09. 2011]. http://www.jrp.lv/userfiles/file/teritorijas_planojums/TP_paskaidrojuma_raksts.pdf
279. Kuldīgas novada teritorijas attīstības programma 2010. *Kuldīgas novada pašvaldība.* [tiešsaiste 7. 10. 2010]. http://www.kuldiga.lv/uploaded/5planosana/Kuldigas_novada_att_progr_v1_2010.pdf

280. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. *Latvijas Republikas saeima*. [tiešsaiste 20. 02. 2012]. [http://www.latvija2030_lv.pdf](http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_lv.pdf)
281. Likums „Par Eiropas ainavu konvenciju”. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 12. 12. 2010]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=156001>
282. Likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 20. 07. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59994>
283. Likums „Par konvenciju par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību”. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 20. 06. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=42381>
284. Likums „Par kultūras pieminekļu aizsardzību”. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 2. 05. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72551>
285. Meža likums. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 6. 05. 2012]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=2825>
286. Ministra kabineta noteikumi Nr. 474. „Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju, valsts pirmsirkuma tiesībām un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu”. www.likumi.lv [tiešsaiste 5. 11. 2010.]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=1351>
287. Ministra kabineta noteikumi Nr. 392. „Kultūras pieminekļu aizsargojas (aizsardzības zonas) noteikšanas metodika”. www.likumi.lv [tiešsaiste 7. 11. 2010]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=77333>
288. Ministru kabineta noteikumi Nr. 473. „Kārtība, kādā kultūra pieminekļi iekļaujami valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā un izslēdzami no valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksta”. www.likumi.lv [tiešsaiste 7. 09. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=78457&from=off>
289. Ministru kabineta noteikumi Nr. 819. „Parku ierīkošanas kārtība un apsaimniekošanas pamatprincipi”. www.likumi.lv [tiešsaiste 9. 11. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=145120>
290. Ministru kabineta noteikumi Nr. 916. „Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas nolikums”. www.likumi.lv [tiešsaiste 29. 03. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=96371>
291. Ministru kabineta tiesību akts. „Par nacionālās programmas „Kultūra” apakšprogrammām „Kultūras mantojums””: *Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokola Nr.7 izraksts*, www.likumi.lv [tiešsaite 18. 10. 2010.]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=1351>
292. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. *UNESCO World Heritage Centre* [online 10. 10. 2011]. <http://www.nhpfund.Org/files/operational-guidelines-en.pdf>
293. Recommendations Concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private Works. *UNESCO* [online 13. 02. 2011]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114047e.pdf#page=134>
294. Recommendations Concerning the Protection at National Level of the Cultural and Natural Heritage. *UNESCO* [online 14. 03. 2011]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114032e.pdf#page=176>
295. Recommendations Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Area. *UNESCO* [online 7. 09. 2011]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114038e.pdf#page=136>

296. Recommendations Concerning the Safeguarding of the Beauty and Character of Landscapes and Sites. *UNESCO* [online 13. 02. 2011]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001145/114582e.pdf#page=142>
297. Rīgas harta par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mnatojuma kontekstā. www.mantojums.lv [tiešsaiste 30. 02. 2011]. http://www.mantojums.lv/rict_text/docs/Rezolucijas/RIGAS_HARTA_final_4122000.doc
298. Teritorijas attīstības plānošanas likums. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 22. 07. 2012]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=238807>
299. The Burra Charter (The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance). *ICOMOS* [online 24. 03. 2010]. http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA-CHARTER-1999_charter-only.pdf
300. The Criteria for inclusion on the World Heritage List. *World Heritage* [online 1. 09. 2010]. <http://www.nhpfund.org/world-heritage/criteria.html>
301. The Florence Charter (Historic Gardens). *ICOMOS* [online 23. 02. 2010]. http://www.international.icomos.org/charters/gardens_e.pdf
302. The Nara Document on Authenticity. *ICOMOS* [online 3. 10. 2010]. <http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>
303. The Venice Charter. *UNESCO-ICOMOS* [online 28. 08. 2011]. http://www.international.icomos.org/centre_documentation/bib/2012-Biblio_Venice-complete.pdf
304. Valsts kultūrapitāla fonda likums. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 23. 09. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=81064>
305. Vides aizsardzības likums. *Latvijas Republikas likums* [tiešsaiste 20. 06. 2011]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=147917>

Arhīva materiālu avoti

306. Jelgavas novada pašvaldība, Jelgavas novada domes sēdes protokls Nr. 14. *Par zemes vienības atdalīšanu*, 2011, 3 lpp.
307. LVVA, fonds Nr. 1100, apraksta Nr. 1, lieta Nr. 43, 56. lpp.
308. LVVA, fonds Nr. 1100, apraksta Nr. 13, lieta Nr. 969, 34 lpp.
309. LVVA, fonds Nr. 1100, apraksta Nr. 14, lieta Nr. 503, 37 lpp.
310. LVVA, fonds Nr. 1679, apraksts Nr. 192, lieta Nr. 357.
311. LVVA, fonds Nr. 6343, apraksta Nr. 10, lieta Nr. 47, 1., 5. lpp.
312. LVVA, fonds Nr. 6343, apraksta Nr. 10, lieta Nr. 47, 24. lpp.
313. LVVA, fonds Nr. 6343, apraksts Nr. 10, lieta Nr. 46.
314. LVVA, fonds Nr. 6999, apraksta Nr. 17, lieta Nr. 450, 1. lpp.
315. Remtes pagasta bibliotēka, Remte, Brocēnu nov., Latvija. *Fotomateriāls par Remtes muižas ansamblu no L. Jekumas personīgā arhīva*.
316. Remtes pamatskola, Remte, Brocēnu nov., Latvija. *M. Sproģa pētījums „Koki Remtes parkā”*, 2005, 23 lpp.
317. Remtes pamatskolas muzejs, Remte, Brocēnu nov., Latvija. Mikuļska, J. *Remtes muiža gadījumu gaitā*.
318. Remtes pamatskolas muzejs, Remte, Brocēnu novads, Latvija. *Muzeja materiāls: dokumentācija, fotogrāfijas un pētniecības darbi*.
319. Rundāles pils muzejs, Pilsrundāle, Latvija. *Rundāles pils statistikas dokumenti par 2009. un 2010. gadu*.

320. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-475, 43 lpp.
321. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 116. lpp.
322. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 125. lpp.
323. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 128. lpp.
324. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 129. lpp.
325. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 130. lpp.
326. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 137. lpp.
327. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 150. lpp.
328. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 151. lpp.
329. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 48. lpp.
330. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 76. lpp.
331. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 90. lpp.
332. VKPAI, KM, Lieta Nr. 08-04-III,IV-E-474, 91. lpp.
333. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. 15348-10 III, 16. lpp.
334. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-13134-1 III, 15. lpp.
335. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-13134-1 III, 14. lpp.
336. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-18971 III, 10. lpp.
337. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-3028/3 III, 18. lpp.
338. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-3300 IV, 1. lpp.
339. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p-3447 IV, 13. lpp.
340. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-II,III,IV-43-R-3720, Inv. Nr. p.15348-10 II, 16. lpp.
341. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-43-R-3721, 14. lpp
342. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-43-R-3721, 21. lpp.
343. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-43-R-3721, 21. lpp.
344. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-43-R-3721, 8. lpp.
345. VKPAI, KM, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-43-R-3721, Inv. Nr. 3864-26-KM, 1. lpp.
346. VKPAI, MK, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-472, Inv. Nr. 3691, 6701-7 III, 25. lpp.
347. VKPAI, MK, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-472, Inv. Nr. 3691, 6701-7 III, 25. lpp.
348. VKPAI, MK, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-472, Inv. Nr. p. 1244/3, 25. lpp.
349. VKPAI, MK, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-472, Inv. Nr. p. 1244/3, 20. lpp.
350. VKPAI, PDC, Inv. Nr. 40.961-46 III, 47. lpp.
351. VKPAI, PDC, Inv. Nr. 76565 III, 81. lpp.
352. VKPAI, PDC, Inv. Nr. 76566 III, 10. lpp.
353. VKPAI, PDC, Inv. Nr. 76566 III, 60. lpp.
354. VKPAI, PDC, Inv. Nr. 82326-10 III, 18. lpp.
355. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-3975, Inv. Nr. 72734-2 IV, 27. lpp.
356. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III,IV-18-E-473, Inv. Nr. 24308 III, 5. lpp.

357. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-473, Inv. Nr. 31. 691, 34. lpp.
358. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-473, Inv. Nr. 31691 III, 25. lpp.
359. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-473, Inv. Nr. p.13744-8, 23. lpp.
360. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-473, Inv. Nr. p.4713/7 III, 13. lpp.
361. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-479, Inv. Nr. 82971-68 II, 12. lpp.
362. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III, IV-18-E-479, Inv. Nr. 83426-8 III, 14. lpp.
363. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III-43-R-4002, Inv. Nr. 3 III, Akts Nr. 15.27-04/29, 1. lpp.
364. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III-43-R-4002, Inv. Nr. 6 III, Akts Nr. 15.27-04/29, 6. lpp.
365. VKPAI, PDC, Lieta Nr. 08-04-III-43-R-4002, Inv. Nr. 8 III, Akts Nr. 15.27-04/K-271, 9. lpp.

Nepublicētie avoti

366. Jelgava, Latvija. *Fotomateriāls par Elejas muižas ansambli no A. Tomašūna personīgā arhīva.*
367. Jelgavas novada dome, Jelgava, Latvija. *Materiāli par Elejas muižas ansambli no 1957.–2012. gadam no D. Brantas personīgā arhīva.*
368. Turku universitāte, Turku, Somija. *H. Parkkämäki konferenču materiāli par vēsturisko dārzu un parku seno koku „otro dzīvi”.*
369. Turku universitāte, Turku, Somija. *J. Altonen fotomateriāls no izpētes tūres pa Latvijas vēsturiskiem dārziem un parkiem „Devepark” projekta ietvaros.*
370. Vides pārvalde, Tartu, Igaunija. *M. Paju fotomateriāls no izpētes tūres pa Latvijas vēsturiskiem dārziem un parkiem „Devepark” projekta ietvaros.*